

საქართველოს
 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

K 223857
3

ბ. მოთხრობა
ა. ფოფხიაძე

ნიქოლოზ გუგუშვილი
მეუბნეობა
ნიქოლოპოლიტიკა

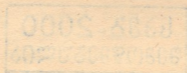

საქართველოს განათლების სამინისტრო
თბილისის ს.-ს. ორბელიანის სახელობის
სახელმწიფო კვლავობიური უნივერსიტეტი

ა. ოთაროვა, ჟ. ფოფხაძე

ბიბლიოგრაფიული მუშაობა ბიბლიოთეკაში

საღეჭციო კურსი ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და
ბიბლიოგრაფმცოდნეობის სპეციალობის
სტუდენტებისათვის

ნაშრომი წარმოადგენს ბიბლიოგრაფიის კურსის მესამე ნაწილს. პირველ ორში (1988, 1989 წწ.) განხილული იყო ბიბლიოგრაფიული წყაროთმცოდნეობის საკითხები (წიგნისა და პერიოდიკის რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები). წინამდებარე სალექციო კურსი ეხება საცნობო და საინფორმაციო ბიბლიოგრაფიული მომსახურების, ბიბლიოგრაფიული კულტურის ფორმირებას მკითხველებში და ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული მუშაობის სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს. გათვალისწინებულია ბოლო წლებში გამოცემული ბიბლიოგრაფიული სახელმძღვანელოების მასალა და საქართველოს ბიბლიოთეკების გამოცდილება.

რედაქტორი დოც. ა. ლორია

რეცენზენტები: დოც. ზ. ტუაბლაძე

ე. თოხაძე, თბილისის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში

სკკგ-2000
შეამოწმებულია

© თბილისის ს.-ს. ორბელიანის სახ.

სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი,

1996.

საბიბლიოთეკო
ეკონომიკური
ბიბლიოთეკა

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციის ზოგადი საკითხები ბიბლიოთეკაში

1. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ორგანიზაციული სტრუქტურა

ბიბლიოგრაფიული მუშაობა ყველა ტიპის ბიბლიოთეკაში ტარდება, მისი უწყებრივი დაქვემდებარების, მკითხველთა შემადგენლობის, სამუშაოს მოცულობისა და პროფილის მიუხედავად. შეიძლება ითქვას, რომ ბიბლიოგრაფიული საქმიანობა, ბიბლიოთეკის „გამჭოლი ფუნქციაა“, რადგან ის ხორციელდება ბიბლიოთეკის ყველა ძირითად რგოლში. სწორედ ბიბლიოგრაფიული საქმიანობა განსაზღვრავს, მეტწილად, ბიბლიოთეკის როგორც ეროვნულ, კულტურულ-საგანმანათლებლო და სამეცნიერო-საინფორმაციო დაწესებულების სახეს.

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ინტენსიფიკაციის, ხარისხისა და ეფექტურობის ამაღლება, მისი ორგანიზაციის სრულყოფას მოითხოვს.

ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის ორგანიზაცია გულისხმობს, რომ შეთანხმებულად ბიბლიოთეკის ყველა განყოფილება მუშაობდეს, შეიქმნას ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი, სისტემატურად ხდებოდეს ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენა, ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება, საკონსულტაციო-მეთოდური მომსახურება, ბიბლიოგრაფიული კულტურის დანერგვა მკითხველებში, სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა და ა. შ.

ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული მუშაობის შინაარსი და მოცულობა დამოკიდებულია მის სტატუსზე და მოვალეობაზე. ყველა ბიბლიოთეკას ამ მხრივ ბევრი საერთო გააჩნია, მაგრამ არის

კონკრეტული ფაქტორებიც, რომლებიც განასხვავებენ ერთმანეთს საგან ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიულ საქმიანობას: უწყებრივი დაქვემდებარება, მკითხველთა შემადგენლობა და მათი საინფორმაციო მოთხოვნები, ფუნქციების განაწილება ბიბლიოთეკებს შორის, მათი დარგობრივი და ტერიტორიული პროფილის მიხედვით, ფონდის მოცულობა და შემადგენლობა, ბიბლიოგრაფიული პროცესების მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის დონე. ცნობილია, რომ საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა და ცს-ის ნებისმიერი ფილიალი, მიეკუთვნებიან საქართველოს კულტურის სამინისტროს საბიბლიოთეკო ქსელს და ამიტომ დებულებით გათვალისწინებული სამუშაოები, უნდა შესრულდეს ორივე ბიბლიოთეკაში. მაგრამ ეროვნული ბიბლიოთეკა — რესპუბლიკის მთავარი ბიბლიოთეკაა, ის რესპუბლიკური სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრია ყველა ბიბლიოთეკისათვის, მიუხედავად მისი დაქვემდებარებისა, ხოლო ცს-ის ფილიალი დაბალი რგოლის ბიბლიოთეკაა და მას სხვა, უფრო მოკრძალებული ფუნქციები ეკისრება მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებაში. ცხადია, რომ ამის გამო მათი ბიბლიოგრაფიული სამსახურის ორგანიზაციის თავისებურებანი სხვადასხვაა.

ყველაზე ძლიერ ბიბლიოგრაფიულ ცენტრებს წარმოადგენენ დიდი ეროვნული ბიბლიოთეკები, საქართველოში — რესპუბლიკის ეროვნული ბიბლიოთეკა. მისი უნივერსალური წიგნადი ფონდი და ბიბლიოგრაფთა პროფესიონალიზმი, ქმნის ეფექტური ბიბლიოგრაფიული მუშაობის პირობებს. ბიბლიოთეკის ძირითადი მოვალეობაა: 1) მრავალფეროვანი ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების გამოცემა, როგორც სამეცნიერო-ინფორმაციული ხასიათის, ასევე წიგნებისა და პერიოდიკის რეტროსპექტულ ბიბლიოგრაფიაზე მუშაობა, მხარეთმცოდნეობის ბიბლიოგრაფიის ხელშეწყობა, ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების გამოცემა ცს-ის დასახმარებლად. 2) მკითხველთა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული და საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება (იგულისხმება არა მარტო ბიბლიოთეკის, არამედ რესპუბლიკისა და მის საზღვრებს გარეთ მყოფ მკითხველთა მომსახურება). 3) მეთოდური დახმარება იმ ბიბლიოთეკებზე, რომლებიც ეწევიან ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას, მათი მუშაობის კოორდინაცია. 4) ბიბლიოგრაფიული გამოცდილების განზოგადოება, ბიბლიოგრაფიის მეთოდის, ორგა-

ნიზაციის, თეორიისა და ისტორიის პრობლემების მეცნიერულ დამუშავება. 5) ბიბლიოგრაფთა კვალიფიკაციის ამაღლების ხელმძღვანელობა რესპუბლიკაში და ა. შ.

ეროვნულ ბიბლიოთეკაში ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას ატარებს და ხელმძღვანელობს მას საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილება, ასევე მხარეთმცოდნეობის და დარგობრივი განყოფილებები, მათ სპეციალიზებული დარბაზები გააჩნიათ, სადაც წარმოებს საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობა. მეტად მნიშვნელოვანია ეროვნული ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული სამსახურის მიერ მომზადებული და გამოცემული ბიბლიოგრაფიული პროდუქცია.

ეროვნული ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული მოღვაწეობის პარალელურად დიდ ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას ეწევიან მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა, უნივერსიტეტისა და ცენტრალური დარგობრივი ბიბლიოთეკები, საქართველოს წიგნის პალატა. მათი ბიბლიოგრაფიული პროდუქცია ძირითადად რესპუბლიკაში და აგრეთვე მის საზღვრებს გარეთ ვრცელდება.

ბიბლიოთეკაში ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას ეწევიან აგრეთვე სხვადასხვა განყოფილებებში: დარგობრივ სამკითხველო დარბაზებში, მხარეთმცოდნეობის განყოფილებაში, აბონემენტზე და ა. შ.

დიდ ბიბლიოთეკებში ამ სამუშაოს, ძირითადად ხელმძღვანელობს საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილება, რომელსაც ევალება პირველყოვლისა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის შექმნა, ბიბლიოგრაფიული ინფორმირებისა და საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების ორგანიზაცია. განყოფილების მუშაობაში დიდი ადგილი ეთმობა ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენას, ბიბლიოგრაფიული კულტურის გავრცელებას ბიბლიოთეკის მკითხველთა და თანამშრომელთა შორის.

ბიბლიოგრაფიული განყოფილება ახორციელებს აგრეთვე, საკოორდინაციო და მეთოდურ მუშაობას ბიბლიოგრაფიის დარგში, როგორც ბიბლიოთეკაში, ასევე მის საზღვრებს გარეთაც. განყოფილება დიდ ყურადღებას აქცევს ცსს-ს, ადგენს მისთვის მეთოდურ მასალებს, სისტემის ბიბლიოგრაფიული მუშაობის გასაუმჯობესებლად. სახელმწიფო მასობრივი ბიბლიოთეკების ცენტრალიზებული სისტემების ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციის

თავისებურებანი, განპირობებულია მათი სტრუქტურის სპეციფიკით, რაც გამოიხატება, პირველყოვლისა, ბიბლიოთეკა-ფილიალების არსებობაში. ისინი ტერიტორიულად შორს არიან, როგორც ცენტრალური ბიბლიოთეკიდან, ასევე ერთმანეთიდან.

ცსს ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაცია განსხვავებულია ერთმანეთისაგან, რადგან სხვადასხვაა როგორც მათი სამოქმედო ასპარეზი, ასევე ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მასშტაბები და შინაარსი.

იმ ფაქტორთა შორის, რომელიც განსაზღვრავს ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციის ერთგვაროვნებას ყველა ცსს-ში, შეიძლება დავასახელოთ: ცენტრალური ბიბლიოთეკის ხელმძღვანელი როლი სისტემის ბიბლიოგრაფიულ საქმიანობაში, ცალკეული ბიბლიოგრაფიული პროცესების ცენტრალიზებული შესრულება, სისტემის განყოფილებების ფუნქციონალური სპეციალიზაცია, უნიფიცირებული ტექნოლოგიური დოკუმენტაცია, მყარი კავშირი ცენტრალურ ბიბლიოთეკასა და მის ფილიალებს შორის.

სპეციალურ ბიბლიოთეკებში ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციას ახასიათებს თავისებურებანი, რომელიც გამოწვეულია ამ ბიბლიოთეკების მრავალფეროვნებით და იმით, რომ მათი უმეტესობა შედის ინფორმაციის სხვადასხვა დონის ორგანოებში. ჩვეულებრივ დიდ სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკების სტრუქტურაში გამოყოფილია დამოუკიდებელი ბიბლიოგრაფიული განყოფილებები.

იმ ბიბლიოთეკებში, რომლებიც გაერთიანებული არიან ინფორმაციის ორგანოებთან (როგორცაა დაწესებულებათა სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტები, საკონსტრუქტორო ბიუროები) ბიბლიოგრაფიული სამუშაოს ნაწილი სრულდება ინფორმაციის ორგანოების განყოფილებებთან ერთად, გასცემენ ფაქტოგრაფიულ ცნობებს, მაგრამ საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის წარმოებაზე და სხვა პროცესებზე, რომლებიც დაკავშირებულია ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციასთან, პასუხისმგებლობა ეკისრება ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას.

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციაზე დიდ გავლენას ახდენს ბიბლიოგრაფიული პროცესების ავტომატიზაცია და მექანიზაცია. ბიბლიოგრაფიული მანქანებლების შედგენა, ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება და საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურ-

რება ხორციელდება ელექტრონულ-გამოთვლითი მანქანების მარებით. ამ პროცესების შედეგად იცვლება ბიბლიოგრაფის შრომის შინაარსი, რაც თავის მხრივ იწვევს ბიბლიოთეკაში ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციული ფორმების ცვლილებას.

~~მცირე შტატის მქონე სპეციალურ ბიბლიოთეკებში~~ (განსაკუთრებით ცალკეულ საწარმოთა სამეცნიერო-ტექნიკურ ბიბლიოთეკებში), ბიბლიოგრაფის თანამდებობა არაა გათვალისწინებული და ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას ბიბლიოთეკარები უძღვებიან. ისინი უმთავრესად საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის — პირველ რიგში კატალოგების — ორგანიზაციას აქცევენ ყურადღებას. ბიბლიოგრაფიულ წყაროებს კი ძირითადად ფონდების დაკომპლექტებასა და მასობრივ მუშაობაში იყენებენ. ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას და საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას ვერ უთმობენ შესაფერ ყურადღებას.

**2. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილება
ძირითადი ფუნქციები**

ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული სამსახურის მთავარი ნაწილია დამოუკიდებელი ბიბლიოგრაფიული განყოფილება, რომელიც არსებობს დიდ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში. სხვა ტიპის ბიბლიოთეკებში არის სექტორი ან ჯგუფი. მცირე ბიბლიოთეკებში, რომელთა სტრუქტურით არაა გათვალისწინებული ეს დანაყოფები, მის ფუნქციას ასრულებს ბიბლიოგრაფი, ხოლო თუ თანამდებობა შტატით არაა გათვალისწინებული, ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციაზე პასუხისმგებლობა ეკისრება ბიბლიოთეკის რომელიმე თანამშრომელს.

ყველა ტიპის ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას ბიბლიოგრაფიული საქმის ორგანიზაციაში ბევრი საერთო გააჩნია, მაგრამ არის მთელი რიგი განსხვავებები, რომელიც დამახასიათებელია ცალკეული ბიბლიოთეკისათვის.

ბიბლიოთეკებიდან აუცილებელია პირველ რიგში რესპუბლიკის ეროვნული ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ფუნქციების განხილვა. ამ ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების სტრუქტურა განისაზღვრება მისი მუშაობის შინაარსით.

ბიბლიოგრაფიული განყოფილების თანამშრომლები აწარმო-

ებენ ძირითადად მთელი ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიულ საცნობარო-საინფორმაციო-სახელმძღვანელოს. აქედან უპირველესი მნიშვნელობა აქვს საცნობარო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის შექმნას, რომელსაც რესპუბლიკურ ბიბლიოთეკაში საკმაოდ რთული სტრუქტურა აქვს. განყოფილების თანამშრომლები ეხმარებიან სხვა განყოფილებებს საკუთარი, ლოკალური საცნობარო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის შედგენაში. საცნობარო-საინფორმაციო ფონდის გამოყენებით განყოფილება აწარმოებს ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას. დიდი ადგილი ეთმობა განყოფილების მუშაობაში საცნობარო-ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას. ამ საქმეში მონაწილეობენ აგრეთვე სექტორების თანამშრომლები.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლებს შედგენაში წამყვანი როლი დაკისრებული აქვს განყოფილებას. აქ გეგმის მიხედვით ამზადებენ მაჩვენებლებს: მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და საიუბილეო თარიღებთან დაკავშირებით, გამოსცემენ ლიტერატურის სარეკომენდაციო სიებს მასობრივი ბიბლიოთეკების დასახმარებლად. განყოფილება ხელმძღვანელობს ბიბლიოგრაფიული კულტურის გავრცელებასთან დაკავშირებულ სამუშაოს, რომელიც ტარდება ბიბლიოთეკის თანამშრომლებისა და მკითხველებისათვის. ბიბლიოგრაფიული განყოფილება ასრულებს კოორდინაციულ და მეთოდურ მუშაობას, როგორც ბიბლიოთეკაში, ასევე მის გარეთაც. პირველ რიგში ეს დახმარება ეხება სახელმწიფო მასობრივ ბიბლიოთეკებს, კერძოდ, ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკოსისტემებს. ადგენს მათთვის მეთოდურ მასალებს, დახმარებას უწევს მასობრივი ღონისძიებების ჩატარებაში და ა. შ. ბიბლიოგრაფიული განყოფილება ამუშავებს ე. წ. თანამდებობრივ ინსტრუქციებს, რომლითაც განსაზღვრულია თითოეული თანამშრომლის საქმიანობის შინაარსი. ყველა შემთხვევაში ეს ინსტრუქციები ითვალისწინებენ ბიბლიოთეკის სპეციფიკას.

თავისი ფუნქციები გააჩნია ცსს ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას. ცენტრალიზაციამდე ყველა მასობრივ ბიბლიოთეკას არ ჰქონდა საცნობარო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილება. ამჟამად ცენტრალურ ბიბლიოთეკებში შექმნილია ბიბლიოგრაფიული განყოფილებები ან ისინი გაერთიანებულია მეთოდურ განყოფილებასთან.

*სპეციალურ ბიბლიოთეკებს განეკუთვნება დარგობრივი ცენ-

ტრალური სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკები, რომლებიც სხვადასხვა უწყებებსა და სამინისტროებთან ყალიბდება. ეს ბიბლიოთეკები მოქმედებენ, როგორც დამოუკიდებელი ან დარგობრივი ინფორმაციის ორგანოთა სტრუქტურული განყოფილებები.

მათი ტიპოლოგიური ერთგვაროვნების მიუხედავად, ამ ბიბლიოთეკებში ბიბლიოგრაფიული სამსახურის სტრუქტურა განსხვავებულია. ზოგ ბიბლიოთეკას თავისი საცნობო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილება გააჩნია, ზოგი კი გაერთიანებულია დარგის ინფორმაციის ინსტიტუტის შესატყვის განყოფილებასთან.

ამ ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიულ სამსახურს ევალუბა, რომ უზრუნველყოს სამინისტროს მართვის სისტემა და მეცნიერთა სამეცნიერო-საწარმო მოღვაწეობა ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციით. აქედან გამომდინარე, ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ძირითადი ფუნქციაა, დარგობრივი ლიტერატურის ბიბლიოგრაფირება, საინფორმაციო სივრცის მიწოდება მკითხველებზე დარგის ახლად შემოსული ლიტერატურის შესახებ. განყოფილება ფართოდ იყენებს საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატს. რაც შეეხება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენას, ეს ფუნქცია ნაკლებად ახასიათებს ამ ბიბლიოთეკებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს უმაღლესი სასწავლებლის ბიბლიოთეკების ზოგიერთი ფუნქციური თავისებურება. მათი ამოცანაა ხელი შეუწყონ უმაღლესი სკოლის სამეცნიერო მოღვაწეობას და სასწავლო-აღმზრდელობით პროცესს, რაც განსაზღვრავს ბიბლიოგრაფიული განყოფილების სტრუქტურას და ფუნქციებს.

უმაღლესი სკოლის ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების მუშაობაში დიდი ადგილი ეთმობა მკითხველთა, განსაკუთრებით სტუდენტთა, ბიბლიოგრაფიულ სწავლებას. ბიბლიოთეკაში არის აგრეთვე არაბიბლიოგრაფიული განყოფილებები, რომლებიც ასრულებენ ბიბლიოგრაფიულ ფუნქციებს. ასე, მაგალითად, დაკომპლექტების განყოფილება ადგენს ბიბლიოგრაფიულ კარტოთეკას იმ გამოცემებზე, რომელთა შექმნა აუცილებელია ბიბლიოთეკისათვის. ამ მიზნით განყოფილება ამუშავებს საგამომცემლო გეგმებს, შეკვეთის ბლანკებს და სხვა.

ასევე ასრულებენ ბიბლიოგრაფიულ სამუშაოს ბიბლიოთეკის დარგობრივი განყოფილებები. აქ შტატითაა გათვალისწინებული ბიბლიოგრაფი, რომელიც დარგობრივი საინფორმაციო წყაროების

გამოყენებით ახდენს სპეციალისტთა ინფორმირებას. იგივე მუშაობს იტალიის რესპუბლიკის კონსტანტინოპოლის ბიბლიოთეკის განყოფილების, სამკითხველო დარბაზების, აბონემენტის, ბუკ-ს და სამეცნიერო-მეთოდური განყოფილებების მუშაობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ განყოფილებას მკითხველებთან კონტაქტი არა აქვს, ისინი ყოველდღიურ მუშაობაში ფართოდ იყენებენ ბიბლიოგრაფიას. ბიბლიოგრაფიული პროცესები, რომლებსაც ბიბლიოთეკის არაბიბლიოგრაფიული განყოფილებები იყენებენ, ასახულია მათ სამუშაო დებულებებში და ინსტრუქციებში.

ანალოგიური მდგომარეობაა ცენტრალურ საბიბლიოთეკო სისტემებშიც, სადაც ყველა განყოფილების მუშაკები იღებენ მონაწილეობას საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ორგანიზაციაში. ბიბლიოგრაფიული პროცესები ნაწილდება ცსს-ის განყოფილებებზე. ასე, მაგალითად, ერთს ევალება სისტემატური კარტოთეკის რამდენიმე განყოფილების შექმნა, მეორეს თემატური კარტოთეკის შედგენა ამა თუ იმ საკითხზე და ა. შ. აუცილებელია ამ საქმიანობის ასახვა თითოეულ განყოფილების დებულებაში. ეს ხელს შეუწყობს დაგეგმვის პროცესს და ბიბლიოთეკის მართვას.

8. ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მომხმარებელი და მათი ინფორმაციული მოთხოვნილებები

ბიბლიოთეკების მთელი მუშაობა მიმართულია იქითკენ, რომ რაც შეიძლება სრულად დააკმაყოფილონ მკითხველთა მოთხოვნები ინფორმაციაზე. ამიტომ იჩენს დიდ ინტერესს საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული მეცნიერება ინფორმაციული მოთხოვნილებებისა და მათი შესწავლის მეთოდებისადმი. აქედან გამომდინარე, ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული მუშაობის განხილვისას, შეუძლებელია ისეთი პრობლემების გვერდის ავლა, როგორცაა ინფორმაციული მოთხოვნილებების შესწავლა და ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მომხმარებელთა კლასიფიკაცია.

ადამიანის ინფორმაციული მოთხოვნილებები არის აუცილებლობა ზოგიერთი ინფორმაციის მიღებაზე, რომელიც მას სჭირდება გარკვეული ამოცანის გადასაწყვეტად ან დასახული მიზნის მისაღწევად, ადამიანის ყველა პროფესიული ან არაპროფესიული საქმიანობა წარმოშობს თავის საინფორმაციო მოთხოვნილებებს.

სპეციალური ლიტერატურა სხვადასხვა მეთოდს გვთავაზობს ინფორმაციული მოთხოვნილებების კლასიფიკაციისათვის და რადგან ამ კლასიფიკაციას არა მარტო თეორიული, არამედ პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს, ამიტომ განვიხილავთ ინფორმაციული მოთხოვნების მხოლოდ სამ სახეს, რომელთაც უფრო ხშირად ვხვდებით პრაქტიკაში. ესენია: საზოგადოებრივი, კოლექტიური და ინდივიდუალური მოთხოვნილებები. მაგრამ თუ ამ კლასიფიკაციას ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის საერთო სტრუქტურას შევუდარებთ, მაშინ გამოჩნდება, რომ სხვადასხვა ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების მომზადების პერიოდში ხდება საზოგადოებრივი და კოლექტიური, საინფორმაციო მოთხოვნილებათა გათვალისწინება, ხოლო საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება კი, დაკავშირებულია ინდივიდუალურ ინფორმაციულ მოთხოვნათა დაკმაყოფილებასთან, რაც გამოიხატება ერთჯერად მოთხოვნებში. საბოლოოდ შეიძლება დაბეჭდვით ითქვას, რომ ინფორმაციული მოთხოვნები წარმოადგენს ადამიანის საქმიანობის სტიმულს და რაც მეტია ასეთი მოთხოვნები, მით უფრო რთულდება, მდიდრდება და ფართოვდება ადამიანთა პროფესიული საქმიანობა.

ინფორმაციულ მოთხოვნათა შესწავლას დიდი როლი ენიჭება ინფორმაციული მომსახურების შემდგომ სრულყოფაში. პრაქტიკაში იყენებენ ისეთ მეთოდებს, როგორცაა დაკვირვება, დოკუმენტური წყაროების შესწავლა და გამოკითხვა. ამ მეთოდების კომპლექსური გამოყენება უფრო მყარ მონაცემებს იძლევა ინფორმაციულ მოთხოვნათა შესახებ, მაგრამ რადგან მასზე ბევრი დრო ეხარჯება ბიბლიოთეკებს და შრომატევადიცაა, ბიბლიოთეკებში ხშირად იყენებენ ერთ რომელიმე მეთოდს.

დაკვირვება, როგორც მასალის შეგროვების მეთოდი, მოითხოვს პირველყოვლისა, დაკვირვების ობიექტის განსაზღვრას. დაკვირვება რომ სრულყოფილად ჩატარდეს, საჭიროა წინასწარ შემუშავდეს პროგრამა, რომელიც შეესატყვისება სოციოლოგიური კვლევის ამ მეთოდს. საინფორმაციო მოთხოვნათა შესწავლისათვის ეს მეთოდი გამოიყენება მაშინ, როდესაც მკითხველები მიმართავენ საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატს (კატალოგებს, კარტოთეკებს, ბიბლიოგრაფიულ გამოცემებს) და გამოფენებს.

დოკუმენტების ანალიზს უფრო ხშირად იყენებენ დაკვირვებას-

თან შედარებით. ჩვეულებრივ სწავლობენ სადირექტივო მურ-საანგარიშო დოკუმენტებს. სადაც არის მონაცემები დაწესებულების შესახებ. საწარმოებში ზდება გეგმების რაციონალური წინადადების ახალი ტექნიკის და სხვა მასალათა ანალიზი, რაც საშუალებას აძლევს ბიბლიოთეკას დაადგინოს საწარმოს საქმიანობის პროფილი ან შეძლოს მისი საინფორმაციო მოთხოვნათა პროგნოზირება.

რაც შეეხება ცალკეულ პირთა საინფორმაციო მოთხოვნებს ცნობების მიღება მათზე შეიძლება ბიბლიოთეკაში (მკითხველთა ფორმულარები, მოთხოვნის ფურცლები, ცნობები უარის გაცემაზე და სხვა). სამეცნიერო დაწესებულებათა ბიბლიოთეკებში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ანგარიში სამეცნიერო-საკვლევი შრომების შესახებ, რომელსაც დართული აქვს გამოყენებული ლიტერატურა და ასევე სპეციალისტთა პირადი ბარათები.

ეს მეთოდი ნაკლებად შრომატევადია, ბიბლიოთეკარი მუშაობს მზა მასალაზე, მაგრამ ნაკლი ისაა, რომ ყველა ცნობა, რომელიც ფიქსირებულია ამ დოკუმენტებში, ასახავს ინფორმაციის მომხმარებლის ინტერესებს წარსულში. რადგან საინფორმაციო მოთხოვნები საკმაოდ სწრაფად იცვლება, ბიბლიოგრაფიული შეხედულებით უფრო მნიშვნელოვანია ის, თუ რა საინფორმაციო მოთხოვნები აქვს მკითხველს დღეისათვის და როგორი იქნება ისინი ახლო მომავალში. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია მკითხველის გამოვლენილი ინტერესების დროდადრო დაზუსტება.

გამოკითხვა ყველაზე ეფექტური და გავრცელებული მეთოდია საინფორმაციო მოთხოვნათა დასადგენად. ის ტარდება ან ზეპირად (ინტერვიუება) ან წერილობით (ანკეტის — გამოკითხვის ფურცლის მიხედვით). ცნობების სისწორე, რომელიც ამ მეთოდით მიიღწევა, საშუალებას აძლევს ბიბლიოთეკარს უფრო ზუსტად განსაზღვროს მკითხველის საინფორმაციო მოთხოვნები.

ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სათანადო დონეზე წარმართვა შეუძლებელია მკითხველთა ძირითადი ჯგუფების კარგად შესწავლის გარეშე, ამიტომ საჭიროა მკითხველთა კლასიფიკაცია, როგორც ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის რეალური და პოტენციური მომხმარებლებისა.

ბიბლიოგრაფიული თვალსაზრისით მიზანშეწონილია დიფერენციაციის მეთოდის გამოყენება, რადგან ეს საშუალებას აძლევს

ბიბლიოთეკას შეისწავლოს მკითხველთა პროფესიული საქმიანობა: ცალკე ჯგუფად გამოიყოფა საწარმოთა და დაწესებულებათა ხელმძღვანელები, როგორც კვალიფიციური სპეციალისტები, რომელთაც აქვთ გადაწყვეტის მიღების უფლება. მართალია პრაქტიკით დადასტურებულია, რომ თვით საუკეთესო საინფორმაციო სისტემასაც კი არ ძალუძს ცუდი ხელმძღვანელობის გამოსწორება, მაგრამ ერთი კი ცხადია, რომ ცუდი ინფორმაცია იწვევს ცუდ ხელმძღვანელობას.

შემდეგ ჯგუფს წარმოადგენენ — სპეციალისტები, რომლებიც დაკავებული არიან სახალხო მეურნეობის, მეცნიერებისა და კულტურის დარგებში. ტერმინი „სპეციალისტი“ გულისხმობს ყველა მკითხველს, რომელიც თავის პროფესიულ საქმიანობაში საჭიროებს სპეციალურ ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციას. სპეციალისტთა ამ ჯგუფის კლასიფიკაცია ხდება სამ დიდ ჯგუფად, პუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო და გამოყენებითი მეცნიერებათა პროფილის სპეციალისტები. ბუნებრივია, რომ აუცილებელია თითოეული ჯგუფის სპეციალისტთა დიფერენციაცია, რადგან სპეციალობა განსაზღვრავს მკითხველთა საინფორმაციო მოთხოვნებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს მოსწავლე ახალგაზრდობის ინფორმაციული მოთხოვნებიც, რომლებიც დაკავშირებულია უმთავრესად სასწავლო პროცესთან. უფროს კურსებზე, როდესაც სრულდება საკურსო ან სადიპლომო ნაშრომები (პროექტები), ეს მოთხოვნები რთულდება და ზოგჯერ ინჟინერ-ტექნიკურ პერსონალისა და მეცნიერ-მუშაკთა მოთხოვნებს უთანაბრდება.

თ ა ვ ი II

ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი

1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ორგანიზაციის ზოგადი საკითხები, უმაღლესობა და ამოცანები

ტერმინი „საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი“ დაკავშირებულია საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ მუშაობასთან. ბოლო წლებში

ტექნიკურ ბიბლიოთეკებში გავრცელდა ტერმინი „საცნობო-აპარატი“¹.

ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი² წარმოადგენს საცნობო და ბიბლიოგრაფიული გამოცემების, ბიბლიოთეკის კატალოგებისა და კარტოთეკების ერთობლიობას, რომლის საფუძველზე ხორციელდება მკითხველთა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული და საინფორმაციო მომსახურება.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატს მეტად მრავალფეროვანი ფუნქციები ეკისრება, მას აგრეთვე იყენებენ ბიბლიოთეკის ფონდის დაკომპლექტების, ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის, კითხვის რეგულირების, ბეჭდურ ნაწარმოებთა და ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პროპაგანდის დროს.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი ბიბლიოთეკაში ყოველგვარი ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დოკუმენტური საფუძველია.

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ხარისხი დამოკიდებულია ბიბლიოგრაფის პროფესიულ კვალიფიკაციაზე, განათლებაზე, ერუდიციაზე. ბიბლიოგრაფი უნდა იცნობდეს ბიბლიოგრაფიულ წყაროებს, საცნობო ლიტერატურას, ძიების მეთოდებს. მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს მომზადებული ბიბლიოგრაფი, თუ ბიბლიოთეკას არ გააჩნია კარგად ორგანიზებული საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი, ბიბლიოგრაფიული მუშაობა არ იქნება სათანადო დონეზე.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის განვითარების თანამედროვე მიმართულება ითვალისწინებს ტექნიკური საშუალებებისა და ელექტროგამომთვლელი მანქანების გამოყენებას.

ყოველი ბიბლიოთეკის სბა უნდა შეეფარდებოდეს ბიბლიოთეკის მუშაობის შინაარსს, ხელს უწყობდეს სამეურნეო, პოლიტიკურ, იდეოლოგიურ და აღმზრდელით ამოცანებს. ოპერატიულიად უნდა ივსებოდეს ახალი ლიტერატურით და იწმინდებოდეს მოძველებული მასალებისაგან. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის შინაარსი უნდა ითვალისწინებდეს ბიბლიოთეკის სამომსახურეო ტერიტორიის თავისებურებებს. ბუნებრივია, საქართველოს ბიბლიოთეკებში პირველ პლანზე წამოწეულია მასალები რესპუბლიკის შესახებ.

¹ ტერმინოლოგიის ერთგვარობის მიზნით შეიძლება შემოღებულ იქნეს ტერმინი „ბიბლიოთეკის საცნობო აპარატი“

² შემდგომ ზოგჯერ აღინიშნება „სბა“.

სამეცნიერო და მასობრივი ბიბლიოთეკების სხა-ს მოცულობა, შემადგენლობა და სტრუქტურა განსხვავდება ერთმანეთისაგან, რაც განპირობებულია ბიბლიოთეკის ფონდის შინაარსითა და მკითხველთა შემადგენლობით.

რესპუბლიკური სამეცნიერო ბიბლიოთეკისა და სახელმწიფო მასობრივი ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი ატარებს უნივერსალურ ხასიათს, რადგან თვით ბიბლიოთეკები თავისი პროფილით უნივერსალურია.

70-იან წლებში კულტურის სამინისტროს ბიბლიოთეკების ქსელში ჩატარდა რეორგანიზაცია. თითოეულ რეგიონში გამოიყო მსხვილი ცენტრალური (მთავარი) ბიბლიოთეკა, დანარჩენი ბიბლიოთეკები კი გადაკეთდა ამ ბიბლიოთეკის ფილიალებად. ასე ჩამოყალიბდა ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკოსისტემა, სადაც მასობრივი ბიბლიოთეკები კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებიდან გადაიქცნენ დიდ საბიბლიოთეკო კომპლექსებად, რომელთაც აღმზრდელით და საგანმანათლებლო ფუნქციებთან ერთად ევალებოდათ სამეცნიერო-საინფორმაციო ფუნქციებიც.

ბიბლიოთეკების ქსელის ცენტრალიზაციის პირობებში საცნობო-ბიბლიოგრაფიული და საინფორმაციო მუშაობის შემდგომი განვითარებისათვის ცენტრალურ ბიბლიოთეკებში შეიქმნა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული და საინფორმაციო განყოფილებები, ბიბლიოგრაფების საშტატო ერთეულით, რომლებიც აწარმოებენ მეთოდურ ნელმძღვანელობას, საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ და საინფორმაციო მუშაობას მთელ ცენტრალიზებულ სისტემაში. საბიბლიოთეკო ქსელის ცენტრალიზაციამ პირობები შექმნა ბიბლიოგრაფიული მუშაობის გაშლისათვის, ხელი შეუწყო მკითხველების საწარმოო-პროფესიული დონის ამაღლებას. ეს განპირობა ცსს საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის სტრუქტურაში ცვლილებების შეტანამ. საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატში დიდი ადგილი დაიკავა მასალამ, რომელიც ხელს უწყობს რეგიონის სპეციალისტების მომსახურებას.

ნებისმიერი ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი შედგება სამი ძირითადი ნაწილისაგან: ბიბლიოთეკის კატალოგები, ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები და საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი.

ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკო სისტემის საცნობო აპარატს

თავისი დამახასიათებელი თავისებურება აქვს. იგი შედგება გორც ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში, ისე ფილიალებში ფორმირებული ბიბლიოგრაფიული აპარატისაგან და წარმოადგენს ერთიან მთელს.

ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკო სისტემის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ამოცანაა ხელი შეუწყოს მთელი სისტემის და არა რომელიმე ერთი ბიბლიოთეკის, მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას. აქედან ყალიბდება, სწორედ შეერთებული ინფორმაციის ისეთი ელემენტი, როგორცაა წიგნების შეერთებული ანბანური კატალოგი, რომელიც ცენტრალურ ბიბლიოთეკაშია და მთელი საბიბლიოთეკო სისტემის ფონდს ასახავს.

სამეცნიერო, მასობრივი-უნივერსალური და დარგობრივი ბიბლიოთეკების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის მოცულობა, შემადგენლობა და შინაარსი, ცნადია განსხვავებულია.

მსხვილი საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატია შექმნილი რუსეთის სახელმწიფო ბიბლიოთეკაში¹, რომლის საცნობო ფონდი 270 ათას ერთეულს, 200-ზე მეტ კატალოგსა და კარტოთეკას ითვლის. საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში საცნობო ლიტერატურის ფონდი 120 ათას ერთეულს, 10-მდე კატალოგსა და კარტოთეკას შეადგენს. თბილისის ცენტრალურ საქალაქო სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში საცნობო ფონდი 1500-მდე ცალს შეადგენს და ამასთან 10-მდე კატალოგსა და კარტოთეკასაც მოიცავს.

სბა-ს ძირითადი ცენტრალური ნაწილი მოთავსებულია ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებაში, ხოლო ბიბლიოთეკის დარგობრივ (ტექნიკური, სასოფლო-სამეურნეო, მხარეთმცოდნეობითი და სხვა) განყოფილებებში ყალიბდება საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის დარგობრივი ნაწილები.

ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილება ქმნის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული გამოცემებისა და შესრულებული ცნობების ფონდს, ადგენს ბიბლიოგრაფიულ კარტოთეკებს. კატალოგების შედგენა კი ევალება ლიტერატურის დამუშავებისა და კატალოგების ორგანიზაციის განყოფილებას.

მიუხედავად ფონდის ტიპისა და პროფილის, ყველა ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატში შედის:

¹ ყოფილი ლენინის სახ. საბჭოთა კავშირის ბიბლიოთეკა

1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი;
2. შესრულებული ცნობების ფონდი;
3. ბიბლიოთეკის კატალოგები;
4. ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები.

სალექციო კურსის ამ ნაწილში ძირითადად განხილულია რესპუბლიკური სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ორგანიზაციის თავისებურებები, განხილულია აგრეთვე ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკო სისტემის აპარატიც.

§ 1. ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი

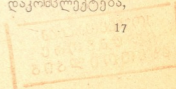
საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი (სბფ) წარმოადგენს საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ნაწილს, რომელშიც შედის სახელმძღვანელო და სადირექტივო მასალები, ცნობარები, ბიბლიოგრაფიული წყაროები, შესრულებული ცნობების ფონდი (არქივი).

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდის შერჩევა ხდება ბიბლიოთეკის ტიპის, მუშაობის პროფილის, მკითხველთა მოთხოვნილებების გათვალისწინებით.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდის დაკომპლექტება ეკისრება ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას და ხდება ბიბლიოთეკაში შემოსული ლიტერატურისა და გამომცემლობის თემატური პროსპექტების გადასინჯვით. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი ადვილად ზეღმისაწვდომი უნდა იყოს ბიბლიოგრაფისათვის. როგორც წესი, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურა თავმოყრილია ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებაში და მას ამიტომ ხშირად სახელდახელო ფონდსაც უწოდებენ.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში არჩევენ ოპერატიულ (ხშირად) და პასიურს (იშვიათად) გამოყენებულ ნაწილს. აქტიური ნაწილი მუდამ ივსება ახალ შემოსული ლიტერატურით, პასიური კი რეგულარულად იწმინდება მოძველებული გამოცემებისაგან, რომლებზეც არაა მკითხველების მოთხოვნა. ასეთი გამოცემები ბიბლიოგრაფიული განყოფილებიდან გადაეცემა ძირითად წიგნსაცავს.

საბიბლიოთეკო ცენტრალიზებულ სისტემაში ხდება საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდის ცენტრალიზებული დაკომპლექტება,

რამაც ხელი შეუწყო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების სრულად შექმნას: ცენტრალიზაციის პირობებში ფონდი გამდიდრდა ძვირფასი ბიბლიოგრაფიული წყაროებით, რომლებსაც ადრე მასობრივი ბიბლიოთეკები ვერ იძენდნენ.

საცნობო და ბიბლიოგრაფიული გამოცემების განაწილება ხდება შემდეგი წესით: ერთადერთი ცალი ინახება ცენტრალური ბიბლიოთეკის ფონდში. ზოგ შემთხვევაში შეიძლება გადაეცეს ბიბლიოთეკა-ფილიალს, თუ ის მეტად სჭირდება ამ ფილიალის მკითხველებს.

დოკუმენტები, რომელიც შედის საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში, შეიძლება დავყოთ სამ ჯგუფად: 1. სახელმძღვანელო და სადირექტივო მასალები; 2. საცნობო გამოცემები; 3. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები.

სახელმძღვანელო და სადირექტივო მასალებს მიეკუთვნება პარლამენტის და მთავრობის დადგენილებანი; კანონები, სახელმწიფოს ხელმძღვანელი და გამოჩენილი მოღვაწეების გამოსვლები, ფილოსოფიის, ეკონომიკის, ისტორიისა და კულტურის ცნობილი მეცნიერების შრომები.

საცნობო გამოცემები, რომლებიც წარმოადგენს ფონდის მეორე ნაწილს, მეტად მრავალფეროვანია თავისი ტიპის, შინაარსისა და თემატიკის მიხედვით.

მას ეკუთვნის ენციკლოპედიები და ენციკლოპედიური ლექსიკონები (უნივერსალური და დარგობრივი), ცნობარები, ენობრივი და ტერმინოლოგიური ლექსიკონები, სტატისტიკური კრებულები, გეოგრაფიული ატლასები, მეგზურები, კალენდრები და ა. შ.

უნივერსალური ენციკლოპედია სტრუქტურულად წარმოადგენს ანბანის რიგზე აგებულ სიტყვებისა (ცნებების) და სტატიების ერთობლიობას¹. ენციკლოპედიებში „სიტყვანის“ განმარტება სტატიებშია, რომლებიც მოიცავენ მდიდარ საცნობო მასალას. ყოველ სტატიას დართული აქვს ძირითადი ლიტერატურის სია საკითხის შესახებ. ენციკლოპედია დიდ ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციას იძლევა. ამიტომ მათ ფართოდ იყენებენ როგორც ფაქტო-

¹ ენციკლოპედია ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს ცოდნის მთელი წრის სწავლას, გავრცელებულა ანბანური ენციკლოპედიები, მაგრამ ზოგში მიღებულია მასალის სისტემატური განლაგება („საბავშვო ენციკლოპედია“).

გრაფიულ, აგრეთვე ბიბლიოგრაფიული ძიების დროს. ამრთავდ, ენციკლოპედია-საცნობო გამოცემაა, რომელიც მოიცავს ყველაზე არსებით ცნობებს (ვრცელს ან მოკლეს) ცოდნის და პრაქტიკული მოღვაწეობის ყველა დარგიდან. განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ ზოგი მათგანი, კერძოდ: „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“ (1975—1987 წწ.) 11 ტომად და ორი დამატებითი ნაკვეთით. მთავარი რედაქტორი ირ. აბაშიძე. ენციკლოპედიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მასალებს საქართველოს შესახებ: საქართველოს ისტორიას, რელიგიას, ეკლესიას, ბუნებას, გეოგრაფიას, მოსახლეობას, საზოგადოებრივ და სახელმწიფო წესწყობილებას, ეკონომიკას, მრეწველობას, სოფლის მეურნეობას, ისტორიულ ძეგლებს, მონასტრებს, მეცნიერებას, განათლებას, კულტურას, ხელოვნებას, მუსიკას, თეატრს, ქართულ ლიტერატურას, გამოჩენილ მწერლებს, მსახიობებს, მეცნიერებს, მხატვრებს და სხვა. დამატებითი ნაკვეთები ქართულ და რუსულ ენებზეა და მთლიანად ეძღვნება საქართველოს.

„დიდი საბჭოთა ენციკლოპედია“ მესამედ გამოიცა (1969—1978 წწ. შედგება 30 ტომისაგან, რომლებშიც მოთავსებულია 100 ათასი სტატია. 1957 წლიდან გამოდიოდა „დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიის“ „წელიწდეული“, რომლის 11 განყოფილებაში ასახულია მთლიანად საბჭოთა კავშირი, ცალკეულ რესპუბლიკებში და საზღვარგარეთ იმ წელს მომხდარი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამეცნიერო, კულტურული, სპორტული ცხოვრების მოვლენები. „წელიწდეულის“ ბოლოს მოყვანილია მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწეების, მეცნიერების, მწერლების, საერთაშორისო და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატების შესახებ. „დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიის“ მესამე გამოცემას აქვს სახელთა საძიებელი, რომელშიც შედის 100 ათასი სახელი. ენციკლოპედია მოიცავს დიდი რაოდენობით ილუსტრაციებს, სქემებს, რუკებს.

მოხერხებულია გამოსაყენებლად „საბჭოთა ენციკლოპედიური ლექსიკონი“ ერთ ტომად, რომელიც ოთხჯერ გამოიცა. მეოთხე — 1989 წელს.

რევოლუციამდელი ენციკლოპედიებიდან აღსანიშნავია: ბროკჰაუზის და ეფრონის ენციკლოპედიური ლექსიკონი (1890—1907 წწ.). შედგება 41 ძირითად და ორ დამატებით ტომისაგან

(86 ნახევართომი), კმები გრანატების ენციკლოპედიური ლექსიკონი (მე-7 გამ., 1910—1948 წწ.). ეს ენციკლოპედიები მდიდარ მასალას მოიცავენ 1917 წლის ოქტომბრამდე რუსეთის შესახებ.

უცხოური ენციკლოპედიებიდან პოპულარულია „ბრიტანეთის ენციკლოპედია“. („ბრიტანიკა“), იბეჭდება ინგლისში (ლონდონი) და აშშ-ში (ჩიკაგო). 1929 წლიდან (მე-14 გამ.) მოიცავს 24 ტომს. რეგულარულად ხდება 1/8 მასალის განახლება. 1938 წლიდან გამოდის ენციკლოპედიის „წელიწდეული“. ბუნებრივია, დიდი ადგილი უკავია ინგლისურ და ამერიკულ მასალას „ბრიტანეთის ენციკლოპედიაში“. 1974 წელს გამოვიდა მე-15 გამოცემა (22 ტომად). იბეჭდება თარგმანი რუსულ ენაზე 12 ტომად.

ბიბლიოთეკის საცნობო ფონდში უნდა იყოს „საბაჟშვო ენციკლოპედია“, ენციკლოპედიური გამოცემები „ჩტო ტაკოე?“, „კტო ტაკოი?“

დარგობრივი ენციკლოპედიებიდან: „საბჭოთა ისტორიული ენციკლოპედია“ (16 ტტ.); „ფილოსოფიური ენციკლოპედია“ (6 ტტ.); „ფილოსოფიური ლექსიკონი“ (თბ., 1987), „ეკონომიკური ენციკლოპედია“, „ტექნიკური ენციკლოპედია“, „სოფლის მეურნეობის ენციკლოპედია“ (6 ტტ.), „მცირე სამედიცინო ენციკლოპედია“, „პოპულარული სამედიცინო ენციკლოპედია“, „პედაგოგიური ენციკლოპედია“ (4 ტტ.), „მოკლე ლიტერატურული ენციკლოპედია“ (8 ტტ.); „თეატრალური ენციკლოპედია“ (5 ტტ.), „მუსიკალური ენციკლოპედია“ (6 ტტ.), „ენციკლოპედიური ლექსიკონი ერთ ტომად „კნიგოვედნიე“ (1982 წ.), „მოკლე გეოგრაფიული ენციკლოპედია“.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში აუცილებლად უნდა იყოს ტერმინოლოგიური, ლექსიკოლოგიური და ენობრივი ლექსიკონები.

მათ შორის „ლიტერატურათმცოდნეობითი ტერმინების მოკლე ლექსიკონი“, „მითოლოგიური ლექსიკონი“, „ხელოვნების განმარტებითი ლექსიკონი (რუსულ-ქართული)“, „ფილოსოფიური ტერმინების ლექსიკონი“, „ეთიკის ლექსიკონი“, „საბიბლიოთეკო ტერმინების ლექსიკონი“ და სხვა.

ენობრივი ლექსიკონებიდან: „უცხო სიტყვების ლექსიკონი“, „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“, „ქართული ენის ორ-

თოგრაფიული ლექსიკონი“, „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი“, რუსული ენის ლექსიკონები (ვ. დალის, ს. თევგოვის და სხვა).

იყენებენ მკითხველები ორ ენობრივ ლექსიკონებს: ქართულ-რუსულს, რუსულ-ქართულს, ქართულ-ინგლისურს და სხვას.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში აუცილებლად შედის სტატისტიკური კრებულები: „ბეჭდური სიტყვა... წელს“, „საქართველო ციფრებში... წელს“, ატლასები, საქართველოს, მსოფლიო, საზღვარგარეთული ქვეყნების რუკები.

განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ბიო-ბიბლიოგრაფიულ ლექსიკონებს, რომლებშიც მოცემულია ბიოგრაფიული და ბიბლიოგრაფიული ცნობები მცენიერზე, მწერალზე (ი. კაუფმანი „რუსული ბიოგრაფიული და ბიბლიოგრაფიული ლექსიკონები“ (1955 წ.), ლექსიკონი-ცნობარი „ქართული მწერლობა“ (1984 წ.), მრავალტომიანი: რუსი მწერლები (პროზაიკოები, პოეტები, დრამატურგები).

ფსევდონიმების გახსნაში ესმარება მკითხველს ფსევდონიმების ლექსიკონები (ი. მასანოვი. რუსი მწერლების, მცენიერებისა და საზოგადო მოღვაწეების ლექსიკონი“, „გ. მიქაძის „ფსევდონიმების ლექსიკონი“).

დასახელებული ცნობარებიდან ზოგი ნაწილობრივ მოძველდა, მაგრამ ძირითადი მასალა დღესაც წარმატებით გამოიყენება.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები წარმოადგენენ მნიშვნელოვან ნაწილს საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდისა.

საქართველოს დიდ ბიბლიოთეკებს უნდა ჰქონდეს ქართული, როგორც მიმდინარე ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები, ასევე რეტროსპექტიული.

მათ შორის:

„ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია“. ტტ. 1-3, რომელიც გამოსცა საქართველოს წიგნის პალატამ 1941—1964 წლებში. 1969 წელს გამოვიდა პირველი ტომის დამატებითი ნაკვეთი, მასში რეგისტრირებულია წიგნები, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზების გამო გამოჩნათ პირველი ტომის შემდგენლებს. „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის“ პირველ ტომში აღრიცხულია ქართული წიგნები 1629—1920 წწ. პირველი წიგნით „ქართულ-იტალიური ლექსიკონით“ (რომი, 1629 წ.) დაწყებული. აღწესებულია, როგორც საქართველოში, ისე საქართველოს გარეთ გამოცემული წიგნები, მოს-

კოვსა და პეტერბურგში. წიგნების აღწერილობანი განლაგებულია ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით (წიგნის დასტამბვის თარიღის მიხედვით). ტომის ბოლოში მოთავსებულია უთარილო წიგნები. პირველ ტომს თან ერთვის მრავალი დამხმარე საძიებელი: ავტორები, პერსონალია, ფსევდონიმები — კრიპტონიმები, გეოგრაფიული, თარგმნილი ლიტერატურა, რედაქტორები, მთარგმნელები, მეცნიერი გამომცემელი, საგნობრივი, ილუსტრატორები და სხვა. ძველი ქართული წიგნები ანოტირებულია ვრცელი დახასიათებით.

„ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფის“ მეორე ტომში აღრიცხულია 1921—1945 წლების წიგნები, მესამე ტომში კი 1946—1950 წლებისა. ორივე ტომში მასალა განლაგებულია სისტემატურად (ცოდნის დარგების მიხედვით), გამოყენებულია წიგნის პალატის საკლასიფიკაციო ცხრილი, რომელიც იმ დროს 31 ძირითად განყოფილებას მოიცავდა. მეორე ტომი შედგება სამი ნაკვეთისაგან. პირველ ნაკვეთში აღრიცხულია 21 დარგის წიგნები (1—21), მეორეში — დანარჩენი ათი დარგის (22—31). მესამე ნაკვეთი ეთმობა დამხმარე საძიებლებს. II—III ტომებს აქვს დამხმარე საძიებლები: სახელთა (ავტორები, მასზე, რედაქტორები, მთარგმნელები, მხატვრები), გეოგრაფიული, თარგმნილი ლიტერატურა, ქრონოლოგიური, სერიები.

გ. ბაქრაძის „ქართული პერიოდის ბიბლიოგრაფია“ გვაძლევს ცნობებს ქართული პერიოდული გამოცემების შესახებ 1819 წლიდან 1945 წლის ჩათვლით. 1819 წელს გამოვიდა საქართველოში პირველი ქართული გაზეთი „საქართველოს გაზეთი — ქართული გაზეთი“ (1819—1821 წწ.). ყოველ გაზეთის და ჟურნალის შესახებ მითითებულია შემდეგი ცნობები: სახელწოდება, გამოცემის წლები, ადგილი, პერიოდულობა, რედაქტორები, თანამშრომელი, გამომცემელი, რამდენი ნომერი გამოვიდა ყოველწლიურად, რომელ ბიბლიოთეკაში დაცულია. პერიოდული გამოცემები ძირითადად განლაგებულია ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით, გამოცემის პირველი წლის მიხედვით. თან ერთვის დამხმარე საძიებლები: ჟურნალ-გაზეთების ანბანური, გეოგრაფიული, სისტემატური, დაწესებულება-ორგანიზაციების, რედაქტორ-გამომცემელთა. გ. ბაქრაძის ნაშრომი გამოსცა საქართველოს წიგნის პალატამ 1946 წელს.

ა. აბრამიშვილის „Грузинская периодика (Аннотированный

კატალოგ გრუზინსკოი პერიოდიკი (1819—1917), ხრანაიშეიშ
ГПБ им. М. Е. Салтыкова-Щедрина“.

შრომაში ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით რეგისტრირებულა 356 ჟურნალი და გაზეთი. მასალა აღწერილია რუსულ ენაზე. ა. აბრამიშვილის ნაშრომს „ქართული პერიოდიკის ანოტირებულ კატალოგი“ აქვს მრავალი დამხმარე საძიებელი. გამოსცა თბილისის უნივერსიტეტმა 1968 წელს.

გ. ზერცალოვის ნაშრომი „Библиография русской периодики Грузии. 1828—1920“. რომელიც გამოსცა საქართველოს წიგნის პალატამ 1941 წელს. „საქართველოს რუსული პერიოდიკის ბიბლიოგრაფიაში“ შეტანილია მასალები დაწყებული საქართველოს პირველი რუსული გაზეთით „ტიფლისკიე ვედომოსტი“ და დამთავრებული 1920 წლის გაზეთებით. ჟურნალებისა და გაზეთების აღწერილობანი განლაგებულია ქრონოლოგიურად, გამოცემის დასაწყისი წლის მიხედვით.

ფონდში აუცილებლად უნდა იყოს საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამოცემები: „ქართული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია“ (ნაკვ. 1—3), რომელშიც გახსნილია პერიოდული გამოცემების შინაარსი 1852—1905 წწ. პირველი ქართული ჟურნალით „ცისკარი“ დაწყებული „კვალით“, „მოამბით“, „მოგზაურით“ დამთავრებული; „ქართული გაზეთების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია“ (6 ტომი). მასში აღწერილია 1819—1904 წწ. გაზეთები. მათ შორის „დროება“, „შრომა“, „ივერია“, „ცნობის ფურცელი“. ანალიტიკურ ბიბლიოგრაფიებში სტატიების აღწერილობანი განლაგებულია დარგების მიხედვით, საკლასიფიკაციო ცხრილი დამუშავებულია ბიბლიოთეკაში სპეციალურად ამ გამოცემისათვის და მოიცავს 20—23 დარგობრივ განყოფილებას. თან ერთვის დამხმარე საძიებლები: პირთა სახელების, გეოგრაფიული, თეატრის რეპერტუარი. შრომაში გახსნილია ბევრი ქართველი მწერლის და საზოგადო მოღვაწის ფსევდონიმი.

„მნათობის“ ანალიტიკური ბიბლიოგრაფიის“ სამი წიგნი, რომელშიც აღწერილია ჟურნალი 1924—1982 წწ., „ქართული ლიტერატურული ჟურნალებისა და კრებულების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია“ მოიცავს 1921—1941 წწ. ჟურნალებში გამოქვეყნებულ მასალების აღწერილობებს.

მკითხველს გამოადგება „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემი-

ის გამოცემათა ბიბლიოგრაფია“ (7 წიგნი), რეგისტრირებულია 1937—1977 წწ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამოცემათა ბიბლიოგრაფია (1919—1960 წწ.)“.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკის ნაშრომი ქართველ მეცნიერთა ბიო-ბიბლიოგრაფიული სერია. ყოველ მეცნიერს ეძღვნება ბიო-ბიბლიოგრაფიის ცალკე წიგნი. გამოცემულია ივ. ჯავახიშვილზე, კ. კეკელიძეზე აკ. შანიძეზე, გ. ახვლედიანზე, ი. ბერიტაშვილზე, ნ. მუსხელიშვილზე, ი. ვეკუაზე, შ. ნუცუბიძეზე, ნ. ბერძენიშვილზე, ნ. კეცხოველზე, ს. დურმიშიძეზე და სხვა.

უფროსი „მეცნიერება და ტექნიკის“ ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია. 1949—1980 წწ. „თბ. მეცნიერება, 1987. რეგისტრირებულია 8261 სახელწოდების სტატია. თავმოყრილი მასალა მოყვანილია სისტემაში ბიბლიოთეკურ-ბიბლიოგრაფიული (ბბკ) კლასიფიკაციის მიხედვით. მაჩვენებელს დართული აქვს პირთა სახელების საძიებელი.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა დარგში საქმეცნიერო ინფორმაციის ცენტრის წელიწადურეზიუმეები ფილოლოგიის (ლიტერატურათმცოდნეობა, ენათმეცნიერება), ისტორიის ფილოსოფიის საკითხებზე.

ყოველთვიური ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი „ახალი ლიტერატურა საქართველოს კულტურისა და ხელოვნების შესახებ“ გამოცემული საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის მიერ. ეს ცნობარები ამჟამად არ იბეჭდება.

ბოლო წლებში გამოცემული სამეცნიერო-დამხმარე ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები შ. რუსთაველზე, ს. ს. ორბელიანზე, ალ. ჭავჭავაძეზე, გრ. ორბელიანზე, ნ. ბარათაშვილზე, ი. ჭავჭავაძეზე, ვაჟა-ფშაველაზე, ალ. ყაზბეგზე, უ. შექსპირზე, ტ. შევჩენკოზე, მ. ჯავახიშვილზე.

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის მიერ გამოცემული სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები სხვადასხვა თემებზე, ქართველ და რუს მწერლებზე, მხატვრებზე, მსახიობებზე.

მხარეთმცოდნეობითი მაჩვენებლები რესპუბლიკის შესახებ („რუსთავი“, „საქართველოს ძეგლები“).

საქართველოს წიგნის პალატის მძმდინარე სახელმწიფო ბიბლი-

ოგრაფიული მაჩვენებლები — მატთანეები, რომლებიც აწვდნენ სრულ ინფორმაციას ახალ ბეჭდურ ნაწარმოებთა შესახებ.

„წიგნის მატთანე“ — მიმდინარე სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი მოიცავს ინფორმაციას საქართველოს ტერიტორიაზე გამოცემული ყველა წიგნისა და ბროშურის შესახებ, მიუხედავად იმისა, თუ რა ენაზეა იგი დაბეჭდილი. „წიგნის მატთანეს“ აქვს დისერტაციათა ავტორეფერატის განყოფილება, რომელთა დაჯგუფება ხდება მეცნიერებათა დარგების მიხედვით.

„წიგნის მატთანის“ ყოველ ნომერს ერთვის დამხმარე საძიებლები: სახელთა, სათაურთა (სათაურზე აღწერილი წიგნები), საგნობრივი, გეოგრაფიული, გამოცემის ადგილის (გარდა თბილისისა). გამოდის 1926 წ. ამჟამად — ყოველთვიურად.

„ჟურნალის სტატიების მატთანე“ აღნუსხავს რესპუბლიკაში ქართულ და რუსულ ენებზე გამოცემული ჟურნალების, შრომების, მოამბეების, პერიოდული და არაპერიოდული კრებულების სტატიებს, ნარკვევებს და მხატვრულ ნაწარმოებებს. ყოველ ნომერს თან ერთვის სახელთა და გეოგრაფიული დამხმარე საძიებლები. გამოცემს საქართველოს წიგნის პალატა 1939 წლიდან, ამჟამად გამოდის ყოველთვიურად.

„გაზეთის სტატიების მატთანე“ აღნუსხავს ქართულ და რუსულ ენებზე გამოცემული რესპუბლიკური, საზოგადოებრივი გაზეთების სტატიებს, ნარკვევებს და მხატვრულ ნაწარმოებებს. ყოველ ნომერს დაერთვის სახელთა და გეოგრაფიული დამხმარე საძიებლები. რეგულარულად გამოდის 1938 წლიდან. ამჟამად გამოდის თვეში ორი ნომერი.

„წიგნის მატთანეში“, „ჟურნალის სტატიების მატთანეში“ და „გაზეთის სტატიების მატთანეში“ ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები განლაგებულია „სსრკ-ში წიგნის გამოცემისათვის ლიტერატურის კლასიფიკაციის ერთიანი სქემის“ მიხედვით. ცხრილი მოიცავს 50 ძირითად დარგობრივ განყოფილებას. 1996 წელს საქართველოს წიგნის პალატა გადახვლას აპირებს უდკ-ას ცხრილზე. სამწუხაროდ, მატთანეების გამოცემა ვერ ხერხდება დროულად.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ გამოცემების ფონდში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებდა საკავშირო წიგნის პალატის სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები (მატიანეები). 1994 წლამდე საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა ღებულობდა ხელმოწერით

წიგნის პალატის მიმდინარე ბიბლიოგრაფიულ გამოცემებში მად ბიბლიოთეკა ამ გამოცემებს არ ლებულობს. ვარაუდობენ, რომ 1997 წლიდან საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა დაიწყებს სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლების მიღებას ხელმოწერით რუსეთის წიგნის პალატიდან. მათ შორის: „Книжная летопись“, „Летопись журнальных статей“, „Летопись газетных статей“ და სხვა.

„Книжная летопись“ („წიგნის მატიანე“). გამოდის 1907 წლიდან. რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელია, ყოველკვირეულია, მოიცავს მიმდინარე ინფორმაციას რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე¹ გამოცემულ წიგნებზე, ცოდნის ყველა დარგიდან და ყველა ენაზე. ასახულია წიგნები დაბეჭდილი ტირაჟით არა ნაკლებ 100 ცალისა. ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა ხდება რუსულ ენაზე. ტექსტის ენა (გარდა რუსულისა) მითითებულია შენიშვნაში. 1993 წლიდან ჩანაწერების განლაგება ხდება უნივერსალური ათწილადი კლასიფიკაციის (უღკ. მესამე საბჭოთა გამოცემა. 1987 წ.) მიხედვით².

1993 წლიდან ყოველ ნომერში მოთავსებულია სახელთა საძიებელი, ენების საძიებელი (გარდა რუსულისა), რომლებზეც დაბეჭდილია წიგნები. სამ თვეში ერთხელ ცალკე წიგნად გამოდის სახელთა, საგნობრივი და გეოგრაფიული საძიებლები. ყოველწლიურად იბეჭდება სერიული გამოცემების საძიებელი³.

„Ежегодник книги Российской Федерации“ („რუსეთის ფედერაციის წიგნის წელიწადული“) გამოდის 1925 წლიდან წელიწადში ერთხელ და მასში კუმულირებულია „წიგნის მატიანის“ წლიური კომპლექტის (52 ნომრის) მასალა. ამრიგად, აწვდის ინ-

¹ სხვ-ს წიგნები აისახება მცირე რაოდენობით. რუსეთის წიგნის პალატაში შესვლის მიხედვით.

² 1993 წლამდე „Книжная летопись“-ში ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები დაგუფებული იყო წიგნის პალატის ცხრილის — „სსრკ-ში წიგნის გამოცემისათვის ლიტერატურის კლასიფიკაციის ერთიანი სქემის“ მიხედვით.

³ 1961—1992 წწ. „Книжная летопись“ ჰქონდა დამატებითი ნაკვეთი, რომელშიც აღირიცხებოდა ვიწრო დანიშნულების წიგნები და ბროშურები (საუწყებო მასალები, თეზისები, სასწავლო პროგრამები და სხვა). გამოდიოდა ყოველთვიურად. 1993 წელს მოხდა ამ ნაკვეთების გაერთიანება ერთ გამოცემაში.

დისერტაციების ავტორეფერატები აისახება ისევ „დისერტაციების ავტორეფერატების მატიანეში“. 1961 წლიდან გამოდის ყოველთვიურად.

ფორმაციას ურთი წლის მანძილზე რუსეთის ტერიტორიაზე სული წიგნების შესახებ¹. მასალის განლაგება სისტემატურია, უნივერსალური ათწილადი კლასიფიკაციის მიხედვით. გამოდის ორ ტომად. ტომებს შორის ბიბლიოგრაფიული აღწერილობანი ნაწილდება დარგების მიხედვით. 1985 წლიდან ყოველი ტომი შედგება სამი ნაწილისაგან. პირველ ტომში (ნაწ. 1,2) შედის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, პედაგოგიური, მხატვრული, საბავშვო წიგნები. აგრეთვე — ხელოვნება, ენათმეცნიერება, საბიბლიოთეკო საქმე, ბიბლიოგრაფია, ბეჭდური სიტყვა, ფიზიკური კულტურა, სპორტი. მეორე ტომში (ნაწ. 1,2) წარმოდგენილია წიგნები შემდეგი დარგის: ბუნებისმეტყველება, ტექნიკა, მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, მედიცინა და სხვა. ყოველი ტომის მესამე ნაწილი — დამხმარე საძიებლებია: სახელთა, წიგნების სათაურების, საგნობრივი (მასში შეტანილია გეოგრაფიული სახელებიც).

პერიოდული გამოცემების შესახებ ინფორმაციას აწვდის რუსეთის წიგნის პალატის გამოცემა „Летопись периодических и продолжающихся изданий“ („პერიოდული და გრძელდებადი გამოცემების მატრიანე“) გამოდის 1933 წლიდან, ამჟამად ოთხ ნაწილად: 1. ჟურნალები; 2. გაზეთები; 3. კრებულები; 4. ბიულეტენები. რეგისტრირებულია რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე გამოცემული ყველა პერიოდული გამოცემა. დაერთვის ჟურნალების, გაზეთების სახელწოდებების ანბანური საძიებელი. აგრეთვე თან ახლავს დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების, გამოცემის ადგილის და სხვა საძიებლები. „მატიანე“ გამოდის ხუთწელიწადში ერთხელ, ბოლო გამოცემა მოიცავს 1986—1990 წწ. პერიოდის. ყოველწლიური „მატიანე“ იტყობინება ახალი, სახელწოდება შეცვლილი და შეწყვეტილი პერიოდული გამოცემების შესახებ.

„Летопись журнальных статей“ („ჟურნალების სტატიების მატრიანე“. გამოდის 1926 წლიდან) — რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელია. იბეჭდება ყოველკვირეულად. მასში აიწერება რუსულ ჟურნალებში, გრძელდებად გამოცემებში და თემატურ კრებულებში გამოქვეყნებული დოკუმენტები. 1994 წლიდან ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები განლაგე-

¹ საქართველოში დაბეჭდილი წიგნები აღრიცხულია მცირე რაოდენობით. რუსეთის წიგნის პალატაში შესვლის მიხედვით.

ბულია უნივერსალური ათწილადი კლასიფიკაციის მიხედვით, 1922 წლიდან ყოველ ნომერში მოთავსებულია სახელთა და გეოგრაფიული საძიებლები. აგრეთვე „სია იმ ჟურნალების“, გრძელდებიანი გამოცემების და თემატური კრებულებისა, რომლის სტატიები ასახულია მატრიანეში. სამ თვეში ერთხელ ცალკე წიგნად გამოდის სახელთა და გეოგრაფიული საძიებლები.

„Летопись газетных статей“ (გაზეთების სტატიების მატრიანე“. გამოდის 1936 წლიდან) — რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელია. იბეჭდება ყოველკვირეულად. აწვდის მიმდინარე ინფორმაციას რუსულ გაზეთებში დაბეჭდილი დოკუმენტების შესახებ. 1994 წლიდან ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები განლაგებულია უნივერსალური ათწილადი კლასიფიკაციის მიხედვით¹. ყოველ ნომერში მოთავსებულია სახელთა და გეოგრაფიული საძიებლები.

საჭიროების მიხედვით ათწილადი კლასიფიკაციაში შეტანილია დროებითი თემატური რუბრიკები: საიუბილეო თარიღებთან, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული აქტუალური მოვლენებთან დაკავშირებით. წლის ბოლო ნომერში (№ 52) მოთავსებულია დროებითი თემატური რუბრიკების საძიებელი.

„Летопись рецензий“ (რეცენზიების მატრიანე“) აღრიცხავს რეცენზიებს რუსული ჟურნალებიდან და კრებულებიდან. გამოდის 1935 წლიდან. 1977 წლიდან — ყოველთვიურად. ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა შედგება ორი ნაწილისაგან. პირველი — რეცენზირებული წიგნი (დოკუმენტი), მეორე რეცენზია. მასალა განლაგებულია სისტემატურად. ყოველ ნომერს ერთვის საძიებლები: ავტორების რედაქტორების, წიგნების სათაურებისა და რეცენზენტების. ყოველწლიურად იბეჭდება შეერთებული საძიებელი.

დიდი ბიბლიოთეკების საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში დაცულია წიგნის პალატის გამოცემები, რომლებშიც მოცემულია ინფორმაცია რუსეთის ტერიტორიაზე დასტამბული მუსიკალური ნაწარმოებების („ნოტების მატრიანე“), რუკების („კარტოგრაფიული მატრიანე“) და სახვითი ხელოვნების ბეჭდურ ნაწარმოებთა შესახებ.

¹ 1994 წლამდე „Летопись журнальных статей“ და „Летопись газетных статей“-ში მასალა განლაგებული იყო „სსრკ-ში წიგნის გამოცემისათვის ლიტერატურის კლასიფიკაციის ერთიანი სქემის“ მიხედვით.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდის შემადგენლობაში შედის შემდეგი ძეგლები: „XVIII ს. რუსული სამოქალაქო წიგნის შეერთებული კატალოგი. 1725 — 1800“; რუსული პერიოდის წყაროები (ბელიაევა ლ. ნ. და სხვ. „რუსეთის პერიოდული გამოცემების ბიბლიოგრაფია. 1901—1916“, ოთხ ტომად; დემენტიევი ა., ჩერუბახოვი მ., ფინგერიტი ე. და სხვა. „რუსული პერიოდული გამოცემები. 1702—1917“, ორ ტომად; საკავშირო წიგნის პალატის ათტომეული — „სსრკ პერიოდული პრესა. 1917—1949. ჟურნალები, შრომები, ბიულეტენები“; „სსრკ გაზეთები. 1917—1960“, 5 ტომად; კუზნეცოვი ნ., ფინგერიტი ე. „საბჭოთა კავშირის გაზეთების სამყარო. 1917—1970“, ორ ტომად).

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში საჭიროა იყოს რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა სამეცნიერო ინსტიტუტის (ИНИОН РАН) ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები (ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია) „ახალი ლიტერატურა სოციალური და ჰუმანიტარული მეცნიერების დარგში“: (სახელმწიფო და სამართალი, ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია, მეცნიერებათა მცოდნეობა, ფილოსოფია და სოციოლოგია, ეკონომიკა, ენათმეცნიერება, ლიტერატურათმცოდნეობა, რელიგია), ასევე რეფერატული ჟურნალები (რეფერატული ინფორმაცია) სამამულო და საზღვარგარეთული ლიტერატურის შესახებ ამავე დარგებში.

სამეცნიერო და ტექნიკური ინფორმაციის სრულიად-რუსეთის ინსტიტუტის (ВИНИТИ) რეფერატული ჟურნალები, რომლებშიც ასახულია რუსული და უცხოური ლიტერატურა ზუსტ მეცნიერებებში, ბუნებისმეტყველებაში, ტექნიკაში, მრეწველობაში.

მსგვილ სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საცნობო ფონდში ინახება დარგობრივი სამეცნიერო ინფორმაციის ცენტრების, ინსტიტუტების, ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები და რეფერატული ჟურნალები მშენებლობის, არქიტექტურის, სოფლის მეურნეობის, მედიცინის, პედაგოგიკისა და სხვა დარგებში.

დაინტერესებულ მკითხველს გამოადგება რუსეთის სახელმწიფო ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია კულტურისა და ხელოვნების დარგში: მუსიკის, თეატრის, ესტრადის, ცირკის, საბუნეუმო, საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიის საკითხებზე.

ფონდში საჭიროა სამეცნიერო-დამხმარე ბიბლიოგრაფიული
მაჩვენებლები რუსულ და საზღვარგარეთულ ლიტერატურაზე, რუ-
სი და უცხოელი მწერლების პერსონალური ბიბლიოგრაფიები მომ-
ზადებული რუსული და მსოფლიო ლიტერატურის ინსტიტუტების,
რუსეთის უცხოური ლიტერატურის ბიბლიოთეკის მიერ.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდში ფართოდ წარმოდგენილია
სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები. რუსეთის
სახელმწ. ბიბლიოთეკის შრომები, მათ შორის დიდი ადგილი უკავია
რუს მწერლებზე პერსონალურ ბიბლიოგრაფიულ საძიებლებს.

ბიბლიოგრაფიულ ლიტერატურაში ორიენტირებისათვის ბიბლი-
ოგრაფს ხელთ უნდა ჰქონდეს ბიბლიოგრაფიული წყაროების მაჩ-
ვენებლები („ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფიები“): მ. მამკოვას,
მ. სოკუროვას, ნ. ანდრეევას ი. მასანოვის, ნ. ნიკიტინას და ზ. ტი-
ტოვას, ი. კაუფმანის, ი. კირპიჩევას, ე. ნაიდიჩის, წიგნის პალატის
წელიწდეული: „რუსეთის ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფია“¹.

§ 2. შესრულებული ცნობების ფონდი

შესრულებული ცნობების ფონდი წარმოადგენს საცნობო-ბიბ-
ლიოგრაფიული ფონდის ნაწილს. შესრულებული ცნობების ფონ-
დი შედგება ადრე შესრულებული ცნობების ასლებისაგან.

რესპუბლიკურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში დიდი რაოდენო-
ბით სრულდება თემატური წერილობითი ცნობები. წლების მან-
ძილზე ბიბლიოთეკაში გროვდება შესრულებული თემატური ცნო-
ბების ასლები, რომლებისაგან შემდეგში დგება შესრულებული
ცნობების ფონდი (არქივი), მისი მეორადი გამოყენებისათვის. შეს-
რულებული ცნობების შენახვა აუცილებელია იმიტომ, რომ ხში-
რად მკითხველი ლიტერატურის შერჩევას მოითხოვს ერთსა და
იმავე თემაზე ან მონათესავე საკითხზე. ვიდრე ბიბლიოგრაფი დაი-

¹ ქართული და რუსული წიგნის, ქართული და რუსული პერიოდული გამო-
ცემების რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიული წყაროების შესახებ უფრო ვრცელ
ცნობებს ნახავთ სალექციო კურსში: თთაროვა ა., ფოფხაძე ქ., წიგნის ზოგა-
დი რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები / თბილისის ს. ს. ორბე-
ლიანის სახ. სახელმწ. პედ. ინ-ტი. თბ., 1989. 36 გვ. თთაროვა. ა., პერიოდული
გამოცემების რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები / თბილისის
ა. ს. პუშკინის სახ. სახელმწ. პედ. ინ-ტი. თბ., 1988. 38 გვ.

წყებს მკითხველის მოთხოვნით ლიტერატურის შერჩევას, ვეც-
ლებლად უნდა შეამოწმოს, არის თუ არა ამ თემაზე ადრე შედგე-
ნილი ლიტერატურის სია. შესრულებული ცნობების ფონდი იცავს
ბიბლიოგრაფს ცნობაზე განმეორებითი მუშაობისაგან. მაგალითად,
მკითხველს სჭირდება ლიტერატურა საკითხზე: ღვიძლის დაავადე-
ბანი. ბიბლიოგრაფმა დაადგინა, რომ ამ საკითხზე გაკეთდა გასულ
წლებში ცნობა. ბიბლიოგრაფი იყენებს ამ ცნობას და უმატებს
შემდეგ წლებში გამოსულ ლიტერატურას.

ფონდში დაცული არც ერთი ცნობა განმეორებითი შეკითხვის
დროს არ უნდა გაიცეს მექანიკურად, დამატებითი დამუშავების
გარეშე: ახალი ლიტერატურის შევსების გარდა, აუცილებელია
მოდველებული დასახელების ამოღება. აუცილებელია ორიენტი-
რება შესრულებული ცნობების ფონდში, ამიტომაც საჭიროა ამ
ფონდის რაციონალური დაცვა. ბიბლიოგრაფიული სიები, რო-
გორც წესი, ინახება დიდ კონვერტებში, რომლის წინა მხარეზე
იწერება ცნობის რიგითი ნომერი, სრული სახელწოდება და სხვა
მონაცემები ცნობის შესახებ (რა სახის ლიტერატურაა აღრიცხუ-
ლი, რა ენაზე, რომელ წლების, რამდენი სახელწოდებაა, რომელი
მკითხველის შეკვეთით შესრულდა, რომელ ბიბლიოგრაფმა შეას-
რულა, შესრულების თარიღი). კონვერტები ინახება სპეციალურ
ყუთებში, რიგითი ნომრის თანმიმდევრობით.

შესრულებული ცნობების ფონდში უკეთ ორიენტირების მიზ-
ნით, ყოველ შესრულებულ ცნობაზე დგება ბარათი, სადაც აღნი-
შნულია ყველა ზემოჩამოთვლილი მონაცემები (რიგითი ნომერი,
სახელწოდება და ა. შ.). ამ ბარათებისაგან დგება შესრულებული
ცნობების კარტოთეკა. ბარათების განაწილება ხდება საგნობრივ-
ანბანური რუბრიკების, ან დარგების მიხედვით, რომლებიც იწერე-
ბა კონვერტის უკანა მხარეზე.

მასობრივ ბიბლიოთეკებში ცნობები შერჩევით ინახება უმეტე-
სად საქალაქლებში.

ხოლო შემდეგში, როცა დაიწყება ელექტრო-გამომთვლელი
მანქანების გამოყენება საბიბლიოთეკო მუშაობაში, ბიბლიოგრაფი-
ული პროცესების კომპიუტერიზაცია, შესრულებული ცნობების
ფონდს შეცვლის ცნობათა ბანკი, რომლის გამოყენება მთლიანად
ავტომატიზებული იქნება.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს ბიბლიოთეკის კატალოგები და კარტოთეკები.

კატალოგები ასახვენ ბიბლიოთეკის წიგნად ფონდს. მათ ფართოდ იყენებენ საცნობო და საინფორმაციო ბიბლიოგრაფიულ მუშაობაში. ისინი წიგნების გამოვლინების ძირითად წყაროს წარმოადგენენ. სწორედ მათი მეშვეობით სრულდება მნიშვნელოვანი ნაწილი მკითხველების შეკვეთისა.

არჩევენ სამ ძირითად სახის კატალოგს: ანბანურს, სისტემატურსა და საგნობრივს.

ანბანურ კატალოგს ბიბლიოგრაფები ხშირად იყენებენ თავიანთ მუშაობაში. ანბანური კატალოგი ეწოდება ისეთ კატალოგს, რომელშიც წიგნთა აღწერილობანი განლაგებულია ავტორთა გვარებისა ან სათაურების (ანონიმურ ავტორთა წიგნების) დასაწყისი სიტყვების ანბანის რიგზე.

ანბანურ კატალოგს მიმართავენ მაშინ, როდესაც სჭირდებათ წიგნები გარკვეულ ავტორისა (ან მასზე), წიგნის ბიბლიოგრაფიული მონაცემების დაზუსტება (წელი, გამომცემლობა, აღილი, მთარგმნელი, რედაქტორი, მოცულობა და ა. შ.), ან უნდათ დაადგინონ, არის თუ არა ბიბლიოთეკაში ამა თუ იმ ავტორისა ან სახელწოდების წიგნი. მაგალითად: „ვეფხისტყაოსნის“ 1712 წლის ვახტანგისეული გამოცემა, გრ. რობაქიძის რომელი წიგნებია, რამონოგრაფიებია ილია ჭავჭავაძეზე, უ. შექსპირის ტრაგედიების მახაბლისეული თარგმანები, რომელი წიგნებია ივ. ჯავახიშვილის რედაქტორობით და ა. შ.

ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკო სისტემის ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში დგება შეერთებული ანბანური კატალოგი, რომელშიც ასახულია ცენტრალიზებული სისტემის ყველა ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდი. კატალოგის ბარათის მეორე მხარეზე აღნიშნულია რომელ ბიბლიოთეკა-ფილიალშია დაცული ეს წიგნი.

სისტემატურ კატალოგში წიგნთა აღწერილობაში დალაგებულია ცოდნის დარგების მიხედვით — მეცნიერებათა კლასიფიკაციის გარკვეული სისტემის მიხედვით. სისტემატურ კატალოგში ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდი უინაარსის მიხედვითაა ასახული ბიბლიოგრაფები ხშირად მიმართავენ სისტემატურ კატალოგს,

რომლის გარეშე შეუძლებელია წიგნების შერჩევას გარკვეულ
დარგის, თემის, საკითხის ირგვლივ. სისტემატური კატალოგის სა-
შუალებით მზადდება თემატური გამოფენები, ლიტერატურის სი-
ნები, ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვები. მაგალითად, სისტემატური
კატალოგის საშუალებით მოიძებნება წიგნები საქართველოს ისტო-
რიის, ქართული კინოს, საბიბლიოთეკო საქმის, აშშ კანონების,
საფრანგეთის ფერწერის, რუსული ლიტერატურის, ინდური რე-
ლიგიის შესახებ და ა. შ.

საგნობრივ კატალოგში წიგნთა აღწერილობანი საგნობრივ რუ-
ბრიკათა ანბანის მიხედვით არის განლაგებული. საგნობრივი კატა-
ლოგიც შინაარსის მიხედვით ხსნის ბიბლიოთეკის წიგნობრივ
ფონდს. საგნობრივი კატალოგის შედგენა მეტად რთული და შრო-
მატევადი პროცესია. საგნობრივი კატალოგი აქვს საქართველოს
ეროვნულ ბიბლიოთეკას. ბიბლიოგრაფები საგნობრივ კატალოგს
მაშინ მიმართავენ, როდესაც ლიტერატურის შერჩევა ვიწრო კონ-
კრეტულ ან, პირიქით, კომპლექსურ საკითხზე სჭირდებათ, მაგა-
ლითად: ვიწრო საკითხზე: მონადირეობა; სოფლის ბიბლიოთეკები;
1832 წლის შეთქმულება საქართველოში; ან კომპლექსურ თემაზე:
თბილისი. ამ საგნობრივ რუბრიკაში გაერთიანებულია მასალა თბი-
ლისის ალბომების, არქიტექტურის, ბირჟის, ბოტანიკური ბაღის,
ზოოპარკის, თეატრების, უმაღლესი სასწავლებლების, ქარხნების,
ცნობარებისა და სხვათა შესახებ.

ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები. ბიბლიოგრაფიული მუშა-
ობის დროს ხშირად არ კმარა კატალოგების გამოყენება, რომლებ-
შიც ასახულია ბიბლიოთეკის მხოლოდ წიგნადი ფონდი, რადგანაც
მკითხველები მრავალჯერ მიმართავენ ჟურნალებსა და გაზეთებს,
რომლის რიცხვი ყოველწლიურად საგრძნობლად მატულობს და
მათში მეტად მნიშვნელოვანი მასალა ქვეყნდება. პერიოდიკა ყო-
ველთვის ერთ-ერთი წყაროა ცნობებისა ამა თუ იმ საკითხზე, და
ხშირად ერთადერთი წყაროა ამა თუ იმ თანამედროვე პრობლე-
მის შესწავლისათვის. ამიტომ აუცილებელია პერიოდულ გამოცე-
მებში დაბეჭდილი მასალების აღრიცხვა, რომლებიც კარტოთეკებ-
ში ძირითადად პოულობენ ასახვას.

ამრიგად, ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები საცნობო-ბიბლიო-
გრაფიული აპარატის მნიშვნელოვანი ნაწილია, მასში გახსნილია
ჟურნალებისა და გაზეთების, გრძელდებადი გამოცემებისა და კრე-

ბულების შინაარსი. კარტოთეკები არსებითი დამატებაა მანქანით
ოთეკის კატალოგებისა და ბეჭდურ ბიბლიოგრაფიული სახელმძღ-
ვანელოებისა. ისინი ხელს უწყობენ მკითხველს ამა თუ იმ საკი-
თხის მრავალმხრივ და ღრმა შესწავლაში.

კარტოთეკების შედგენა ბიბლიოგრაფების უშუალო მოვალე-
ობაა.

დიდი სამეცნიერო (რესპუბლიკურ) ბიბლიოთეკებში აუცილე-
ბელია შემდეგი კარტოთეკების არსებობა: 1. ჟურნალებისა და გა-
ზეთების სტატიების (უნივერსალური) სისტემატური, 2. თემატურ-
რი, 3. მხარეთმცოდნეობითი, 4. სპეციალური, რომლებსაც მიეკუ-
თვნება: რეცენზიების, პერსონალია, მხატვრული ლიტერატურის
ნაწარმოებთა სათაურების, ბიბლიოგრაფიული მასალების (საცნო-
ბო-ბიბლიოგრაფიულ ფონდის), ავტორეფერატების და ა. შ.

კარტოთეკებს შორის წამყვანი ადგილი უჭირავს სტატიების
სისტემატურ კარტოთეკას, რომელშიც ასახულია მხოლოდ პერი-
ოდული გამოცემებში დაბეჭდილი მასალები. შინაარსის მიხედვით
ეს კარტოთეკა უნივერსალურია, მოიცავს მასალას ცოდნის ყველა
დარგიდან.

სტატიების სისტემატური კარტოთეკის ორგანიზაციისათვის სა-
ქართველოს ბიბლიოთეკებში ხდება საქართველოს ქართული და
რუსული ჟურნალებისა და გაზეთების ანალიტიკური აღწერა. აა-
წერება „მნათობი“, „ცისკარი“, „საუნჯე“ „განთიადი“, „ხელოვნე-
ბა“, „საქართველოს რესპუბლიკა“, „თბილისი“, „ლიტერატურუ-
ლი საქართველო“, „ლიტერატურნაია გრუზია“, „სეობოდნაია გრუ-
ზია“, „ვეჩერნი ტბილისი“ და სხვა. ანალიტიკურ აღწერილობას
ბარათებზე აკეთებენ თვითონ ბიბლიოგრაფები, იმიტომ რომ სა-
ქართველოს წიგნის პალატა ვერ ახერხებს ბეჭდური ბარათების
გამოცემას რესპუბლიკური პერიოდიკის სტატიებზე.

სტატიების კარტოთეკაში ბარათები განლაგებულია სისტემატურ-
რად. განლაგების საფუძვლად იყენებენ წიგნის პალატის ცხრილს,
რომელიც მიღებული იყო „მატიანეებში“ (საქართველოს ეროვნუ-
ლი ბიბლიოთეკა), უდკ-ას, ბბკ-ას (საქართველოს მეცნიერებათა
აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა).

წიგნის პალატის ცხრილი, გამოყენებული კარტოთეკაში, მოი-
თხოვს შემდგომ დახვეწას. წლების მანძილზე თითოეული რუბრი-

კის ფარგლებში ბევრი ბარათი გროვდება. ეს იწვევს ახალი მუშაობების გახსნას.

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის სტატიების სისტემატურ კარტოთეკაში შემოღებულია ბევრი ახალი დანაყოფი. მაგალითად, განყოფილებაში „საქართველოს ისტორია“ შედის საქართველოს ისტორიის სახელმწიფო პროგრამა, საქართველოს რუკა, საქართველოს დროშა, საქართველოს მეფეები (დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, ვახტანგ VI, ქეთევან დედოფალი, თეიმურაზ I; ერეკლე II, სოლომონ II და სხვა), ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება, რუსეთ-საქართველოს 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება, 1924 წლის აჯანყება და სხვა. ბიბლიოთეკა აპირებს გადასვლას უდკ-ის ცხრილზე.

პერიოდული გამოცემების ანალიტიკური აღწერა და ბარათების კარტოთეკაში ჩართვა ბიბლიოთეკებში ყოველდღიურად ხდება.

აუცილებელია კარტოთეკის რეგულარული გადასინჯვა, მისი შევსება ახალი მასალით და მოძველებული მასალისაგან გაწმენდა. ჩვეულებრივ, სწრაფად ძველდება საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ლიტერატურა, განსაკუთრებით მიმდინარე პოლიტიკის საკითხებზე. მასობრივ ბიბლიოთეკებში ძირითადად ბოლო 3 წლის სტატიებია დაცული. ქრონოლოგიური ფარგლები შეიძლება გადიდდეს სხვა ლიტერატურაზე. ეს ეხება მეცნიერული, ისტორიული და ლიტერატურული ხასიათის შრომებს.

მასობრივ ბიბლიოთეკებში (ამჟამად ცენტრალიზებულ საბიბლიოთეკო სისტემის ბიბლიოთეკებში) მიღებულია ამავე სახის კარტოთეკები: სტატიების სისტემატური კარტოთეკა, თემატური, მხარეთმცოდნეობითი და სპეციალური კარტოთეკები. მაგრამ მათი მოცულობა და შინაარსი განსხვავდება დიდი სამეცნიერო რესპუბლიკური ბიბლიოთეკებისაგან.

სტატიების სისტემატური კარტოთეკა ხშირად მხოლოდ ცენტრალურ ბიბლიოთეკაში დგება, რადგანაც ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკო სისტემისათვის საცნობი-ბიბლიოგრაფიული აპარატი ერთიანია სისტემაში შემავალი ყველა ბიბლიოთეკისათვის, რომლებიც იყენებენ მას. ზოგი ბიბლიოთეკა — ფილიალი თვლის, რომ ეს კარტოთეკა არ არის აუცილებელი, მის ნაცვლად ბიბლიოთეკა — ფილიალები ქმნიან რამდენიმე თემატურ კარტოთეკას. მაგრამ ეს სადავოა. ბიბლიოთეკა-ფილიალი უნდა ერიდოს მრავალრიცხოვან

თემატურ კარტოთეკების შექმნას ერთი სტატიების სისტემატური უნივერსალური კარტოთეკის ნაცვლად.

მასობრივ ბიბლიოთეკებში სტატიების კარტოთეკაში მასალის განლაგება მიზანშეწონილია იმავე ცხრილის მიხედვით, რომელიც სისტემატურ კატალოგშია გამოყენებული.

თემატური კარტოთეკები. მათი შედგენა ხდება პოლიტიკურ, სამეურნეო, კულტურის, მეცნიერების, ტექნიკისა და სხვა საჭირო პრობლემებზე. თემატურ კარტოთეკაში აისახება სტატიები და წიგნები. კარტოთეკის თემა არ უნდა იმეორებდეს სისტემატურ კატალოგში და კარტოთეკაში ასახულ საკითხს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც წიგნები და სტატიები ამ საკითხზე სრულყოფილად შეიძლება მოიძებნოს კატალოგისა და კარტოთეკის გარკვეულ განყოფილებაში. ეს ეხება, მაგალითად, ისეთ საკითხებს, როგორცაა „ქართული თეატრი“, „საქართველოს ისტორია“, „რუსული ლიტერატურა“, „მევენახეობა“, „ჭადრაკი“, და ა. შ. მიზანშეწონილია კარტოთეკის შექმნა კომპლექსურ საკითხებზე, მაგალითად; „ქართულ-საზღვარგარეთული ურთიერთობანი“, „საქართველოს პარლამენტის მოღვაწეობა“ და სხვა, რადგან შესაბამისი მასალა ამ თემებზე კატალოგისა და კარტოთეკის სხვადასხვა ნაწილებშია დაფანტული¹.

მასალა თემატურ კარტოთეკებში მოცემულია ქვეთემების ანბანის მიხედვით ან ლოგიკური თანმიმდევრობით.

თემატური კარტოთეკები მასობრივ ბიბლიოთეკებში დგება აქტუალურ საკითხებზე. წიგნები და სტატიები თემატურ კარტოთეკაში აისახება შერჩევით. უმეტეს შემთხვევაში მას დროებითი ხასიათი აქვს, სანამ თემა აქტუალურია.

თემატური კარტოთეკების შედგენა გავრცელებულია იმ მასობრივ ბიბლიოთეკებში, სადაც ვერ ხერხდება სტატიების კარტოთეკის ორგანიზაცია და ამ ხარჯვის შევსებას ბიბლიოგრაფები თემატური კარტოთეკებით ცდილობენ.

თემატური კარტოთეკებით ზედმეტად გატაცება არაა მიზან-

1 მაგალითად, საქართველოს პარლამენტის ირგვლივ მასალები თავმოყრილი იქნება: სამართლის, ეკონომიკის, სახელმწიფო წყობილების, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, საწარმოო ძალებისა და რესურსების. ეკოლოგიის, ჯანმრთელობის დაცვისა და მედიცინის, ადამიანის უფლებების დაცვის, კულტურის, მეცნიერების, ხელოვნების, განათლებისა და სხვა განყოფილებებშიც.

შეწონილი. ბიბლიოთეკებს, რომლებშიც მალალ დონეზეა მოწყობილი რიგებული სისტემატური კატალოგი და სტატიების სისტემატური კარტოთეკა, არ ესაჭიროება დიდი რაოდენობით თემატური კარტოთეკები.

ბიბლიოთეკა-ფილიალებში დგება კარტოთეკები ისეთ თემებზე, რომლებიც წარმოადგენენ ინტერესს ფილიალის მკითხველებისათვის.

მხარეთმცოდნეობითი კარტოთეკა ასახავს ბარათებს, რომლის აღწერილობანი შინაარსით დაკავშირებულია ქვეყნის გარკვეულ ტერიტორიის, რესპუბლიკის, რაიონის, ქალაქის, სოფლის საკითხებთან.

ყოველ ბიბლიოთეკას ევალება მასალის გამოვლენა, აღრიცხვა და სისტემატიზაცია ბიბლიოთეკის სამოქმედო რაიონის შესახებ. აღრიცხვაში წიგნები და სტატიები მხარის ისტორიის, გეოგრაფიის, ბუნების, ეკონომიკის, საწარმოო ძალების, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ეროვნული მოძრაობის, კულტურის, ეკოლოგიის, ეკლესიის, განათლების, პოლიტიკური პარტიებისა და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, პროფკავშირების, ხელოვნების, ხუროთმოძღვრებითი და ისტორიული ძეგლების, გამოჩენილი ადამიანების, ჯანმრთელობის დაცვისა და მედიცინის, მეცნიერების, გამოჩენილი ადამიანების, მხატვრული ლიტერატურისა და მწერლების შესახებ.

ამ მრავალფეროვანი ლიტერატურის ასახვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა მხარეთმცოდნეობითი კარტოთეკა, რომელიც ეხმარება მკითხველს მხარის შესწავლაში. კარტოთეკა ივსება ძირითადად ადგილობრივი პრესის ზედმიწევნით გადასინჯვის საფუძველზე. მხარეთმცოდნეობითი მასალის გამოვლენისათვის იყენებენ აგრეთვე საზღვარგარეთულ პრესას. კარტოთეკაში წიგნებისა და სტატიების გარდა, შედის წიგნების ცალკეული თავები და პარაგრაფები. მასალის განლაგება ხდება სპეციალურად მხარეთმცოდნეობითი კარტოთეკისათვის დამუშავებული საკლასიფიკაციო ცხრილის მიხედვით¹.

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის ქართველოგიურ გან-

¹ მხარეთმცოდნეობითი კარტოთეკის შედგენის საკითხი შეისწავლება „მხარეთმცოდნეობის ბიბლიოგრაფიის კურსში“.

ყოფილებას მხარეთმცოდნეობითი მუშაობის წარმოებას რესპუბლიკის მასშტაბით. განყოფილებაში შექმნილია კარტოთეკების სისტემა, რომელიც მოიცავს მასალას მთელ საქართველოს შესახებ. თბილისის საქალაქო ცენტრალურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში აისახება ლიტერატურა თბილისის შესახებ. სხვა რაიონის ცენტრალურ ბიბლიოთეკებს აქვს მხარეთმცოდნეობითი კარტოთეკები, რომლებშიც მათი სამომსახურეო რაიონის (მხარის) მასალა ასახული.

ბევრ მასობრივ ბიბლიოთეკას აქვს სპეციალური საქალაქო დეპოზიტები, რომლებშიც ინახება ჟურნალებისა და გაზეთების ამონაჭრები, საილუსტრაციო მასალა ბიბლიოთეკის სამომსახურეო რაიონის შესახებ.

ბიბლიოთეკის კატალოგები, უნივერსალური და თემატური კარტოთეკები ვერ პასუხობენ მკითხველის ბევრ შეკითხვაზე, ამიტომ ასეთ შეკითხვებზე პასუხისათვის ბიბლიოთეკებში დგება სპეციალური ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები.

სპეციალურ კარტოთეკებს ეკუთვნის რეცენზიების კარტოთეკა, სადაც ბარათზე აიწერება რეცენზირებული ნაწარმოები და რეცენზია¹.

საქართველოს ჟურნალებსა და გაზეთებში გამოქვეყნებულ რეცენზიებს თვით ბიბლიოგრაფები აღწერენ². აღწერილობების განლაგება ხდება რეცენზირებული წიგნების ავტორთა და სათაურების ანბანის მიხედვით. დიდ ბიბლიოთეკებში, სადაც რეცენზიების რიცხვი დიდია, შესაძლებელია მათი სისტემატური განლაგება.

პერსონალური კარტოთეკა. პერსონალურ კარტოთეკაში პერსონალურ რუბრიკებში („ბუდეებში“) გაერთიანებულია წიგნებისა და სტატიების აღწერილობანი ერთ გამოჩენილ პიროვნებაზე — მწერალზე, მეცნიერზე, სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწეზე.

1 ბარათზე აღინიშნება სარეცენზიო წიგნის ავტორი, სახელწოდება, ბეჭდობითი ცნობები, რეცენზიის ავტორი, სათაური, სადაა გამოქვეყნებული რეცენზია.

2 აღწერილობანი (ბარათები) რეცენზიების ავტორებზე, როგორც კრიტიკული სტატიები, აისახება სტატიების სისტემატურ კარტოთეკაში — შესატყვის დარგობრივ განყოფილებაში.

პერსონალური კარტოთეკის არსებობა გამართლებულია იმ ბიბლიოთეკებში, სადაც გარკვეული პიროვნების შესახებ მასალის შეგროვება საინტერესოა მკითხველებისათვის. ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში — მწერლებზე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში — ქართველ მეცნიერებზე — აკადემიკოსებზე და ა. შ. მასობრივ ბიბლიოთეკებში პერსონალური კარტოთეკა დგება მწერლის იუბილესთან დაკავშირებით (მაგ. აკ. წერეთლის დაბადების 150 წლისთავთან და ივ. ჭავჭავიძის დაბადების 120 წლისთავთან დაკავშირებით).

პერსონალურ კარტოთეკაში აისახება ჯერ ამა თუ იმ მოღვაწის ნაწარმოებები, შემდეგ კი ლიტერატურა მასზე. მასალა კარტოთეკაში განლაგებულია პერსონალების გვარების ანბანის მიხედვით.

მხატვრულ ნაწარმოებთა სათაურების კარტოთეკა მოიცავს ბარათებს, რომლებზეც აღწერილობა კეთდება სათაურზე, მასზე აღნიშნულია ნაწარმოების ენარი და მითითებულია მისი ავტორი.

ამ კარტოთეკას იყენებენ მასობრივ და საბავშვო ბიბლიოთეკებში. მკითხველს ხშირად ახსოვს მხატვრული ნაწარმოების სახელწოდება და დავიწყებული აქვს მისი ავტორი. ამ შემთხვევაში მიმართავენ მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებთა სათაურების კარტოთეკას.

კარტოთეკაზე მუშაობის დროს ბიბლიოგრაფი აწყდება შემდეგ სირთულეს: შეიტანოს შიგ მხოლოდ წიგნად გამოცემული ნაწარმოებების აღწერილობანი, თუ საჭურნალო პუბლიკაციებიც? ცალკეული გამოცემები თუ აღმანახებში და ლიტერატურულ-მხატვრულ კრებულებში გამოქვეყნებული ნაწარმოებები?

მიზანშეწონილი არ არის კარტოთეკაში ლექსების, პატარა მოთხრობების, ერთაქტიანი პიესებისა და სხვა მსგავსი მასალის შეტანა. ამ სახის ნაწარმოებების აღრიცხვა გადატვირთავს კარტოთეკას, გაართულებს მის ორგანიზაციას და გამოყენებას. კარტოთეკა აკებულია ნაწარმოებთა სათაურების ანბანის რიგზე.

ბიბლიოგრაფიული მასალების კარტოთეკა. ამ კარტოთეკაში ასახულია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების ცალკეული გამოცემები, პერიოდულ პრესაში დაბეჭდილი საქმეებლები, ლიტერატურის სიები, რომლებიც თან ერთვის სამეცნიერო ხასიათის წიგნებსა და სტატიებს (წიგნის შიდა ბიბლიოგრაფია). ბიბლიოგრაფიული მასალები

ბის კარტოთეკაში ასახულია ბიბლიოგრაფიული განყოფილების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული გამოცემების ფონდიც. ბიბლიოგრაფიული მასალების კარტოთეკა ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფიაა. ამ კარტოთეკას დიდი მნიშვნელობა აქვს საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ მუშაობაში. ბიბლიოგრაფიული მასალების კარტოთეკას პირველ რიგში იყენებენ თვით ბიბლიოთეკის მუშაკები. შეუძლებელია ყველა არსებული ბიბლიოგრაფიული მარჯვენა და მარცხენა მასა თუ იმ საკითხზე. თუ მკითხველს სჭირდება ლიტერატურა ადამიანის კოსმოსში გაფრენის შესახებ, ბიბლიოგრაფმა პირველ რიგში უნდა დაადგინოს, არის თუ არა ლიტერატურის სია ამ თემაზე. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ბიბლიოგრაფიულ წყაროების სამყაროში გარკვევას ხელს უწყობს ბიბლიოგრაფიული მასალების კარტოთეკა.

ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკო სისტემის ბიბლიოგრაფიული მასალების კარტოთეკაში (რომელიც ცენტრალურ ბიბლიოთეკაშია) ასახულია, როგორც ცენტრალური ბიბლიოთეკის, ასევე მისი ფილიალების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული გამოცემები. ამრიგად, ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკო სისტემის საცნობო გამოცემების შეერთებული (ნაკრები) კარტოთეკა ინფორმაციას იძლევა მთელ ცენტრალიზებულ სისტემაში დაცული ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურის შესახებ.

ავტორეფერატების კარტოთეკა. ავტორეფერატი იწერება საკანდიდატო და სადოქტორო დისერტაციაზე და წარმოადგენს სადისერტაციო ნაშრომის შინაარსის მოკლე გადმოცემას. ავტორეფერატი იწერება დისერტანტის მიერ. ავტორეფერატების კარტოთეკების შედგენა ხდება სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში და მას წმინდა საინფორმაციო მიზნები აქვს. მეცნიერ მუშაკს, რომელიც ამუშავებს გარკვეულ მეცნიერულ თემას, ბუნებრივია, აინტერესებს დაცულია თუ არა ამ პრობლემაზე დისერტაცია. კარტოთეკა აქვს საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკას.

საერთოდ, აღსანიშნავია, რომ მეთოდური თვალსაზრისით, არაა მიზანშეწონილი მრავალი კარტოთეკის შექმნა ბიბლიოთეკაში. ყოველი კარტოთეკის არსებობა საფუძვლიანად უნდა იყოს ბიბლიოთეკის მუშაობის პროფილით დასაბუთებული და მკითხველთა მოთხოვნით ნაკარნახევი.

ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ბიბლიოთეკაში

ბიბლიოგრაფიული მომსახურება, ამ ტერმინის თანამედროვე გაგებით, არც ისე დიდი ხანია, რაც იყენებენ ბიბლიოთეკის პრაქტიკაში. ამჟამად ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკების მუშაობაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.

ბიბლიოგრაფიული მომსახურების დონეზე დიდადაა დამოკიდებული ბიბლიოთეკის მუშაობის მრავალი მაჩვენებელი, მათ შორის ბიბლიოთეკის ფონდების გამოყენების ეფექტურობაც.

ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სახე, მისი შინაარსი და მოცულობა დამოკიდებულია ბიბლიოთეკის ტიპზე და ამოცანებზე.

ისეთი უნივერსალური ბიბლიოთეკისათვის, როგორცაა საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა, ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას განსაზღვრავს რესპუბლიკის კულტურულ-ეკონომიკური პროფილი, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ორგანოების არსებობა და მკითხველთა კონტინენტი.

საწარმოთა და ორგანიზაციების სპეციალური ბიბლიოთეკებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა პროფილის არიან ეს დაწესებულებები, არის თუ არა მათ სტრუქტურაში საინფორმაციო ორგანო. ამიტომ ერთი ტიპის ბიბლიოთეკის ფარგლებშიც კი (მაგალითად, სახელმწიფო ცენტრალურ საბიბლიოთეკო სისტემაში) ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სახეები შეიძლება განსხვავებული იყოს.

ჩვეულებრივ ბიბლიოგრაფიული მომსახურების ორ სახეს (ან „რეჟიმს“) ანსხვავებენ საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებასა და ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას.

1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ბიბლიოთეკაში

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ყველა სახისა და ტიპის ბიბლიოთეკაში ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აუცილებელ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს. იგი ძირითადად ევალება საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას, მაგრამ მას აგრეთვე ბიბლიოთეკის აბონემენტი და სამკითხველო დარბაზიც ეწევა.

უნივერსალურ ბიბლიოთეკებში, როგორცაა რესპუბლიკურ ცენტრალური მასობრივი ბიბლიოთეკები, ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ცოდნის ყველა დარგში მიმდინარეობს, მაგრამ უპირატესად საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და ჰუმანიტარულ თემატიკაზე. მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია აგრეთვე მხარეთმცოდნეობით საკითხებსაც.

ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის ერთ-ერთ წამყვან უბანს საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება წარმოადგენს.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების არსი იმაშია, რომ ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია ხორციელდება ერთჯერადი შეკითხვის საფუძველზე.

ბიბლიოგრაფიული შეკითხვა (შეკვეთა) წარმოადგენს მკითხველის მოთხოვნას ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციაზე, ხოლო პასუხს ერთჯერად შეკითხვაზე, რომელიც ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციას შეიცავს, ბიბლიოგრაფიული ცნობა ეწოდება.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება მიმდინარეობს რეჟიმში — შეკვეთა (შეკითხვა) — პასუხი (ცნობა).

ცნობის შესრულება და მკითხველზე გაცემა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების ძირითადი შედეგია.

ბიბლიოთეკაში საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება „პასიურ“ რეჟიმში ხორციელდება. სანამ არ შემოვა შეკითხვა, ბიბლიოგრაფი არ იწყებს მუშაობას.

ბიბლიოგრაფმცოდნეობაში ანსხვავებენ ბიბლიოგრაფიულ და ფაქტოგრაფიულ ცნობებს.

ბიბლიოგრაფიული ცნობის დამახასიათებელი ნიშანია ის, რომ მასში ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია, ბეჭდურ ნაწარმოებთა დასახელებას წარმოადგენს. ფაქტოგრაფიული ცნობა შეიცავს ფაქტიურ ინფორმაციას, პირდაპირ პასუხს შეკითხვაზე, ჩვეულებრივ, ბეჭდურ ნაწარმოებთა მითითების გარეშე.

მკითხველთა შეკითხვების მიზანი და თემატიკა მრავალფეროვანია. განასხვავებენ თვითგანათლების, სასწავლო, საწარმოო-პროფესიულ და სამეცნიერო მიზნებს. მოთხოვნის თემატიკაში კი ნათლად აისახება მკითხველების მატერიალური და სულიერი მო-

თხოვნები. ბიბლიოგრაფიული ცნობა უნდა შესრულდეს ძლებლობის მაქსიმალური ოპერატიულობით და მაღალ დონეზე.

ცნობის ხარისხი განისაზღვრება მისი რელევანტურობით: რამდენად შეეფერება (რელევანტურია) ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია მკითხველთა შეკითხვას, აგრეთვე პერტინენტურობით: რამდენად ზუსტად (პერტინენტურია) პასუხობს მკითხველის მოთხოვნას ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების დონეს და ოპერატიულობას განაპირობებს შემდეგი ფაქტორები: საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ხარისხი, რეგიონის ბიბლიოთეკების კოორდინირებული მუშაობა, ბიბლიოგრაფის კვალიფიკაცია და გამოცდილება, მკითხველების ბიბლიოგრაფიული მომხადება.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების წარმატება ბევრადაა დაკავშირებული ბიბლიოგრაფის პროფინებაზე, რომელიც უნდა გამოირჩეოდეს მაღალი ზოგადი განათლებით, ბიბლიოთეკის რეგიონის თავისებურებების, ბიბლიოგრაფიული რესურსებისა და შესაძლებლობების ცოდნით, პროფესიული ოსტატობით, ევრისტიკული ნიჭითა და ინტუიციით, კარგი მეხსიერებით, მკითხველთა ფსიქოლოგიის გაგებით, პედაგოგიკური ტაქტით, დახმარების სურვილითა და უნარით.

მკითხველთა შეკითხვების პროგნოზირება რთული საქმეა. მაგრამ ზოგი მოვლენის წინასწარ განსაზღვრა მაინც შეიძლება. მაგალითად: საშინაო და საგარეო პოლიტიკური, სამეურნეო-ეკონომიკური მოვლენები, საარჩევნო კამპანიები, იუბილეები, ღირსშესანიშნავი თარიღები და ა. შ.

V ბიბლიოგრაფმცოდნეობაში ბიბლიოგრაფიული ცნობების კლასიფიკაცია ორი ნიშნის-გაცემის ფორმისა და შინაარსის მიხედვით ხდება.

ფორმის მიხედვით არსებობს ზეპირი და წერილობითი ცნობა. ზეპირ ცნობას ახასიათებს მცირე მოცულობა, როგორც წესი, იგი სრულდება მკითხველის თანდასწრებით, გაიცემა ზეპირად, ზოგჯერ გადაიცემა ტელეფონით.

წერილობითი ცნობა ფორმდება ბიბლიოთეკის (ან ბიბლიოგრაფიულ განყოფილების) სპეციალურ ბლანკზე, რომელზეც აღნიშნულია: ცნობის შინაარსი, მიზანი, რიგითი ნომერი, მიღებისა და შესრულების თარიღი, შემკვეთი (მკითხველი, დაწესებულება),

შემსრულებელი (ბიბლიოგრაფი). ერთვის ბიბლიოგრაფიული ცნობის ტექსტი (ლიტერატურის სია).

შინაარსობრივად ანსხვავებენ თემატურ, დამაზუსტებელ და სამისამართო-ბიბლიოთეკურ (ბიბლიოგრაფიულ) ცნობებს.

ყოველი მათგანი შეიძლება გაიცეს ზეპირი და წერილობითი ფორმით. ზეპირი და წერილობითი ცნობების შესრულების მეთოდიკა ანალოგიურია.

ბიბლიოგრაფიული ცნობის შესრულების ეტაპებია: შეკვეთის მიღება, ძიების პროგრამის (ალგორითმის) შედგენა, გადასასინჯი წყაროების დადგენა, ლიტერატურის გამოვლინება-ძიება და აღწერა, ცნობის გაფორმება, რეგისტრაცია აღრიცხვის ჟურნალში და გაცემა (გაგზავნა) მკითხველზე (აბონენტზე).

ლიტერატურის აღწერილობანი სრულდება ბეჭდურ ნაწარმოებთა ბიბლიოგრაფიული აღწერის წესების — სახელმწიფო სტანდარტის მიხედვით.

§ 1. თემატური ცნობების შესრულება

თემატური ცნობა წარმოადგენს ლიტერატურის ნუსხას, რომელიც ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციას გარკვეული თემის ირგვლივ შეიცავს. თემატურ ცნობებზე მუშაობა საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების მნიშვნელოვანი ნაწილია.

თემატური ცნობები მიზნობრივი დანიშნულების მიხედვით იყოფა ორ ჯგუფად: სამეცნიერო და საწარმოო-პროფესიული მოღვაწეობისათვის, სწავლისა და თვითგანათლების დასახმარებლად. უნივერსალურ ბიბლიოთეკებში თემატური შეკითხვების შინაარსობრივი დიაპაზონი მეტად ფართოა. არჩევენ საზოგადო-პოლიტიკური, საბუნებისმეტყველო და ტექნიკის, ლიტერატურისა და ხელოვნების, მხარეთმცოდნეობითი და პერსონალური თემატიკის ცნობებს.

მაგალითად: ი. ჭავჭავაძიძეზე ქართულ ენაზე ბოლო სამი წლის განმავლობაში გამოქვეყნებული სტატიები, საინგილოს ქართული თეატრის შესახებ, ქართულ ემიგრაციაზე, საქართველოს ავტოკეფალიის შესახებ, ცხენების სახეები, თეირანის კონფერენცია, ეროვნული მოძრაობა საქართველოში 1987—1989 წწ., საქართველოს

პარლამენტის მოღვაწეობა 1996 წელს, მსოფლიოს საეკონომიკური ცენტრები და სხვა.

თემატური ცნობების დარგობრივი დიფერენციაცია ფიქსირდება ცნობების აღრიცხვის ჟურნალში. თემატურ წერილობით ცნობებზე მუშაობა, ჩვეულებრივ, სრულდება ლიტერატურის სიის შედგენით.

ნებისმიერი თემატური ცნობის შესრულება შეიცავს შემდეგ პროცესებს: შეკვეთის მიღება, თემის შესწავლა, ძიების გეგმის შედგენა, გადასასინჯი წყაროების რიგის დადგენა, ლიტერატურის ძიება, შერჩევა, დაჯგუფება, გაფორმება და გადაცემა მკითხველზე.

თუ შეკვეთა მიღებულია მკითხველის თანდასწრებით, ბიბლიოგრაფი საუბრობს მკითხველთან: არკვევს მკითხველის ვინაობას, განათლებას, პროფესიას, შეკითხვის მიზანს, რა სახის, რომელი წლების, რა ენაზე და როდისთვის სჭირდება მკითხველს ცნობა, აგრეთვე ბიბლიოგრაფი აზუსტებს თემის შინაარსს.

მკითხველი აცემს სპეციალურ ბლანკს, სადაც ჩამოთვლილია შემოდასახელებული შეკითხვები.

შეკითხვის მიღების დროს, ბიბლიოგრაფი აზუსტებს თემის შინაარსს ~~ს~~ ხდება თემის კონკრეტიზაცია ~~კერძოდ~~, თუ სრულდება ცნობა თემაზე „ნაციონალური ლიტერატურების ურთიერთობანი“, უნდა გაირკვეს, რომელ დროს, რომელი ლიტერატურის ურთიერთობანი აინტერესებს მკითხველს, ასევე, თუ აინტერესებს საკითხი — „ტრანსპორტი თბილისში“, უნდა დადგინდეს, რომელი წლების, რომელი ტრანსპორტის და ა. შ.

თემის შესწავლის შემდეგ ბიბლიოგრაფი გადადის ლიტერატურის ძიებაზე ~~ბუნებრივია~~, ყოველი ცნობა (გააჩნია თემას) მოითხოვს როგორც ჩვეულებრივ (ტიპურ), ასევე თავისებურ ლიტერატურის ძიებას. გადასინჯება ბიბლიოთეკის კატალოგები, კარტოთეკები, ბიბლიოგრაფიული წყაროები. შემდეგ ხდება ლიტერატურის აღრიცხვა (ბიბლიოგრაფიული აღწერა), გადასინჯვა „დევიზუ“ (ხილვით), შერჩევა, დაჯგუფება (სისტემატური, ქრონოლოგიური, ანბანური). ბარათებზე აღრიცხული ლიტერატურა გადაიწერება (ან დაიბეჭდება საწერ მანქანაზე), ხდება სიის შედგენა და მისი რედაქტირება.

სიის ერთი ცალი მიეცემა მკითხველს, ასლი ინახება მკითხველის
ლებული ცნობების ფონდში და ფიქსირდება ცნობების აღრი-
ცვის ჟურნალში.

§ 2. ბიბლიოგრაფიული კონსულტაცია

თემატურ ცნობას უახლოვდება ბიბლიოგრაფიული კონსულტა-
ცია, რომელიც აგრეთვე წარმოადგენს პასუხს ერთჯერად შეკი-
თხვაზე¹. ბიბლიოგრაფიული კონსულტაცია შეიცავს დარიგებას
(რჩევას) ბიბლიოგრაფიული ძიების გზებსა და საშუალებებზე.
კონსულტაციაში მითითებულია წყაროები, რომლის მეშვეობით
მკითხველს შეუძლია მიიღოს პასუხი (ბიბლიოგრაფიული ინფორ-
მაცია) თავის შეკითხვაზე. რჩევა შემდეგი სახისაა: „საჭირო მასა-
ლას თქვენ ნახავთ კარტოთეკის შემდეგ განყოფილებაში...“ ან
„ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში“ და ა. შ. ბიბლიოგრაფიული
კონსულტაცია ცელის თემატურ ცნობას, როდესაც ინფორმაციის
მიღება შესაძლებელია მარტივი გზით, გარკვეულ-კონკრეტული
წყაროების გამოყენებით.

დისერტაციისათვის, სადიპლომო და საკურსო შრომებისათვის
ლიტერატურის შერჩევის დროს ბიბლიოგრაფი მხოლოდ კონსულ-
ტაციას უწევს მკითხველს. ასევე საკმარისია კონსულტაცია, როცა
თემა პერიოდული გამოცემების მთლიანად გადასინჯვას მო-
ითხოვს.

კონსულტაციის მეთოდური რჩევები ხელს უწყობს მკითხველს
ლიტერატურის სიის შედგენაში, ზრდის მკითხველის აქტივობას,
ხდის მას ბიბლიოგრაფიული ძიების მონაწილედ

ბიბლიოგრაფიული კონსულტაციები გაიცემა აგრეთვე დამა-
ზუსტებელ და სამისამართო-ბიბლიოთეკურ შეკითხვაზე. მაგალი-
თად: ვინაა ამა თუ იმ ნაწარმოების ავტორი? კონსულტაცია — პა-
სუხი: გამოიყენეთ მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებთა სა-
თაურების კარტოთეკა.

¹ ჩვეულებრივ შემთხვევაში, კონსულტაციები, რომლებიც არა დაკავშირებუ-
ლი ერთჯერად შეკითხვასთან, მიეკუთვნება მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ სწა-
ვლებას (ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პრობლემატიკა) და არა საცნობო-ბიბლიოგრა-
ფიულ მომსახურებას.

§ 3; დამაზუსტებელი ცნობების შესრულება

დამაზუსტებელი ცნობა ადგენს (ან აზუსტებს) ბეჭდურ ნაწარმოებთა ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის რომელიმე ელემენტს (ავტორს, სათაურს, პუბლიკაციის წყაროს, ადგილს, გამომცემლობას, წელს, ქანრს და ა. შ.), რომელიც უცნობია მკითხველისათვის ან დამახინჯებულია მის მიერ.

დამაზუსტებელი ცნობის სირთულე გამოწვეულია დამახინჯებების ვარიანტობის სიმრავლით. მკითხველთა მიერ დაშვებულ უზუსტობების შემდეგი ტიპური შეცდომების გამოყოფა შეიძლება: დამახინჯებულია ავტორის იგარი; არაზუსტია წიგნის ან პერიოდული გამოცემის სახელწოდება; დასახელებულია როგორც წიგნის ავტორი მთარგმნელი ან რედაქტორი; არასწორადაა მითითებული პუბლიკაციის წყარო, გამოცემის წელი და ა. შ.

ბიბლიოთეკაში ხშირია შეკითხვები პერიოდულ პრესაში მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებთა პუბლიკაციის შესახებ.

დამაზუსტებელ ცნობებს მოითხოვს, მაგალითად, შეკითხვები: პირველად სად და როდის დაიბეჭდა გ. ტაბიძის ლექსი „ნიკორწმინდა?“, ვინაა ავტორი სტატიისა „ქართული ანბანის 1600 თუ 2300 წელი?“ (1988 წ.); რომელი ეკონომიკური ჟურნალები გამოდიოდა საქართველოში 1918—1921 წწ.? რომელ რუსულ ჟურნალში დაიბეჭდა სტატია სარატოვის ქართველ გუბერნატორზე? (XIX ს. I ნახევარში) ფრ. კაფკას რომანის „პროცესის“ ქართული საჟურნალო პუბლიკაცია?; პირველი წიგნები „ნიანგის“ სერიისა, ვინ თარგმნა „გეფხისტყაოსანი“ ბერძნულად? და ა. შ.

მუშაობა დამაზუსტებელ ცნობაზე „სად და როგორ ვეძიოთ“ მრავალფეროვანია. გავრცელებულია შემდეგი ვარიანტები: ავტორის დადგენა, სათაურის დაზუსტება, პუბლიკაციის წყაროს გამორკვევა.

დამაზუსტებელი შეკითხვის დროს ბიბლიოგრაფმა რაც შეიძლება მეტი მონაცემი უნდა მიიღოს მკითხველისაგან მისი შეკითხვის ირგვლივ. თუ შესაძლებელია, დაადგინოს, რომელ წყაროებიდან აქვს აღებული მკითხველს მოყვანილი ცნობები ავტორზე, სათაურზე, პუბლიკაციის წყაროზე, წელზე და სხვა. დამატებით მიღებული მონაცემები ხელს უწყობს ძიებას გადასასინჯი წყაროების ზუსტ შერჩევას.

თუ ავტორი ცნობილია, ძიება იწყება ანბანური კატალოგის ხოლო თუ უცნობია, ბიბლიოგრაფი მიმართავს სისტემატურ კატალოგს, სტატიების კარტოთეკას, მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებთა სათაურების კარტოთეკას და სხვა. დამაზუსტებელი ძიება ინდივიდუალური პროცესია და ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში სხვადასხვა გზით ხორციელდება.

დამაზუსტებელი ძიების შედეგად მკითხველი დებულობს ბეჭდურ ნაწარმოებების სრულ და ზუსტ აღწერილობას.

§ 4. სამისამართო ცნობების შესრულება

სამისამართო-ბიბლიოთეკური (ბიბლიოგრაფიული) ცნობა აწვდის ინფორმაციას ამა თუ იმ ბიბლიოთეკის ფონდში ბეჭდურ ნაწარმოებთა არსებობის შესახებ. მაგალითად, რომელ ბიბლიოთეკაშია დაცული „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი გამოცემა? „ქართულ-იტალიური ლექსიკონი“ (1629 წ.)? ჟურნალი „საუნჯე“, „ბურღა“, გაზეთი „მამული“? და ა. შ.

ამ ცნობის შესრულებისათვის იყენებენ კატალოგებს, ახლად შემოსული წიგნების ბიულეტენებს. ძიების შედეგია — პასუხი დოკუმენტის არსებობის შესახებ ბიბლიოთეკის ფონდში, დაცვის (ადგილის) შიფრის მითითებით.

§ 5. ფაქტობრაფიული ცნობების შესრულება

✓ ფაქტობრაფიული ცნობა მოითხოვს ფაქტის, მოვლენის, ადამიანის ვინაობის, სტატისტიკური მონაცემების, თარიღის, ტერმინის, ციტატისა და სხვათა დადგენას (გამორკვევას). ✓ მაგალითად: რომელი მწერლები შედიოდნენ ლიტერატურულ გაერთიანებაში „ცისფერყანწელნი“, რომელ წელს ჩამოვიდა ა. პუშკინი საქართველოში, რამდენი ქართველი ცხოვრობს თურქეთში, რომელმა ქართველმა ქალმა დაამთავრა „ბესტუჟევის კურსები“, რომელ წელს მოხდა ადამიანის გაფრენა მთვარეზე, როდის მიიღო რუსთაველის პრემია ირ. აბაშიძემ, კუნძულ მალტას მთავარი ქალაქი, რას ნიშნავს „ბრიფინგი“, რამდენი გენერალისიმუსია მსოფლიოში, ილია ჭავჭავაძის გამოთქმა: „მამული, ენა, სარწმუნოება“ თუ „ენა

მამული, სარწმუნოება“, როდის დაიბადა და გარდაიცვალა მ. ხიშვილი, როდის და სად გარდაიცვალა გრ. რობაქიძე, ყველაზე მაღალი ეკლესია საქართველოში, ვის ეკუთვნის ლექსი: „რაც უნდა მტანჯო, მაწამო, მაინც ვიქნები ქართველი“ და ა. შ.

✓ ფაქტოგრაფიული ცნობა კითხვაზე ფაქტობრივ ინფორმაციას, პირდაპირ პასუხს იძლევა, ჩვეულებრივ, ბექდურ ნაწარმოებთა მითითების გარეშე. ფაქტოგრაფიული ცნობა სრულდება ენციკლოპედიების, ლექსიკონების, სტატისტიკური კრებულებისა და სხვა ცნობარების გამოყენებით. ✓

დამახუსტებელი, სამისამართო-ბიბლიოთეკური და ფაქტოგრაფიული ცნობები უშეტესად ზეპირი ფორმით გაიცემა, მათი აღრიცხვა მხოლოდ ცნობების აღრიცხვის ჟურნალში ხდება. ✓

წერილობით გაცემული პასუხის (ცნობის) ასლი რჩება (ინახება) ბიბლიოთეკაში, ზეპირი ცნობები კი აისახება მხოლოდ სააღრიცხვო ჟურნალში. ამიტომ ზეპირი ბიბლიოგრაფიული ცნობების ანალიზი შესაძლებელია მხოლოდ სააღრიცხვო ჟურნალის ჩანაწერების საფუძველზე, რომელიც გაწეული მუშაობის ერთდერთი საბუთია. ეს ზრდის მათი სწორი აღრიცხვის აუცილებლობას. ✓

ჟურნალის ჩანაწერში ნათლად უნდა ჩანდეს, როგორ იყო ფორმულირებული მკითხველის შეკითხვა, მისი შინაარსი, რა მოითხოვდა დაზუსტებას, რა იყო მცდარი, რომელი ფაქტი მოითხოვდა განმარტებას. რა თემაზე, რა ფარგლებში და რა კუთხით სჭირდებოდა ლიტერატურა, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის რომელი ნაწილი გამოყენებული იქნა პასუხის მომზადების დროს. ჟურნალის ჩანაწერიდან უნდა ჩანდეს ძიების პროცესის სირთულე და ბიბლიოგრაფიული შრომის სიძნელებები.

✓ ცნობების აღრიცხვის ჟურნალის ფურცელი მოიცავს შემდეგ მონაცემებს: შემოსვლის თარიღი, შეკვეთის შინაარსი (თემა), შეკვეთის და ცნობის ტიპი (თემატური, დამახუსტებელი, სამისამართო-ბიბლიოთეკური, ფაქტოგრაფიული, კონსულტაცია), მიზანი, ცოდნის დარგი, გამოყენებული წყაროები, შემსრულებელი (ბიბლიოგრაფი), შესრულების თარიღი, შენიშვნა. შენიშვნაში აღინიშნება, თუ რატომ არ შესრულდა ცნობა, რომელ ბიბლიოთეკაში იყო გადაგზავნილი შესრულებისათვის.

ფების, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების, საშუალო და უმაღლესი სპეციალური სასწავლებლების მკითხველები. ამიტომ უნივერსალურ ბიბლიოთეკებს, რომელთა ქსელი ტერიტორიული პრინციპითაა ორგანიზებული, მკითხველთა საინფორმაციო მოთხოვნათა მრავალფეროვნების გამო არ შეუძლიათ მათი მომსახურება.

თანამედროვე პირობებში შესამჩნევად გაიზარდა უნივერსალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკების როლი, რამეთუ ისინი ახდენენ რეგიონული ცენტრების კოორდინირებას საბიბლიოთეკო მუშაობის ყველა დარგში, მათ შორის ბიბლიოგრაფიული მომსახურებისაც (საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ არსებული დებულებით ეს ფუნქცია ეკისრებათ მათ).

სპეციალური ბიბლიოთეკების უმრავლესობისათვის (სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური) უმთავრესად დამახასიათებელია ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება. უფრო მცირეა აქ პასუხები ერთჯერად შეკითხვებზე. ეს გასაგებიცაა, რადგან ამ შემთხვევაში ინფორმირებას აქვს გამაფრთხილებელი (წინასწარი) ხასიათი.

ბიბლიოგრაფიული ინფორმირებიდან შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი საკითხები: დიფერენციული (ინდივიდუალური და ჯგუფური) და არადიფერენცირებული (მასობრივი).

ამ დაყოფას საფუძვლად უდევს თვისობრივი ნიშნები, რომლებიც შეესატყვისება ბიბლიოთეკების მუშაობის პრაქტიკას. ინდივიდუალური ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება გულისხმობს კონკრეტულ პიროვნებას (ინფორმაციის მომხმარებელს), რომლის ინფორმირება ხდება მისი მოთხოვნების გათვალისწინებით. ჯგუფური კი ინფორმაციის მომხმარებელთა განსაზღვრულ ჯგუფს, რომელიც გამოიყოფა რაიმე ნიშნით და აქვს შინაარსობრივად მსგავსი ინფორმაციული მოთხოვნები. ხშირად მათ აერთიანებთ პროფესია ან საერთო დავალება, რომელსაც სხვადასხვა პროფესიის სპეციალისტები ასრულებენ (მაგ. სამეცნიერო-საკვლევო თემატიკა, ამა თუ იმ ობიექტის დაპროექტება და ა. შ.).

§ 1. დიფერენციული და მასობრივი ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება

დიფერენციულ ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას, განსაკუთრებით ინდივიდუალურს (როგორც ყველაზე ეფექტურს), ამჟამად

ფართოდ იყენებენ სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკებში. რაც შეეხება მის გავრცელებას უპირატესად სამეცნიერო-ტექნიკურ ბიბლიოთეკებში, ეს აიხსნება მათი უშუალო კავშირით სამეცნიერო-საწარმოო კოლექტივებთან. ინფორმაციის მომხმარებელთა შედარებით სტაბილური შემადგენლობა და მათი პროფესიული საინფორმაციო მოთხოვნების თემატიკის განსაზღვრა ხელს უწყობს დიფერენციული ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების განვითარებას სამეცნიერო-ტექნიკურ და სხვა სპეციალურ ბიბლიოთეკებში.

ინფორმირების ამ ფორმის შემდგომი სრულყოფა დამოკიდებულია სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის სახელმწიფო სისტემის შექმნასა და ბიბლიოგრაფიულ პროცესებში მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის საშუალებათა გამოყენებაზე.

დიფერენციული ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ამოცანაა, რეგულარულად უზრუნველყოს სამეცნიერო დაწესებულებებში, საპროექტო-საკონსტრუქტორო ორგანიზაციებში, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში და სასწავლო დაწესებულებებში მომუშავე სპეციალისტები ინფორმაციით იმ ახალი დოკუმენტური წყაროების შესახებ, რომელიც აუცილებელია მათი პროფესიული საქმიანობისათვის. ცნობილია, რომ საჭირო ინფორმაციის დამოუკიდებელ ძებნაზე სპეციალისტი უშუალოდ ხარჯავს თავისი სამუშაოს დროის 30—40%.

ამიტომ სამეცნიერო, ტექნიკური და მასობრივი ბიბლიოთეკების უშუალო მოვალეობაა: ფართოდ გაავრცელონ მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევები მკითხველებში და სრულყონ სპეციალისტების დიფერენციული ინფორმირება.

აუცილებელია დიფერენციული ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების სისტემაში მასობრივი ბიბლიოთეკების ქსელის ჩართვა. ეს განპირობებულია შემდეგი მიზეზებით: სახალხო მეურნეობაში სპეციალისტთა ყოველწლიური მატება, ყველა კატეგორიის სპეციალისტთა მოთხოვნების ზრდა ინფორმაციის დოკუმენტურ წყაროებზე და სახალხო მეურნეობის ისეთი დარგების არსებობა, რომელთაც არ გააჩნიათ სპეციალური ბიბლიოთეკები და საინფორმაციო სამსახურები.

ცენტრალური საბიბლიოთეკო სისტემის შექმნამ, ნაწილობრივ შეძლო მკითხველთა საინფორმაციო მოთხოვნების დაკმაყოფილება, მაგრამ ყველა ბიბლიოთეკა ერთნაირ პირობებში არაა; მაგალი-

თად დიდ ქალაქებში, გარდა ცსს-ისა, ბევრია სხვა სისტემების უწყებების ბიბლიოთეკები, საშუალო და პატარა ქალაქებში კი ცსს-თან ერთად მცირე რაოდენობით არის სხვადასხვა დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების ბიბლიოთეკები. ჩვენში ყველაზე მრავალრიცხოვანია ცსს, რომლებიც სასოფლო-სამეურნეო ზონაშია და იქ თითქმის სრულებით არაა სხვა ბიბლიოთეკები; ცხადია, რომ ასეთ პირობებში საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობა და მისი კოორდინაცია გართულებულია, და ამიტომ აქ მკვეთრად იზრდება ბიბლიოთეკათმორისი (ბშა) აბონემენტის ფუნქციები.

დებულებით, რომელშიც განსაზღვრულია მკითხველთა უფლებები, ინფორმაციის მომხმარებელს უფლება აქვს ისარგებლოს ბიბლიოთეკის საცნობო-საინფორმაციო მომსახურებით.

დიფერენციულ ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას (განსაკუთრებით ინდივიდუალურს) ახასიათებს დიდი შრომატევადობა, რაც არ აძლევს საშუალებას ბიბლიოთეკას, რომ მომსახურების ეს სახე გამოიყენოს ინფორმაციის ყველა მომხმარებელზე. ეს ეხება ყველა ტიპის ბიბლიოთეკას და ამიტომ დიფერენციული ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ამ სახეს იყენებენ, როგორც აბონენტთა ცალკეული კატეგორიების პრიორიტეტული მომსახურების ფორმას. ასეთი აბონენტების შემადგენლობა და რაოდენობა დამოკიდებულია იმაზე, რომელ უწყებას ეკუთვნის ბიბლიოთეკა, რა ამოცანები დგას მის წინაშე, როგორია მისი შტატის შემადგენლობა და საინფორმაციო რესურსები.

ამრიგად, ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ორგანიზაციის დროს, პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს აბონენტთა შემადგენლობა (გამომგონებლები, შრომის მეცნიერული ორგანიზაციის ჯგუფი, მხარეთმცოდნეები, უმაღლესი სასწავლებლების წამყვანი პედაგოგები, პარლამენტის დეპუტატები და ა. შ.).

აბონენტთა შემადგენლობის განსაზღვრა ხელს უწყობს მათი საინფორმაციო მოთხოვნათა შესწავლას. უნივერსალურ ბიბლიოთეკებში ეს სამუშაო გაძნელებულია, რადგან უშუალო კონტაქტები ბიბლიოგრაფს მხოლოდ რამდენიმე აბონენტთან აქვს. რაც შეეხება კოლექტიურ აბონენტებს, ისინი ხშირად ისე შორს არიან ტერიტორიულად ბიბლიოთეკიდან, რომ ბიბლიოთეკები ხშირად იძულებულნი არიან თვითონ განსაზღვრონ მათი საინფორმაციო მოთხოვნები.

სპეციალურ ბიბლიოთეკებში კი აბონენტთა მოთხოვნების შესაბამისად წავლა მნიშვნელოვნად არის გადავიღებული. მას ატარებს საინფორმაციო სამსახური, ბიბლიოთეკართა აქტიური ხელისშეწყობით. მეთოდები, რომელსაც იყენებს ბიბლიოთეკა დახასიათებულია მოკლედ პირველ თავში (იხ. გვ. 8), თუ მათი გამოყენება შეუძლებელია, მაშინ მიმართავენ უფრო მარტივ საშუალებას — თვით ინფორმაციის მომხმარებელი განსაზღვრავს მისთვის საინტერესო თემებს. ამისათვის მას ეგზავნება შემდეგი სახის სპეციალური „გამოკითხვის ფურცელი“ ბ-ნო (ან პატივცემულო)... თუ თქვენ გსურთ, რომ რეგულარულად მიიღოთ ინფორმაცია, მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევების შესახებ თქვენთვის საინტერესო საკითხებზე, შეავსეთ ეს გამოკითხვის ფურცელი“ (აბონენტმა უნდა დაწეროს გვარი, სახელი, მამის სახელი, სამსახურის ადგილი, თანამდებობა, ტელეფონი (ან მისამართი), რომელი საკითხები აინტერესებს მას (მკაფიოდ განსაზღვრული), რომელ ენებზე, რომელი სპეციალური ჟურნალებით სურს სარგებლობა სისტემატურად, თარიღი და ხელისმოწერა. ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით, შეიძლება ამ ფურცელს დამატოს სხვა შეკითხვები. მთავარია თემის მკაფიოდ განსაზღვრა, რადგან ამის გარეშე შეიძლება ბიბლიოთეკამ მკითხველს მიაწოდოს ზედმეტი ან შეზღუდული (ვიწრო) ინფორმაცია, რაც არაა სასურველი. ერთი იწვევს ინფორმაციის სიჭარბეს, ხოლო მეორე — უკარგავს მკითხველს საჭირო მასალას. ორივე ერთად კი მკითხველში იწვევს უარყოფით რეაქციას და ის კარგავს ნდობას ბიბლიოთეკის საინფორმაციო სამსახურისადმი.

მიმდინარე ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების პროცესის მნიშვნელოვანი ეტაპია ინდივიდუალური და ჯგუფური აბონენტების განსაზღვრა და მათი საინფორმაციო მოთხოვნათა შესწავლა. ამ ეტაპზე დგება აგრეთვე „გამოკითხვის ფურცლების“ და სააღრიცხვო დოკუმენტაციის ბარათების ორი კომპლექტი. ერთი საჭიროა ინდივიდუალური და (ან) ჯგუფური აბონენტების რეგისტრაციისათვის, ხოლო მეორე — მათი თემებისათვის („გამოკითხვის ფურცლების“ საფუძველზე). ბარათის პირველ გვერდზე მითითებულია ცნობები „გამოკითხვის ფურცლებიდან“, ხოლო მეორე გვერდზე კეთდება გაგზავნილი ინფორმაციის აღრიცხვა.

მიმდინარე ინფორმირებაზე მუშაობა იწყება ახლად მიღებული

მასალების რეგულარული გადასინჯვით. ამას აკეთებენ ბიბლიოთეკარები, რომლებზეც მიმაგრებული არიან კონკრეტული აბონენტები.

ცსს-ში ბიბლიოგრაფიულ ინფორმირებას აწარმოებენ სამკითხველო დარბაზისა და აბონემენტის ბიბლიოთეკარები. საერთო ხელმძღვანელობა ეკისრება ცენტრალური ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფს. სასურველია, რომ ამ ბიბლიოთეკებში კოლექტიური აბონენტების მომსახურება დაევალოს ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას, ხოლო ინდივიდუალურის — სამკითხველო დარბაზს და აბონემენტს, რომელთაც უშუალო კავშირი აქვთ მკითხველთან.

მოვალეობის განაწილება სპეციალურ ბიბლიოთეკებში დამოკიდებულია როგორც ბიბლიოთეკის სტრუქტურაზე, ასევე იმაზე, არის თუ არა მასში ინფორმაციის განყოფილება. ხშირად სპეციალურ ბიბლიოთეკებში, ბიბლიოგრაფები თვითონ ატარებენ ინდივიდუალური და ჯგუფური აბონენტების მომსახურებას.

ბიბლიოთეკებში ინდივიდუალური და ჯგუფური აბონენტების ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ერთ-ერთი ნაკლი ისაა, რომ ბიბლიოთეკების საინფორმაციო ბაზა მეტად შეზღუდულია (ეს განსაკუთრებით ეხება ჟინიერსალურ ბიბლიოთეკებს). ამ სამუშაოს შრომატევადობა, მცირე შტატები, მკითხველთა საინფორმაციო მოთხოვნების სუსტი ცოდნა იწვევს იმას, რომ ახლად შემოსული ლიტერატურიდან მხოლოდ წიგნების გადასინჯვა ხდება, უფრო იშვიათად — ჟურნალების და გრძელდებადი გამოცემების, მაშინ როდესაც ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების სისრულისათვის საჭიროა მიმდინარე ბიბლიოგრაფიული წყაროების, რეფერატული ჟურნალების და წიგნის პალატის მატიაწვეების გადასინჯვა. ბუნებრივია, რომ აუცილებელია ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის სისრულესთან ერთად მისი რელევანტურობა. ამიტომ ბიბლიოგრაფი კარგად უნდა ერკვეოდეს შესატყვის პრობლემებში და ტერმინოლოგიაში.

ბიბლიოთეკა მათთვის შერჩეული ლიტერატურის შესახებ აბონენტთა ინფორმირებას ახდენს კონკრეტული პირობების შესატყვისად, ჩვეულებრივ ავზავნის წერილობით შეტყობინებას სპეციალურ ბლანკზე, თუმცა უფრო მიზანშეწონილად მიიჩნევენ ბარათებზე. ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მიწოდებას, რადგან ეს საშუალებას აძლევს აბონენტს, შეადგინოს პირადი კარტოთეკა მისთვის საინტერესო თემაზე. ზოგ ბიბლიოთეკაში შერჩე-

ული მასალების კარტოთეკა იღება მუყაოზე დაწებებულ ში, რომელსაც აბონენტის გვარი აწერია. ეს გულისხმობს, რომ მკითხველი სისტემატურად უნდა დადიოდეს ბიბლიოთეკაში. თუ ბიბლიოთეკის აბონენტთა რიცხვი მცირეა, მაშინ შეტყობინება ზეპირად ხდება, ტელეფონის საშუალებით ან აბონენტის ბიბლიოთეკაში მისვლისას. ამას ის უპირატესობა აქვს, რომ შეტყობინება უფრო ოპერატიულია და ბიბლიოგრაფს საშუალება ეძლევა ასეთი კონტაქტის დროს გაარკვიოს აბონენტის დამოკიდებულება შერჩეული მასალისადმი.

ზემოთ ნათქვამი ეხება აგრეთვე ჯგუფურ აბონენტსაც, რადგან ინფორმაციის მიღება აქ დავალებული აქვს ერთ პიროვნებას, რომელიც პასუხისმგებელია მასზე, იგი თავის კოლექტივს ინფორმაციას აცნობს და აწარჩობს თემატურ კარტოთეკას. უნივერსალური ბიბლიოთეკები ფართოდ იყენებენ ლიტერატურის სიებით შეტყობინებას. ის ეგზავნება აბონენტს, როგორც ბიბლიოთეკაში ახლად შემოსული ლიტერატურის სია და მოიცავს საკითხთა ფართო წრეს; განკუთვნილს ერთი პროფესიის მქონე საწარმოს სპეციალისტთათვის. ზოგიერთი ბიბლიოთეკა სიებს ადგენს სხვა ბიბლიოთეკასთან ერთად (კოოპერირებით).

სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ცენტრები ანალოგიურად ახდენენ თემატური სიებით მომსახურების ორგანიზაციას. თემატური სიების გაგზავნით ინფორმირებასაც უნდა ჰქონდეს რეჟულარული და ოპერატიული ხასიათი. უნივერსალურ ბიბლიოთეკაში დასაშვებია საინფორმაციო ინტერვალი — ერთი თვე, დღიდან ლიტერატურის შესვლისა ბიბლიოთეკის ფონდში და მის ბიბლიოგრაფიულ სიაში შეტანამდე. ხშირად ეს ინტერვალი სამ თვემდე გრძელდება, რაც პოლიგრაფიული ბაზის სისუსტეს მოწმობს.

ბიბლიოგრაფიული სიებით ინფორმირების გარდა, სპეციალურ ბიბლიოთეკებში იყენებენ ინდივიდუალური და ჯგუფური ინფორმირების სხვა ხერხებსაც. ასე, მაგალითად ახლად შემოსული ლიტერატურის გასაცნობად გამოყოფილია კარადა, სადაც ცალკე „ბუდე“ აქვს მიჩნეული თითოეულ აბონენტს, მოთხოვნების მიხედვით შერჩეულ ლიტერატურას ათავსებენ მასში იმ მიზნით, რომ მკითხველი გაეცნოს მას და მოითხოვოს ბიბლიოთეკიდან მისთვის საჭირო გამოცემა.

დიფერენციული ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ნაკლებად აბონენტთან. როდესაც ატყობინებენ აბონენტს მის მიერ მოთხოვნილი თემის მიხედვით, ფონდში ლიტერატურის მიღების შესახებ, ბიბლიოთეკის მუშაკმა ხშირად არც კი იცის, რამდენად პასუხობს ეს მასალა აბონენტის საინფორმაციო მოთხოვნას... ამ მდგომარეობის გამოსასწორებლად ზოგიერთი ბიბლიოთეკა წლის ბოლოს მიმართავს აბონენტებს, რომ მიაწოდონ მათ ცნობები ბიბლიოთეკას, საინფორმაციო მომსახურების ხარისხის შესახებ. სპეციალურ ბიბლიოთეკებს აქვთ შედარებით რეგულარული კონტაქტი მკითხველთან, რაც მათ აძლევს საშუალებას თვალყურის ადევნონ რას ითხოვენ ისინი, ინფორმაციის მიღების შემდეგ, ბიბლიოთეკიდან. ინფორმაციის შერჩევითი გავრცელება განსხვავდება ტრადიციული ფორმებისაგან იმით, რომ საშუალებას იძლევა თვალყურის ადევნონ მკითხველის რეაქციას საინფორმაციო შეტყობინებაზე, ეს ითვლება მკითხველთა დიფერენციული მომსახურების პროგრესულ ფორმად. ეს სისტემა ჩამოყალიბდა და გავრცელდა ინფორმაციის ორგანიზაციაში, მაგრამ მას საფუძვლად უდევს ბიბლიოთეკაში გამოყენებული ინდივიდუალური და ჯგუფური ინფორმაციის ტრადიციული პრაქტიკა.

ინფორმაციის შერჩევითი გავრცელების სისტემა უნდა პასუხობდეს შემდეგ მოთხოვნებს: აბონენტზე მიწოდებული ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მაქსიმალური სისრულე, მასალის შინაარსის გახსნა მოკლედ, რეფერატის (ანოტაციის) და (ან) ძირითადი სიტყვების შერჩევით, ინფორმაციის მიწოდების ოპერატულობა და რეგულარობა, მუდმივი უკუკავშირი აბონენტთან, ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის სისრულის მოთხოვნა, განსაკუთრებით ამ რეჟიმში ჩართული მეცნიერ-მუშაკთა მომსახურებისას, აბონენტთა უზრუნველყოფა პირველადი დოკუმენტებით ან მათი ასლებით, მათზე მოთხოვნის მიღების შემთხვევაში. ბიბლიოთეკაში შემოსული პირველადი დოკუმენტების შერჩევასა და მათი ინფორმაციის შერჩევითი რეჟიმის სისტემაში ჩართვის გარდა, სისრულის გარანტიის მიზნით ხდება მიმდინარე ბიბლიოგრაფიული წყაროების შემოწმება, სადაც შეიძლება იყოს ცნობები იმ პირველად დოკუმენტებზე, რომლებსაც არ იძენს ბიბლიოთეკა, მაგრამ შეესატყვისება აბონენტის საინფორმაციო მოთხოვნებს. ჩვეულებრივ ამ მიზნით

იყენებენ ინფორმაციის ორგანოების რეფერატულ ჟურნალურ და სასიგნალო ტიპის ბიბლიოგრაფიულ წყაროებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირად სწრაფვა მაქსიმალური სისრულისაკენ არაა გამართლებული, რადგან მეცნიერი თვითონ ამოწმებს პერიოდულ გამოცემებს და სხვადასხვა წყაროებს მისთვის საინტერესო საკითხზე მასალის მოსაპოვებლად. ამიტომ ზედმეტი მუშაობა, რომ არ გასწიოს, ბიბლიოთეკარს უნდა ჰქონდეს ცნობები მკითხველის მიერ ამ წყაროების გამოყენების შესახებ და აღარ მოახდენს მასალის დუბლირებას.

სისტემაში შესატანი მასალის შინაარსის გახსნას მნიშვნელოვანი როლი უნიჭება, რადგან რეფერატი, ანოტაცია ან ძირითადი სიტყვების ნუსხა საშუალებას აძლევს აბონენტს გამოიტანოს დასკვნა, რამდენად საჭიროა ინფორმაცია მისთვის. მეორე მხრივ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეს სამუშაო მოითხოვს შტატში სპეციალისტების ყოფნას ამა თუ იმ დარგში.

აბონენტთა ინფორმაციული ინტერესების შესწავლას მეტ მოთხოვნებს უყენებს ინფორმაციის შერჩევითი გავრცელების რეჟიმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება მან გამოიწვიოს უნდობლობა სისტემის მიმართ, რაც ავტორიტეტს უკარგავს ბიბლიოთეკას, როგორც საინფორმაციო სამსახურს. რადგან სისტემის მომსახურება შეტად შრომატევადი პროცესია, მისი დანერგვა თანამედროვე პირობებში არ ხერხდება ყველა ბიბლიოთეკაში.

მასობრივი ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება ბიბლიოგრაფიული ინფორმირების ერთ-ერთი სახეა, რომელსაც ევალება ნკითხველთა ფართო წრეების ხელის შეწყობა ბიბლიოთეკის ფონდში შესული ლიტერატურის შესახებ.

მასობრივი ბიბლიოგრაფიული მომსახურების გავრცელებული ფორმაა — საინფორმაციო ბიულეტენების გამოცემა, რომლებშიც ცნობები ბიბლიოთეკაში ახლად შემოსული ლიტერატურის შესახებ განსაზღვრული წესით ლაგდება (უფრო ხშირად სისტემატურად). ჩვეულებრივ, ამ ბიულეტენებში ათავსებენ ინფორმაციას მხოლოდ წიგნებზე, მაგრამ ბევრი სპეციალური ბიბლიოთეკა ათავსებს ცნობებს სხვადასხვა დოკუმენტების შესახებაც, ზოგიც მიუთითებს წიგნის შიფრს და საკლასიფიკაციო სქემის ინდექსს, რაც აადვილებს მკითხველის მოთხოვნით მის მოძებნას. ბიულეტენებისადმი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა მათი ოპერატი-

ულად გამოცემა, რომ მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი საინფორმაციო ინტერვალი წიგნის ბიბლიოთეკაში შესვლიდან ბიულეტენის გამოცემამდე. ოპტიმალურ ვარიანტად არის მიჩნეული ერთი თვე.

დიდ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში შესული ლიტერატურის სიმრავლე, აძნელებს ბიულეტენების დროულად გამოცემას და ამიტომ ზოგიერთი ბიბლიოთეკა უპირატესობას ანიჭებს ახალ ლიტერატურაზე დარგობრივი ან თემატური სიების გამოცემას.

საინფორმაციო ბიულეტენების გამოცემა აუცილებელია ცსს-ის ცენტრალური ბიბლიოთეკებისათვის. აღწერილობას დაერთვის სიგლი (ე. ი. მითითებულია სისტემაში შემავალი ბიბლიოთეკების ნომრები, რომელთაც მიიღეს ეს წიგნი). ბიულეტენის გამოცემა დაკავშირებულია ბიბლიოთეკების მატერიალურ შესაძლებლობებთან, გასამრავლებელი ტექნიკის უქონლობის შემთხვევაში, შეიძლება მისი გამრავლება ხელით საბეჭდ მანქანაზეც და ვრცელდება მხოლოდ ცენტრალიზებულ სისტემაში, ამის მიხედვით განისაზღვრება პერიოდულობაც.

ბიულეტენის საშუალებით ინფორმირებას ახდენენ სპეციალური ბიბლიოთეკებიც, როგორცაა უმაღლესი სკოლის, სამეცნიერო-საკვლევი ინსტიტუტებისა და სხვა ბიბლიოთეკები, რომელთაც აქვთ თავისი პოლიგრაფიული ბაზა. ბიულეტენის გავრცელების საკითხს განაგებს ბიბლიოთეკა.

მცირე ბიბლიოთეკებში ახლად შემოსული ლიტერატურის სიებს ბეჭდავენ მანქანაზე და აკრავენ თვალსაჩინო ადგილზე, წიგნების გაცემის მაგიდასთან, ხშირად სიების მაგიერ აკეთებენ კარტოთეკას. ყველა შემთხვევაში ინფორმირებას უნდა ჰქონდეს სისტემატური ჩასიათი, განსაზღვრული პერიოდულობით, რაც ცნობილი უნდა იყოს ბიბლიოთეკის მკითხველთათვის.

ახლად შემოსული ლიტერატურის ინფორმირებისათვის ბიბლიოთეკები იყენებენ აგრეთვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს: ადგილობრივი პრესის ფურცლებზე ბეჭდავენ სიებს და ლიტერატურის მიმოხილვებს, ან აწესებენ სისტემატურ რუბრიკას „წიგნის თარო“, „ახალი წიგნები“ და ა. შ. ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის გავრცელებას ხელს უწყობს აგრეთვე რადიო და ტელეგადაცემები. ასევე ეფექტურად შეიძლება ინფორმაციის გავრცელებისათვის ტელეფონის გამოყენებაც.

ახლად შემოსული ლიტერატურის გასაცნობად ბიბლიოთეკა აწყობენ „ინფორმაციის დღეს“, „სპეციალისტის დღეს“.

„ინფორმაციის დღე“ არის კომპლექსური ღონისძიება, რომელიც მოიცავს ინფორმაციას ახლად შემოსული ლიტერატურის შესახებ. ამ დღის ჩატარების პერიოდულობა დამოკიდებულია შემოსული ლიტერატურის რაოდენობაზე. ჩვეულებრივ იგი თვეში ერთხელ ტარდება.

„ინფორმაციის დღის“ ჩატარებას ბიბლიოთეკა წინასწარ განსაზღვრავს, რომელიც ცნობილია მკითხველებისათვის.

„ინფორმაციის დღე“ ტარდება ძირითადად სამკითხველო დარბაზში, სადაც ეწყობა ახლად შემოსული ლიტერატურის გამოფენა, გამოკრულია ბიბლიოგრაფიული სიები და ტარდება ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა საინფორმაციო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილების თანამშრომლის მიერ.

„ინფორმაციის დღის“ დროს მკითხველი უშუალოდ ეცნობა ახალ წიგნს და საჭიროების შემთხვევაში შეუძლია გაიტანოს წიგნი ბიბლიოთეკიდან.

„სპეციალისტის დღე“ აგრეთვე არის მომსახურების კომპლექსური ფორმა, იგი განსხვავდება ინფორმაციის დღისაგან იმით, რომ აქ ინფორმირება ხდება დარგობრივი ლიტერატურის შესახებ და ის განკუთვნილია ამა თუ იმ დარგის სპეციალისტებისათვის (სოფლის მეურნეობის, მედიცინის, ტექნიკის და სხვ.). ლიტერატურის შესახებ მოხსენებას აკეთებს ამ დარგის სპეციალისტი. სასურველია პერიოდულობა განისაზღვროს ექვს თვეში ერთხელ.

ნებისმიერი ტიპის ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის წარმატებით განვითარება, მათ შორის სპეციალისტების ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება, შეუძლებელია სხვა უწყებათა ბიბლიოთეკებთან და საინფორმაციო სამსახურებთან მკიდრო კონტაქტების დამყარების, ამ მუშაობის კოორდინირების გარეშე.

ბიბლიოთეკების ურთიერთკავშირის დამყარების ინიციატივას ჩვეულებრივ კულტურის სამინისტროს უნივერსალური ბიბლიოთეკები იჩენენ ამ მხრივ მიუხედავად დიდი სიძნელეებისა, რაც გამოიხატა უწყებრივ კარჩაკეტილობაში და ზოგიერთი ბიბლიოთეკის მუშაკთა ფსიქოლოგიური ბარიერის გადალახვაში, ეს დიდი ეროვნული საქმეა, ხელს უწყობს რესპუბლიკის საბიბლიოთეკო-ბიბლი-

ოგრაფიული და საინფორმაციო სამსახურის სრულყოფას, ხლეობის სულიერ გაჯანსაღებას, იგი არის რესპუბლიკის ტექნიკური პროგრესისა და ეკონომიკური განვითარების გარანტია.

თ ა ვ ი IV

**ბიბლიოგრაფიკის ორგანიზაცია და მეთოდობა
(ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის მეთოდობა)**

§ 1. ზოგადი საკითხები

ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის ძირითადი ამოცანაა არსებულ ლიტერატურაზე მკითხველთა ინფორმირება. ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია მოიცავს ცნობებს დოკუმენტის (ბეჭდური ნაწარმოების) შესახებ, მისი ძირითადი ელემენტია ბიბლიოგრაფიული შეტყობინება. მასში გარკვეული წესების (ბიბლიოგრაფიული აღწერის) მიხედვით მოცემულია ცნობები დოკუმენტის შესახებ. დოკუმენტური სახით ფიქსირებულ ბიბლიოგრაფიულ შეტყობინებას ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერი ეწოდება, რომელიც ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის, ანოტაციის, საკლასიფიკაციო ინდექსის, საგნობრივი რუბრიკებისა და სხვა ელემენტებისაგან შედგება.

ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია ხორციელდება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის მეშვეობით, რომელიც წარმოადგენს ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერების ერთობლიობას, მოწესრიგებულს გარკვეული გეგმის მიხედვით. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების გარდა იყენებენ ბიბლიოგრაფიულ სიებს, რომელთაც ახასიათებს მარტივი წყობა.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი წარმოადგენს რთული სტრუქტურის ბიბლიოგრაფიულ სახელმძღვანელოს, რომელშიც შედის მრავალი ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა, გაერთიანებული ერთიანი საკლასიფიკაციო სქემის მიხედვით. მას დაერთვის დამხმარე საძიებლები, აქვს წინასიტყვაობა, სარჩევი და ა. შ.

ბიბლიოთეკებში ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენაზე მუშაობას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება. მისი მეთოდობა გან-

პირობებულა მრავალი ფაქტორით: ბიბლიოგრაფირებული (აღრი-
ცხული) დოკუმენტების შინაარსით, მკითხველური და მიზნობრი-
ვი დანიშნულებით.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენა მოიცავს შემდეგ
ძირითად ეტაპებს: მოსამზადებელი, ძირითადი (ანალიტიკური,
სინთეტიკური) და დასკვნითი.

**§ 2. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის
მოსამზადებელი ეტაპი**

მოსამზადებელი ეტაპი მოიცავს შემდეგ პროცესებს: 1. თემის
შერჩევა და მისი შესწავლა. 2. მაჩვენებლის გეგმის (პროსპექტის)
დამუშავება (შედგენა). 3. ლიტერატურის გამოვლენა (ძიება).

თემა განპირობებული უნდა იყოს საზოგადოების საჭიროებით,
წარმოადგენდეს მისთვის გარკვეულ ინტერესს, პასუხობდეს მეც-
ნიერების, ტექნიკისა და კულტურის განვითარების ამოცანებს.
თემის შერჩევის დროს აუცილებელია რაიონის ეკონომიკური და
კულტურული შესაძლებლობების გათვალისწინება. შემდგენელი
კარგად უნდა ერკვეოდეს თემის პრობლემებში. ამისათვის კი სა-
ჭიროა თემის ირგვლივ არსებული სამეცნიერო და საცნობო ლი-
ტერატურის შესწავლა, რომ არ გამოორჩეს შემდგენელს საკითხის
არც ერთი ასპექტი და არ იყოს დაშვებული ხარვეზები და შეც-
დომები. საჭიროა იმის გათვალისწინებაც თუ რამდენადაა თემა
აღჭურვილი ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურით და რამდენად მი-
ზანშეწონილია ახალი ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენა,
რომ დუბლირება და პარალელიზმი გამოირიცხოს.

თემის შესწავლის შემდეგ იწყება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებ-
ლის გეგმის (პროსპექტის) შედგენა, რაც მუშაობის რეგლამენტი-
რებას ახდენს.

პროსპექტში, ჩვეულებრივ, დასაბუთებულია თემის არჩევის
მიზეზები, ახსნილია მისი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, გარკვე-
ულია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის მიზნობრივი და მკითხვე-
ლური დანიშნულება, გასსაზღვრულია ლიტერატურის შერჩევის
პრინციპები.

პროსპექტში აღნიშნულია აგრეთვე ბიბლიოგრაფიული მაჩვე-
ნებლის ქრონოლოგიური ფარგლები, რომელი წლების მასალა შე-

ვა მაჩვენებელში: პირველი პუბლიკაციიდან, თუ მხოლოდ ათი წლისა და ა. შ. მაგალითად, „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია“ იწყება 1629 წლით — პირველი ქართული წიგნის გამოცეიდან. „ქართული პერიოდიკის ბიბლიოგრაფია“ — 1819 წლით — პირველი ქართული გაზეთის გამოსვლიდან და ა. შ. საერთოდ, ლიტერატურის აღრიცხვის ფარგლები მკაფიოდ გამოიხატება სამეცნიერო-დამხმარე და სარეგისტრაციო ბიბლიოგრაფიულ წყაროებში, ნაკლებად ჩანს ის სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიულ საძიებლებში. საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის სარეკომენდაციო გამოცემებში ძირითადად შეტანილია ბოლო ათი წლის ლიტერატურა, ზოგჯერ მეტი წლებისაც. სარეკომენდაციო-ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებში ქრონოლოგიური ფარგლები არაა მკაფიოდ გამოხატული, აქ მთავარია სრულფასოვანი მასალის ასახვა.

პროსპექტში მითითებულია თუ რა სახის ლიტერატურა შევა მაჩვენებელში (წიგნები, სტატიები, ჟურნალები, გაზეთები და ა. შ.). შეიძლება შეტანილ იქნეს მხოლოდ საყურნალო სტატიები. ბოლო წლებში, საგაზეთო მასალების მნიშვნელობის გაზრდასთან დაკავშირებით, როგორც წესი, აისახება აგრეთვე გაზეთების სტატიებიც. პროსპექტში მითითებულია თუ რომელ ენაზე აისახება ლიტერატურა მაჩვენებელში.

პროსპექტში მოცემულია აგრეთვე სია, იმ გადასასინჯი წყაროებისა, რომლის მიხედვით ვარაუდობენ ლიტერატურის გამოვლენას. ასეთია: ბიბლიოთეკის კატალოგები, ცნობარები, ენციკლოპედიები, ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები. ხშირ შემთხვევაში საჭიროა პერიოდული გამოცემების (ჟურნალებისა და გაზეთების) მთლიანი გადასინჯვა. განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ გამოცემების ანალიტიკური აღწერილობა არ არსებობს. მაგალითად, როგორც არის ქართული ჟურნალების 1911—1920 წწ. მასალა. ამ შემთხვევაში დგება გადასასინჯი პერიოდული გამოცემების სია.

პროსპექტი ითვალისწინებს აგრეთვე ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის სტრუქტურასაც — მასალის დაჯგუფებას (სისტემატური, ქრონოლოგიური, თემატური, ანბანური). მოყვანილია საკლასიფიკაციო ცხრილი, რომლის საფუძველზე ხდება ლიტერატურის დაჯგუფება ბიბლიოგრაფიულ წყაროში.

პროსპექტში აღინიშნება მასალის დახასიათების ხერხები: ბიბ-

ლიოგრაფიული აღწერილობა, ანოტაცია, რეფერატი მითითებულია, თუ რა სახის დამხმარე საძიებლები დასჭირდება მაჩვენებელს: სახელთა (თითქმის ყველა ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებელს ერთვის), გეოგრაფიული, საგნობრივი, ქრონოლოგიური და სხვა.

პროსპექტში განსაზღვრულია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის მოცულობა, შედგენის ვადა, შემდგენლები, რედაქტორები. პროსპექტი განხილვის შემდეგ მტკიცდება ბიბლიოთეკის საბჭოზე და ღებულობს ოფიციალური დოკუმენტის სახეს.

ამრიგად, პროსპექტში ძირითადად აისახება: 1. თემის აქტუალობის დასაბუთება; 2. მაჩვენებლის მიზნობრივი და მკითხველური დანიშნულება; 3. მაჩვენებლის ადგილი ამ დარგის სხვა ბიბლიოგრაფიული წყაროების სისტემაში; 4. მასალის გამოვლენის წყაროები; 5. მასალის შერჩევის ზოგადი პრინციპები (შინაარსობრივი, ფორმალური, ხარისხობრივი); 6. მაჩვენებლის სტრუქტურა; 7. ანოტირების დამახასიათებელი თავისებურებანი; 8. საცნობო აპარატი;

სწორად და დეტალურად დამუშავებული პროსპექტი ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლის შედგენაზე მუშაობის კვალიფიციური ორგანიზაციისა და ერთსახოვანი მეთოდის საწინდარია. გეგმის მნიშვნელობა განსაკუთრებით იზრდება, როდესაც ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებელზე ავტორთა კოლექტივი მუშაობს.

მოსამზადებელი ეტაპის შემდეგი პროცესია ლიტერატურის გამოვლენა (ძიება), რაც პროსპექტში ფიქსირებული ვადასასიხვი წყაროების მიხედვით ხორციელდება. ამ პროცესის მთავარი ამოცანაა მასალის შეგროვება შესაძლებელი მაქსიმალური სიზუსტით. ლიტერატურის გამოვლენის მეთოდიკა გულისხმობს წყაროების სწორ დადგენასა და მისი გამოყენების ზუსტი ხერხების განზოგადებას.

წყაროები იყოფა ორ ჯგუფად: მეორადი ანუ ბიბლიოგრაფიული (მიმდინარე, რეტროსპექტული, უნივერსალური, დარგობრივი მაჩვენებლები, მძმოხილვები, წიგნის შიდა ბიბლიოგრაფიული სიები, კატალოგები, კარტოთეკები) და პირველადი ანუ ლიტერატურული (პერიოდული გამოცემები, დოკუმენტების კრებულები, ცნობარები, თხზულებათა კრებულები, ქრესტომათიები).

წყაროები არის აგრეთვე ძირითადი და დამატებითი. ეს პირო-

ბითი დაყოფაა. ძიების დროს შეიძლება შეიცვალოს მათი აღწერა, ძირითადი წყაროები გადაისინჯება მაქსიმალური სიზუსტით, დამატებითი შერჩევით.

ძირითადი წყაროა ის პერიოდული გამოცემები, რომლის ანალიტიკური აღწერილობა არაა ეპყეთებული. ამ შემთხვევაში მათი მთლიანი გადასინჯვა ლიტერატურის ძიების ერთადერთი წყაროა.

აღრე გამოცემული რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი დამატებით წყაროდ ითვლება, რადგანაც მასში აღრიცხული მასალა უკვე „შერჩეული“ იქნა, შერჩევის პრინციპები კი იცვლება. შერჩევის აღრინდელი პრინციპები შეიძლება მოძველდეს მეცნიერულად და პოლიტიკურადაც.

ახალი პრობლემების შესახებ არსებული ლიტერატურის გამოსავლენად იყენებენ „თოვლის გუნდის“ მეთოდს, მისი არსი შემდეგშია: საჭირო საკითხებზე იღებენ ახალ პუბლიკაციას (მაგალითად, სტატიას სამეცნიერო ჟურნალიდან). სტატიიდან ამოიწერენ ცნობებს ამავე თემის სხვა სტატიებზე, შემდეგ ხდება ამ სტატიების გადასინჯვა; ბიბლიოგრაფი აქედანაც აკეთებს ამონაწერებს (მითითებებს) სხვა სტატიებზე და ა. შ., ვიდრე მითითებანი განმეორდება.

ბიბლიოგრაფიული წყაროები გადაისინჯება, როგორც მთლიანად, ისე შერჩევითაც. შერჩევით ისინჯება ის წყაროები, რომლებშიც მასალა განლაგებულია სისტემატურად (მაგალითად, „მატიანეები“). ამ შემთხვევაში გადაისინჯება ის განყოფილებები, რომლებიც თემის შეეხება ან ახლოსაა მის შინაარსთან.

ბიბლიოგრაფი აღრიცხავს (აღწერს) გამოვლენილი ლიტერატურის თითოეულ სახელწოდებას, ადგენს ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობას, რომელიც სრულდება ცალკე ბარათზე (ფურცელზე). ამ პირველად ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობას ეძლევა „პირველადი“ (შავი) რიგითი ნომერი. ამ ბარათებისაგან ბიბლიოგრაფი ადგენს სამუშაო კარტოთეკას, რომელშიც ასახულია ლიტერატურა ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის თემაზე.

ბიბლიოგრაფი ქმნის კიდევ ერთ სამუშაო კარტოთეკას, რომელშიც აისახება გადასინჯული ბიბლიოგრაფიული და ლიტერატურული წყაროები (ძირითადი და დამატებითი). მუშაობის დასრულებისას ეს კარტოთეკა „გადასინჯული ბიბლიოგრაფიული წყარო-

ების სიის“ საფუძველია, რომელიც დაერთვის ბიბლიოგრაფიულ მარკვენებელს. დგება აგრეთვე გადასინჯული პერიოდული გამოცემების სია.

§ 8. ბიბლიოგრაფიული მარკვენებლის შედგენის ძირითადი ეტაპი

ძირითად ეტაპში შედის ანალიტიკური და სინთეტიკური ქვეეტაპები.

ანალიტიკური ქვეეტაპის ძირითადი ამოცანაა გამოვლენილი ლიტერატურის საბოლოო ანალიზი. იგი შედგება შემდეგი პროცესებისაგან: ლიტერატურის (დოკუმენტების) ზოგადი ბიბლიოგრაფიული ანალიზი, ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის საბოლოო შედგენა, ანოტირება, რუბრიკაცია (ან ინდექსაცია), ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერის საბოლოო გაფორმება.

ზოგადი ბიბლიოგრაფიული ანალიზის დროს ბიბლიოგრაფი ეცნობა ავტორის შესხედულებების, დოკუმენტის შინაარსსა და ფორმას, მის სამეცნიერო და კულტურულ ღირებულებას, სტრუქტურას, ენარს, მხატვრულ და პოლიგრაფიულ გაფორმებას. ადგენს, თუ რამდენად შეეფერება გამოვლენილი ლიტერატურა ბიბლიოგრაფიული მარკვენებლის თემას, მის მიზნობრივ და მკითხველურ დანიშნულებას. ბიბლიოგრაფიული წყაროების მიხედვით მოძებნილი ლიტერატურა ისინჯება „დე ვიზუ“ (ხილვით). დოკუმენტი, რომელიც აღწერილია პერიოდული გამოცემების უშუალო გადასინჯვით, არ მოითხოვს დამატებით შემოწმებას (ანალიზს), მაშინვე იწერება ანოტაცია, რუბრიკა.

დოკუმენტის ზოგადი ბიბლიოგრაფიული ანალიზი ხორციელდება დოკუმენტის უშუალო შესწავლით და მისი შინაარსისა და ავტორის შესახებ დამატებითი მასალების წაკითხვით.

დოკუმენტის ბიბლიოგრაფიული ანალიზის ორგანიზაციის დროს ხდება თავფურცლის, სარჩევის, წინასიტყვაობის, შენიშვნების თანმიმდევრული შესწავლა და საჭირო შემთხვევაში ტექსტის შერჩევითი წაკითხვა.

დოკუმენტის ოპერატიულად და ღრმად ჩატარებული ბიბლიოგრაფიული ანალიზი მეტყველებს ბიბლიოგრაფის პროფესიულ უნარზე.

ბიბლიოგრაფიული ანალიზის ძირითადი მიზანია ნიადაგის ზადება იმისათვის, რომ შემდგენელმა შეძლოს ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის, ანოტაციისა და რუბრიკის დაწერა.

ანალიტიკურ ქვეეტაპზე ხდება ბიბლიოგრაფიული აღწერილობების დაზუსტება, რადგან მათი უმრავლესობა მოსამზადებელი ეტაპის დროს გადმოწერილია ბიბლიოგრაფიული წყაროებიდან. შეცდომების აცილების მიზნით, შემდგენელი ამოწმებს ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობას უშუალოდ ბეჭდურ ნაწარმოებთან შედარებით.

ამრიგად, ანალიტიკურ ქვეეტაპზე ხდება ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის საბოლოო შედგენა. ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობაში დოკუმენტის შესახებ მოცემული ინფორმაცია ხშირად შეიძლება არ იყოს საკმარისი, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მკითხველს სჭირდება დამატებითი ცნობები ავტორის, თემის, ქანრის, დანიშნულებისა და სხვათა შესახებ. ამ ამოცანას ანოტაცია ასრულებს.

ანოტაცია ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს შენიშვნას. ანოტაციაში მოცემულია ბეჭდურ ნაწარმოებთა მოკლე დახასიათება დანიშნულების, შინაარსის, ფორმისა და სხვა თავისებურებათა მიხედვით.

ანოტაციების კლასიფიკაცია ხდება ორი ძირითადი ნიშნის — ფუნქციონალური დანიშნულებისა და დახასიათების ხერხის მიხედვით.

ფუნქციონალური დანიშნულების მიხედვით არჩევენ საცნობო და სარეკომენდაციო ანოტაციებს.

საცნობო ანოტაცია აზუსტებს გაურკვეველ სათაურს, მოიცავს დამატებით ცნობებს ნაწარმოების ავტორის, ფორმის, ქანრის და სხვათა შესახებ. საცნობო ანოტაციები მეტად მოკლეა, ისინი აზუსტებენ ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის ზოგიერთ ელემენტს, მათში არაა ნაწარმოების შეფასება, რეკომენდაცია. საცნობო ანოტაციებს ძირითადად იყენებენ სარეგისტრაციო, სამეცნიერო-დამხმარე ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებში.

სარეკომენდაციო ანოტაციაში მოცემულია ბეჭდურ ნაწარმოებთა დახასიათება და შეფასება. ამ ანოტაციაში გათვალისწინებულია მკითხველთა მოთხოვნები, ინტერესები, მომზადების დონე, ასაკი და სხვა. სარეკომენდაციო ანოტაცია ითვალისწინებს იმ მკი-

თხველთა ჯგუფის თავისებურებას, რომლისთვისაც განკუთვნილია სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი. სარეკომენდაციო ანოტაციის ამოცანაა საუკეთესო, ახალი წიგნის რეკომენდაცია მკითხველისადმი. ანოტაციის მიზანია, დაინტერესოს მკითხველი, ყურადღება მიექცევიდეს წიგნზე, გავლენა მოახდინოს მკითხველზე წიგნის გონივრული და ემოციური ათვისების თვალსაზრისით.

წიგნის შეფასებისათვის ბიბლიოგრაფი იყენებს კრიტიკულ სტატიებს, რეცენზიებს, მაგრამ ამასთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა აქვს თვით ბიბლიოგრაფის შეხედულებებს, განათლებას და ერუდიციას.

სარეკომენდაციო ანოტაცია მოცულობით უფრო ვრცელია. სარეკომენდაციო ანოტაციები გავრცელებულია თვითგანათლების დასახმარებლად გამოცემულ ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებში.

ბეჭდურ ნაწარმოებთა დახასიათების ხერხის მიხედვით არსებობს: ზოგადი, ანალიტიკური და ჯგუფური ანოტაციები.

ზოგადი ანოტაცია ნაწარმოებს ახასიათებს მთლიანად, მას იყენებენ მაშინ, როდესაც ნაწარმოები თავისი შინაარსით მთლიანად ეხება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის თემას.

ზოგადი ანოტაცია მოიცავს ბიოგრაფიულ ცნობებს ავტორის შესახებ, როდის და რა პირობებში შეიქმნა ნაწარმოები და ა. შ. ზოგად ანოტაციაში მთავარია ნაწარმოების შინაარსის ისეთი გახსნა, რომ მისი კავშირი მაჩვენებლის თემასთან ნათლად ჩანდეს.

ანალიტიკურ ანოტაციაში გახსნილია ნაწარმოებების შინაარსის გარკვეული ნაწილი. მას იყენებენ იმ შემთხვევაში, როდესაც ნაწარმოები მხოლოდ ნაწილობრივ ეხება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის თემას. ანალიტიკური ანოტაციის ორი სახეა გავრცელებული: ერთია, რომელშიც გარკვეული ასპექტითაა დახასიათებული ნაწარმოები, და მეორეა, როცა აღებულია ნაწარმოების მხოლოდ ნაწილი (თავი, პარაგრაფი, ცალკეული გამოთქმა).

ჯგუფური ანოტაცია აერთიანებს შინაარსის (ან სხვა საერთო ნიშნის მიხედვით) რამდენიმე მსგავს ნაწარმოებს. ანოტაციაში მოცემულია მათი განზოგადებული, შეჯამებული დახასიათება.

ჯგუფური ანოტაცია შეიძლება შეეხებოდეს ერთ ან რამდენიმე ავტორის რამდენიმე ცალკეულ ნაწარმოებს (წიგნს, სტატიას), ან ერთ გამოცემაში (თემატურ კრებულში) გაერთიანებულ ნაწარმო-

ებს. მეორე შემთხვევაში, ანოტაციაში მოცემულია კრებულის შემადგენლობა, დასახელებულია მასში მოთავსებული თხზულებანი. ზოგჯერ ჭგუფური ანოტაცია ეხება ერთ ნაწარმოებს, ხოლო ანოტაციის ტექსტში მოყვანილია ცნობები სხვა ნაწარმოებების შესახებ, რომლებიც რამდენადმე დაკავშირებულია ანოტირებულ ნაწარმოებთან.

კლასიფიკაციის ორივე ნიშანი, როგორც ფუნქციონალური, ისე დახასიათების ხერხის მიხედვით, შეიძლება შერწყმული იყოს ერთსა და იმავე ანოტაციაში.

ანოტაციების კლასიფიკაცია შეიძლება წარმოვადგინოთ ტაბულის სახითაც:

	ზოგადი	ანალიტიკური	ჭგუფური
საცნობო	1	2	3
სარეკომენდაციო	4	5	6

ანოტაციის ტიპი, რომელიც ტაბულაში ციფრითაა აღნიშნული, დგინდება ანოტაციის ნიშნების ვადაკვეთის გზით: 1. საცნობო / ზოგადი; 3. საცნობო / ჭგუფური; 5. სარეკომენდაციო / ანალიტიკური და ა. შ.

მოვიყვანოთ ანოტაციის რამდენიმე მაგალითს:

საცნობო / ზოგადი

გოზალიშვილი შ. ილია ჭავჭავაძე და ქართული კულტურის საზღვარგარეთელი მეგობრები. თბ., საბჭ. საქართველო, 1973. 103 გვ.

წიგნი ეხება ილია ჭავჭავაძის და მისი საზღვარგარეთელი მეგობრების გერმანელი (არტურ ლაისტი, ჰუგო შუხჰარდტი), ინგლისელი (უ. რ. მორფილი, მარჯორი უორდროპი, ი. კაზალეტი), ფრანგი (ჟაკ ბერტილონი, ბარონ დე ბაი) და იტალიელი (გულიელმო პასილი და ე. მადალენა) მოწინავე მოღვაწეების საზოგადოებრივი, მეცნიერული და ლიტერატურული ურთიერთობის ზოგიერთ ეპიზოდს.

(ილია ჭავჭავაძე, ლიტ. სარეკომ. საძ. — თბ., 1987, გვ. 119—124. ცანავა ა. იუმორი ნოდარ დუმბაძის ადრინდელ რომანებში // მნათობი. 1982. № 10. გვ. 119—124.

წერილის ავტორი განიხილავს რა ნოდარ დუმბაძის ნაწარმოებს ცალ-ცალკე აღნიშნავს, რომ ყველა მის რომანში იუმორი დიდი ტაქტითა და ზოქიერების დაცვითაა გამოყენებული.

საცნობო / ანალიტიკური

რადიანი შ. ქართული მწერლობის ათი წელი // მნათობი. — 1931. — № 1—2. — გვ. 217—233; № 3. — გვ. 178—213.

ლიტერატურულ საკითხებთან დაკავშირებით განხილულია მ. ჯავახიშვილის შემოქმედება და კრებული „არიფონი“.

(მიხეილ ჯავახიშვილი: ბიბლ. მაჩვ. — თბ., 1989, გვ. 105).

ხუციშვილი მ. ქართული პოეზიის რუსულ ენაზე თარგმანის პრობლემები. თბ.: მეცნიერება, 1989. — 125 გვ.

ნაშრომში (გვ. 22—84) განხილულია ნ. ბარათაშვილის, ვაჟა-ფშაველას, პ. იაშვილი, ტ. ტაბიძის, გ. ლეონიძის პასტერნაკისეული თარგმანები.

(ბორის პასტერნაკი და საქართველო: ლიტ. სარეკომ. საძ.-თბ., 1989, გვ. 13).

სარეკომენდაციო / ზოგადი

ღვინჯილია ჯ. გზა სინათლისაკენ // განთიადი. — 1982. — № 4. გვ. 108—127.

დიდი ტრადიციებისა და მდიდარი სალაროს მქონე მწერალი ნოდარ დუმბაძე ქართულ პროზაში მანამდე უცნობი და განუყოფელი სამყაროთი მოვიდა. წერილის ავტორი საინტერესოდ განიხილავს მწერლის შემოქმედებას და აღნიშნავს, რომ ნოდარ დუმბაძისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა იუმორს. — „ეს გახლდათ მისთვის ყველაზე დიდი იარაღი ამ ქვეყანაზე. ამ იარაღით ამარცხებდა იგი ტყვილის მარწმუნებს, უბედურებას, თვით სიკვდილსაც კი“.

ანოტაციები შეტად მრავალფეროვანია. ბიბლიოგრაფმა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში თვითონ უნდა გადაწყვიტოს რომელი

ანოტაცია უფრო შეეფერება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ნაარსს, ანოტირებულ ნაწარმოებთა მნიშვნელობას.

ანოტირების შესწავლა შეუძლებელია მხოლოდ მეთოდური წესების ცოდნით. წესების ცოდნა მხოლოდ აუცილებელი დასაწყისია. ანოტირება კი შემოქმედებითი პროცესია, რომელიც ბიბლიოგრაფისაგან საერთო განათლებას, პროფესიულ ცოდნას, ერუდიციას, გამოცდილებას, გარკვეულ ლიტერატურულ ნიჭს მოითხოვს.

ანოტაცია უნდა იყოს ლაკონიური და გამართული ერთ დაწერილი. მასში არ უნდა მეორედებოდეს ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის მონაცემები. ანოტაციაში არ არის დაშვებული შინაარსის მოყოლა.

ანოტაციის შედგენის დროს ბიბლიოგრაფი იყენებს თავფურცელს, სარჩევს, წინასიტყვაობას, შენიშვნებს, გარეშე წყაროებს (კრიტიკულ სტატიებს, ცნობარებს). საჭირო შემთხვევაში შერჩევით კითხულობს ანოტირებული ნაწარმოების ტექსტს („ბიბლიოგრაფიული გადათვალეირების მეთოდით“).

ამრიგად, ანალიტიკური ქვეეტაპის შედეგად ვღებულობთ ბიბლიოგრაფიულ ჩანაწერს, რომელიც ბიბლიოგრაფიული აღწერილობისა და ანოტაციისაგან შედგება.

ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერი სწორად უნდა იყოს გაფორმებული. პირველყოვლისა დაკული უნდა იყოს აღწერილობის წესები, დამტკიცებული სახელმწიფო სტანდარტის მიხედვით. ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერის ყველა ელემენტი (ბიბლიოგრაფიული აღწერა, ანოტაცია, რეზიუმე) თავსდება ახალი სტრიქონიდან, მათ შორის ინტერვალის დაცვით.

სინთეტიკური ქვეეტაპი მოიცავს ლიტერატურის შერჩევას და დაჯგუფებას (ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერების განლაგებას).

ბიბლიოგრაფიული შერჩევა ეწოდება ბიბლიოგრაფირებული დოკუმენტების შერჩევას განსაზღვრული კრიტერიუმების მიხედვით.

შერჩევის პროცესი იწყება ლიტერატურის „დე ვიზუ“ გადასინჯვის დროს. მასალის შერჩევა დამახასიათებელია ყველა სახის მაჩვენებლებისათვის (სამეცნიერო-დამხმარე, სახელმწიფო, სარეკომენდაციო).

დოკუმენტების შერჩევა შეიძლება იყოს: შემზღუდველი (მათა შორის ნაარსობრივი, ფორმალური), და თვისობრივი.

შინაარსობრივი შერჩევის დროს გამოირიცხება ის ჩანაწერები, რომლებიც არ პასუხობს ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის თემას. ამგვარ შერჩევას ერთგვარი უპირატესობა ეძლევა, მაგრამ არ გამოირიცხება შერჩევის ფორმალური ნიშნებიც: პუბლიკაციის სახე, ადგილი, ქრონოლოგიური ფარგლები, ენა. მაგალითად, „წიგნის მატრიანეში“ დოკუმენტების შერჩევა ხდება მხოლოდ ფორმალური ნიშნების მიხედვით: წიგნები (სახე), საქართველო (ადგილი), ყოველთვიური (დრო), რუსული, აფხაზური, ოსური, უცხოური (ენა).

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თვისობრივ შერჩევას, რომელშიც ადგილი აქვს ბიბლიოგრაფიის შემფასებლურ ფუნქციას. ეს ფუნქცია სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიაში უფრო მკვეთრადაა გამოხატული. თვისობრივი შერჩევის დროს გამოირიცხება მასალა, რომელიც არ შეეფერება მაჩვენებლის მიზნობრივ და მკითხველურ დანიშნულებას არ აკმაყოფილებს მკითხველის მოთხოვნებს, მის ინტერესებს, დონეს. თვისობრივ შერჩევას იყენებენ აგრეთვე სამეცნიერო-დამხმარე ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებშიც. არაა მიზანშეწონილი მასში სასკოლო სახელმძღვანელოებისა და პოპულარული შრომების შეტანა.

ფორმალური, შინაარსობრივი და თვისობრივი შერჩევა ურთიერთკავშირშია. ბიბლიოგრაფიულ პრაქტიკაში ერთი კრიტერიუმი შეთავსებულია დანარჩენებთან.

სინთეტიკური ქვეეტიპის შემდეგი პროცესია ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერების დაჯგუფება, რომელიც აწესრიგებს შერჩეულ ლიტერატურას, ამყარებს კავშირს ბუნებურ ნაწარმოებთა შორის, უადვილებს მკითხველს კონკრეტულ საკითხებზე მასალის ძიებას.

ცნობილია მასალის განლაგება: ფორმალური და შინაარსობრივი.

ფორმალური დაჯგუფება ხელს უწყობს კონკრეტული დოკუმენტების ძიებას მათი გარეგნული ნიშნების საფუძველზე. ფორმალურ დაჯგუფებას იყენებენ ავტორთა გვარებისა და სათაურების ანბანის, გამოცემის წელის, ადგილის, სახის, ორგანიზაციისა და დაწესებულების მიხედვით. ფორმალური განლაგების დროს სრულებით არ ღებულობენ მხედველობაში დოკუმენტის შინაარსს.

მთელ რიგ შემთხვევაში ფორმალური განლაგება შეიცავს ში-

ნაარსობრივ ინფორმაციას. მაგალითად, „ქართული წიგნის ოგრაფიის“ პირველი ტომის ქრონოლოგიური განლაგება ნათელ წარმოდგენას იძლევა ქართული წიგნის ბეჭდვის ჩამოყალიბების ისტორიაზე.

მასალის შინაარსობრივი განლაგება აერთიანებს ნაწარმოებებს საერთო თემატიკის, შინაარსის მიხედვით. ის სამი სახისაა: სისტემატური, თემატური და საგნობრივი.

სისტემატური განლაგების დროს იყენებენ საკლასიფიკაციო ცხრილებს (უდკ-ს, წიგნის პალატის, ბბკ-ს). სხვადასხვა მაჩვენებლებში, რომლებიც აგებულია ერთი საკლასიფიკაციო ცხრილის მიხედვით, მასლის დაჯგუფება იდენტურია (განყოფილებების დასახელება, თანმიმდევრობა და ა. შ.), მას ახასიათებს მტკიცე სტრუქტურა. მაგალითად, წიგნის პალატის გამოცემებში — „მატიანეებში“.

თემატური დაჯგუფების დროს მასალა გაერთიანებულია მნიშვნელოვანი თემების (საკითხების) ირგვლივ. თემატური განლაგება არ არის მყარი, მისი შინაგანი სტრუქტურა უფრო თავისუფალია, განყოფილებების რიცხვი, თანმიმდევრობა, ფორმულირება ერთ თემაზე შედგენილ სხვადასხვა ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებში არაა ერთიანი. თემატური დაჯგუფება გავრცელებულია სარეკომენდაციო სახელმძღვანელოებში.

საგნობრივი დაჯგუფება აერთიანებს ბიბლიოგრაფიულ ჩანაწერებს მსგავსი თემატიკის რუბრიკებში, რომელთა განლაგება ანბანის რიგზე ხდება, ფართო შინაარსის რუბრიკის ფარგლებში გამოიყოფა ქვერუბრიკები. საგნობრივი დაჯგუფება მკითხველს ვიწრო საკითხებზე აწვდის ინფორმაციას. საგნობრივ დაჯგუფებას იშვიათად იყენებენ ჰუმანიტარული პროფილის ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებში.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შიდა სტრუქტურაში გვხვდება მარტივი და რთული დაჯგუფებანი.

მარტივი დაჯგუფების დროს ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები განლაგებულია ერთი ვარკვეული თანმიმდევრობით, ის არ ნაწილდება განყოფილებებში და ქვეგანყოფილებებში. მასალის მარტივ განლაგებას იყენებენ მოკლე სივრცეში, მიმოხილვებში, სამახსოვროებში და ა. შ., სადაც მცირე რაოდენობის ჩანაწერებია.

რთული დაჯგუფება მოიცავს განყოფილებებს, ქვეგანყოფილე-

ბებს, რუბრიკებს, ქვერუბრიკებს, ყოველი მათგანის ფარგლებში ჩანაწერები მოცემულია ანბანურად, ქრონოლოგიურად და ა. შ. რთული სტრუქტურა გვაქვს, მაგალითად, „ვახუშტის სტატიების მატრიანეში“. რთული სტრუქტურა ხელს უწყობს მაჩვენებელში ასახული ლიტერატურის შინაარსის მრავალმხრივ გახსნას.

**§ 4. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის
დასკვნითი ეტაპი**

ბიბლიოგრაფირების დასკვნითი ეტაპი მოიცავს ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის საცნობო აპარატის მომზადებას, რედაქტირებას და გაფორმებას.

საცნობო აპარატში შედის: დამხმარე საძიებლები, წინასიტყვაობა, შესავალი წერილი, დამატებანი, სარჩევი.

დამხმარე საძიებლები. ყოველი ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი შედგება ძირითადი ნაწილისაგან (ბეჭდურ ნაწარმოებთა აღწერილობების ნუსხა — ძირითადი ტექსტი) და დამატებითი (დამხმარე საძიებლები).

რაც არ უნდა სრულყოფილი იყოს მაჩვენებელში მასალის დაჯგუფება, ის ვერ უზრუნველყოფს პასუხს მკითხველის ყველა შეკითხვაზე. ნებისმიერი ჩანაწერების განლაგებას შეიძლება ჰქონდეს ხარვეზები, რომელთა გადალახვა დამხმარე საძიებლების მეშვეობით ხდება. დამხმარე საძიებელი არის ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შემადგენელი ნაწილი, რომელშიც ძირითადი ნაწილისაგან (ტექსტი) განსხვავებით, ცალკეული ცნობები ბეჭდურ ნაწარმოებთა შესახებ სხვა ასპექტითაა ასახული. დამხმარე საძიებელი წარმოადგენს საერთო ნიშნით გაერთიანებულ ცნებების (პირთა სახელები, გეოგრაფიული სახელები, საგნობრივი რუბრიკები, წლები, სერიები და სხვა) ნუსხას, რომლებიც ანბანურადაა განლაგებული. დამხმარე საძიებლის ყოველი რუბრიკიდან კეთდება მითითება ბიბლიოგრაფიული-ჩანაწერის რიგით ნომერზე. დამხმარე საძიებლების სახეები მრავალია. მათი შერჩევა დამოკიდებულია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ძირითად ნაწილში¹

1 „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის“ პირველ ტომს დასჭირდა საგნობრივი საძიებელი, მეორე და მესამე ტომს კი ქრონოლოგიური.

მასალის დაჯგუფებით, მისი მიზნობრივი და მკითხველური დანიშნულებით. გავრცელებულია შემდეგი სახის დამხმარე საძიებლები: სახელთა, გეოგრაფიული, საგნობრივი, ქრონოლოგიური, ენების, სერიების.

ყველაზე გავრცელებულია სახელთა დამხმარე საძიებელი, მასში ჩამოთვლილია იმ ბეჭდურ ნაწარმოებთა ავტორები, რედაქტორები, შემდგენლები, მხატვრები, მთარგმნელები, რომლებიც რეგისტრირებული არიან ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებელში. სახელთა საძიებელში აისახება აგრეთვე იმ პიროვნებათა გვარები, რომელთაც ეძღვნება ნაწარმოებები — პერსონალია (მასზე). პერსონალიაში შევა როგორც სათაურში ასევე ანოტაციაში მოხსენებულ სახელები.

წიგნის პალატის ეამოცემებში („მატიანეებში“) რიგითი ნომერი, რომელიც მიგვითითებს პერსონალიაზე ჩასმულია მრგვალ ფრჩხილებში. მაგ., რუსთაველი შ. (15). ზოგ წყაროებში გვარს დართული აქვს შენიშვნა „მასზე“. ანალოგიურად (რედ.), (მხატვ.), (მთარგმ.), (შემდგ.), — რედაქტორი, მხატვარი, მთარგმნელი, შემდგენელი, რომლების გვარებიც შეტანილია სახელთა საძიებელში. მაგ.: რუსთაველი შ. (მასზე) 15.

ავტორების და სხვათა სახელები ჩამოთვლილია ანბანის რიგზე. გეოგრაფიულ საძიებელში ანბანის რიგზე ჩამოთვლილია მაჩვენებლის ძირითად ნაწილში (ტექსტში) მოხსენებული გეოგრაფიული სახელები. (საქართველო, მცხეთა, მტკვარი, ბაზალეთის ტბა და სხვა).

საგნობრივ საძიებელში აბნაბურ რიგზე მოცემულია საგნობრივი რუბრიკები. აქ ბიბლიოგრაფიული ჩანაწერები შინაარსის მიხედვითაა განაწილებული. საგნობრივი რუბრიკების შედგენისას ითვალისწინებენ იმ თემებს და პრობლემებს, რომლებიც გაშუქებულია ბიბლიოგრაფიულ დოკუმენტებში. ეს ნაწარმოებებისა და საკითხების კარგ ცოდნას მოითხოვს. საგნობრივი საძიებლის მსხვილ რუბრიკებში გამოიყოფა უფრო ვიწრო (კერძო) ქვერუბრიკები. იყენებენ აგრეთვე ინვერსიას.

ხშირად აღგენენ ქრონოლოგიურ („ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია“. ტტ. 2, 3; ა. აბრამიშვილის „გრუზინსკაია პერიოდიკა“),

ენების („კნიჟნაია ლეტოპის“), გამოცემის ადგილის („წიგნის მატიანე“), ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების (გ. ბაქრაძე. ქართული პერიოდიკა; „პერიოდული და გრძელდებიანი გამოცემების მატიანე“), სერიების („ქართული წიგნი“. ტ. 2, 3; „კნიჟნაია ლეტოპის“) საძიებლებს.

დამხმარე საძიებლების შედგენის ტექნიკა შემდეგია: გულდასმით ისინჯება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ძირითადი ტექსტი და ამოიწერება შესატყვისი ცნობები (გვარები, გეოგრაფიული სახელები და სხვა). ყოველი ცნება იწერება ცალკე ბარათზე (ფურცელზე), ჩანაწერის რიგითი ნომრის მითითებით. შემდეგ ხდება ბარათების აწყობა ანბანურად — ერთნაირი ცნებები ერთიანდება ერთ ბარათზე, ყველა ნომრის აღნიშვნით. ბოლოს გადაიწერება ფურცელზე ერთ ან ორ სვეტად.

წინასიტყვაობით იხსნება ნებისმიერი ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი.

წინასიტყვაობაში მოცემულია ცნობები მაჩვენებლის თემის, მიზნობრივი და მკითხველური დანიშნულების, ძირითადი ამოცანების, მეთოდური ხერხებისა და ქრონოლოგიური ფარგლების შესახებ. შეკუმშული სახით გადმოცემულია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის პროსპექტი (გეგმა).

შესავალი სტატია წამძღვარებული აქვს დიდ რეტროსპექტულ სამეცნიერო-დამხმარე ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებს. მასში მოცემულია მაჩვენებელში ასახული ლიტერატურის მიმოხილვა. შესავალი სტატიის დაწერა მოითხოვს მაჩვენებლის თემის ღრმა ცოდნას, მას წერს დარგის სპეციალისტი. შესავალი წერილი აქვს „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფიის“ პირველ ტომს, წელიწდეულს. „ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფია“, ქართველ მეცნიერების ბიბლიოგრაფიულ სერიას“ და სხვა.

დამატებანში შედის გადასინჯული წყაროების სია, რომელიც ქმნის ნათელ სურათს ჩატარებული ბიბლიოგრაფიული მუშაობის რეალური საფუძვლების შესახებ. სიაში დასახელებული უნდა იყოს ყველა გადასინჯული წყარო (ბიბლიოგრაფიული კარტოთეკები, კატალოგები, მაჩვენებლები, ცნობარები, პერიოდული გამოცემები), მიუხედავად იმისა აღმოჩენილი იყო თუ არა მასში

მასალა. ეს ანთავისუფლებს მკითხველს და ბიბლიოგრაფს შემდგომში წყაროების განმეორებითი გადასინჯვისაგან.

ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ძირითადი ნაწილები და საცნობო აპარატის ელემენტები ასახულია „სარჩევში“, რომელიც ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის დასაწყისში ან ბოლოში თავსდება.

ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებელზე მუშაობა მთავრდება რედაქტირებით. არჩევენ სამეცნიერო, ლიტერატურულ და ბიბლიოგრაფიულ რედაქტირებას.

სამეცნიერო რედაქტირება ევალუება კვალიფიციურ ბიბლიოგრაფს (დახელოვნებულს ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის თემატიკაში) ან დარგის სპეციალისტს. სამეცნიერო რედაქტორის ამოცანებში შედის: ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ტექსტისა და პროსპექტის შესატყვისობის დადგენა, ლიტერატურის შერჩევის, დაჯგუფების, ანოტაციებისა და საცნობო აპარატის მეცნიერული ანალიზი. სამეცნიერო რედაქტორისა და შემდგენლის თანამშრომლობა მაჩვენებლის შედგენის ყველა ეტაპზე ვრძელდება.

ლიტერატურული რედაქტირება გულისხმობს მაჩვენებლის ტექსტის მრავალგზის და გულდასმით წაკითხვას, მისი მიზანია აღმოფხვრას სტილისტური შეცდომები, სიტყვების ზედმეტი განმეორება, არაზუსტი და არასწორი გამოთქმები. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა წინასიტყვაობას, შესავალ წერილს, ანოტაციების ენას, განყოფილებების სახელწოდებების ფორმულირებას.

ბიბლიოგრაფიულ რედაქტირების ამოცანაა, რომ მაჩვენებლის ჩანაწერებში დაცული იყოს მოქმედი სახელმწიფო სტანდარტი „ბეჭდურ ნაწარმოებთა ბიბლიოგრაფიული აღწერილობის შედგენის წესების“ შესახებ. რედაქტირების დროს მოწმდება ჩანაწერების თანმიმდევრობა, დანომვრის სისწორე, ძირითადი ტექსტის მასალის სრული ასახვა დამხმარე საძიებლებში. ბიბლიოგრაფიული რედაქტირების როლი იზრდება მაჩვენებლის დასაბეჭდად მომზადების დროს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც მისი შემდგენელი დარგის სპეციალისტია და ბიბლიოგრაფიული მომზადება არა აქვს.

ნებისმიერი ბიბლიოგრაფიული სახელმძღვანელო იხსნება ფურცლით, რომელზეც მითითებულია ავტორის (შემდგენლის) გვარი ინიციალებით, სახელწოდება, ცნობები სათაურის შესახებ (ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი, ლიტერატურის სია, სახელმწიფო მაჩვენებელი, „საუბრები წიგნის შესახებ“), ტომი (ნაწილი, ნაკვეთი), ბეჭდილობითი ცნობები (ადგილი, გამომცემლობა, წელი), ბიბლიოთეკა ან სხვა დაწესებულება, რომელმაც მოამზადა მაჩვენებელი. არ არის სწორი, როდესაც შემდგენლის გვარი აღნიშნულია თავფურცლის მეორე გვერდზე ან ბოლოში. ეს მეტყველებს ბიბლიოგრაფის შემოქმედებითი შრომის შეუფასებლობაზე.

თანამედროვე პირობებში გაიზარდა ოპერატიული პოლიგრაფიისა და გასამრავლებელი ტექნიკის საშუალებით გამოცემული ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებელთა რიცხვი. ოპერატიული პოლიგრაფია მნიშვნელოვნად ამცირებს საწარმოო ციკლს, ხელს უწყობს ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის ოპერატიულობას. მაგრამ ამავე დროს ძალიან იზრდება მასალის რედაქტირების როლი. რედაქტორის მიერ დაშვებული შეცდომები ვერ გასწორდება წარმოების შემდეგ ეტაპებზე, რადგანაც ორიგინალის ამოკითხვა წარმოადგენს რედაქტირების ბოლო ეტაპს. ამ ზეგნით ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის ბეჭდვას არა აქვს კორექტურა, სწორედ ამიტომ ენიჭება დიდი მნიშვნელობა ხელნაწერის რედაქტირებას.

დოკუმენტების ნიაღვრის განუხრებლმა ზრდამ, მკითხველთა მოთხოვნების სფეროს გაფართოებამ და სირთულემ დასვა საკითხი ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების ოპერატიული გამოცემისა და მათზე მატერიალური ხარჯების შემცირებაზე. ამ საკითხის ერთერთი გადაწყვეტის გზა ავტომატიზაციის ხერხების გამოყენება ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის დროს. საინფორმაციო-საძიებო ავტომატიზებულ სისტემა (АИПС) იძლევა დამუშავებული დოკუმენტის კომპიუტერში ერთჯერად შეყვანის და შემდეგ ამ დოკუმენტის შესახებ ინფორმაციის მრავალჯერადი მიღების საშუალებას. მანქანაში შეიძლება ბიბლიოგრაფირების თითქმის ყველა პროცესის შეყვანა. მანქანის ტექნოლოგია ბიბლიოგრაფ-შემდგენლისაგან მოითხოვს საინფორმაციო-საძიებო სისტემის ენის ცოდნას.

**ბიბლიოგრაფული კულტურის ფორმირება და
ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელება
ბიბლიოთეკის მკითხველებში**

§ 1. ზოგადი საკითხავი

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელება ბიბლიოთეკის მუშაობის ტრადიციული მიმართულებაა. მიუხედავად იმისა, რომ ათეული წლების განმავლობაში მუშაობენ ბიბლიოთეკები მკითხველებში ბიბლიოგრაფიული კულტურის ამღობაზე, სპეციალისტების მიერ ჩატარებულმა გამოკვლევებმა დაადასტურეს, რომ ჯერ კიდევ დაბალ დონეზეა ჩვენი მკითხველების ბიბლიოგრაფიული კულტურა. ასე, მაგ.: ირკვევა, რომ მე-19—10 კლასის მოსწავლეების 3, 8% ახერხებს მხოლოდ კატალოგის და კარტოთეკის დახმარებით წიგნების შერჩევას. მხოლოდ გამოკითხულთა 23% ესმის, რა განსხვავებაა სისტემატურ და ანბანურ კატალოგებს შორის. სტუდენტთა ძალზე მცირე რიცხვი ერკვევა თავის დარგში არსებულ ბიბლიოგრაფიულ ინფორმაციაში. თვით სპეციალისტებსაც კი, რომლებიც მუშაობენ ფართო საინფორმაციო სამსახურის მქონე დაწესებულებებში, მეტად დაბალი საინფორმაციო კულტურა გააჩნიათ.

ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს, რომ მეცნიერთათვის და სპეციალისტებისათვის ბეჭდური პროდუქციისა და დოკუმენტების ნაკადში ბიბლიოგრაფიული ორიენტაციის ჩვევების გამომუშავება მათი შრომის მეცნიერული ორგანიზაციის ნაწილია. გამოკვლევები ადასტურებენ, რომ არა მარტო მეცნიერები, არამედ ყველა მკითხველი — სპეციალისტი, რომელსაც აქვს ბიბლიოგრაფიული მომზადება, უფრო მეტად აყალიბებს თავის ინფორმაციულ მოთხოვნებს, იყენებს ცნობარებს და ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებს, აღვილად ამყარებს კონტაქტს ბიბლიოგრაფებთან.

უმადლესი სასწავლებლების სტუდენტთა გააზრებული და სერიოზული ბიბლიოგრაფიული მომზადება განპირობებულია თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნებით.

ბიბლიოთეკის მუშაობაში ბიბლიოგრაფიული კულტურის ფორმირებასა და ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პროპაგანდაზე დღევან-

დელ პირობებში, შეიძლება გამოიყოს სამი ძირითადი მიზანი: დასმარება პროფესიულ საქმიანობაში, სწავლების პროცესსა და ზოგად თვითგანათლებაში.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პოპულარიზაციის და მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული სწავლების ძირითადი მიზანია ინფორმაციული რესურსების ეფექტური გამოყენებისადმი ხელის შეწყობა, რაც, თავის მხრივ, დაეხმარება საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესს და საზოგადოების პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას.

ამისათვის კი აუცილებელია: ინფორმაციის მომხმარებელთა საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული თვალსაწიერის გაფართოება, იმ ბიბლიოგრაფიული წყაროების ცოდნა, რომელიც აუცილებელია მკითხველისათვის, ბიბლიოგრაფიული ძიების და ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მომზადების ელემენტარული ჩვენებების გამომუშავება, რომ მკითხველმა შეძლოს გარკვევა ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სტრუქტურასა და შინაარსში.

პროგრამა, რომელსაც ადგენს ბიბლიოთეკა მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული სწავლებისათვის, მოიცავს რესპუბლიკის საბიბლიოთეკო ქსელის, მისი ბიბლიოგრაფიული პროდუქციის და ბიბლიოგრაფიული წყაროების ძიების მეთოდის გაცნობას. მკითხველი უნდა ფლობდეს ბიბლიოგრაფირების მეთოდებს.

ამრიგად ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პროპაგანდა ბიბლიოთეკების საინფორმაციო სამსახურისა და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის სახეა, მისი ამოცანაა ცოდნის გავრცელება ბიბლიოგრაფიული წყაროების გამოყენების მეთოდების შესახებ, მათი აქტიური გამოყენება საზოგადოებისათვის სასარგებლო საქმიანობაში.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების ორგანიზაციის ძირითადი პრინციპებია: ცენტრალიზაცია, კოორდინაცია და კოოპერირება. ცენტრალიზაცია უწყებრივად ხორციელდება და ეს იმაში ელინდება, რომ მთელი მუშაობა ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელებაზე ბიბლიოთეკებს — სამეცნიერო მეთოდურ ცენტრებს ეკისრება. ისინი ადგენენ პროგრამებს, სანიმუშო დებულებებს და მეთოდურ რეკომენდაციებს. ასე, მაგალითად, საბავშვო და სასკოლო ბიბლიოთეკებისათვის ამ სამუშაოს ასრულებს საქართველოს საბავშვო რესპუბლიკური ბიბლიოთეკა. ი. ჯავახიშვილის სახელო-

ბის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა — ლლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის, საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა — რესპუბლიკის ცენტრალიზებული საბიბლიოთეკო ქსელისათვის, მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა — აკადემიის სისტემაში შემავალი სამეცნიერო-დარგობრივი ბიბლიოთეკებისათვის და ა. შ.

მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული სწავლების კოორდინირება და კოოპირირება ხორციელდება რეგიონალურად. ამასთანავე აუცილებლად ხდება თითოეული ბიბლიოთეკის ადგილის, მისი პროფილისა და მკითხველთა შემადგენლობის გათვალისწინება ამ ტერიტორიის საბიბლიოთეკო ქსელში.

ესს ძირითად ყურადღებას უთმობენ პროპაგანდისტებს, ლექტორებს, მასწავლებლებს და ა. შ. — ყველას ვისაც ხელეწიფება მიღებული ცოდნისა და ჩვევების გადაცემა თავის მნსმენელებსა და მოსწავლეებზე.

ახალგაზრდობის ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში. ძირითადი როლი ეკისრებათ სასწავლებლების ბიბლიოთეკებს.

დარგობრივი, სპეციალური და სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკები თავიანთ მკითხველებში ბიბლიოგრაფიულ პროპაგანდას მათი პროფესიული მოთხოვნებისა და მომზადების დონის გათვალისწინებით ეწევიან.

თითოეულ ბიბლიოთეკაში მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში მონაწილეობს ყველა ის განყოფილება, რომელიც ახორციელებს ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას: აბონემენტი, სამკითხველო დარბაზები. დიდ უნივერსალურ ბიბლიოთეკებში — დარგობრივი განყოფილებები. ასე, მაგალითად, საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში — მხარეთმცოდნეობის, ტექნიკური და სასოფლო-სამეურნეო ლიტერატურის განყოფილებები და ა. შ. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მთავარი როლი ეკუთვნის საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას, სადაც მკითხველების ბიბლიოგრაფიული სწავლების ყველა ფორმას უშუალოდ ხელმძღვანელობენ ამ განყოფილების თანამშრომლები. ისინი ახდენენ აგრეთვე ამ სამუშაოს დაგეგმვას, კოორდინაციას, აღრიცხვას და ანგარიშგებას მის შესახებ.

იმ ბიბლიოთეკებში, სადაც არაა ბიბლიოგრაფიული განყოფილება, ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელებას ხელმძღვანელობს

კვალიფიციური, ბიბლიოგრაფიული მუშაობის მცოდნე ბიბლიოგრაფი-
კარი.

იმისათვის, რომ შედეგი ჰქონდეს ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელებას, აუცილებელია შემდეგი პირობები: 1) ბიბლიოგრაფმა კარგად უნდა იცოდეს მკითხველთა ძირითადი ჯგუფების ინფორმაციული მოთხოვნილებები, ბიბლიოთეკაში უნდა იყოს შემუშავებული მათი შესწავლის სისტემა (იხ. თავი: ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მომხმარებლები და მათი ინფორმაციული მოთხოვნები). 2) უნდა შეძლოს მკითხველთა დაინტერესება ბიბლიოგრაფიული ცოდნით (ინდივიდუალური საუბრით, თავზე მოხვევის გარეშე აჩვენოს მკითხველს, დამოუკიდებელი ბიბლიოგრაფიული ძიების სიკეთე, რომ ხელი შეუწყოს მისი შემეცნებითი ბიბლიოგრაფიული აქტივობის გაღვივებას. 3) ბიბლიოთეკაში კარგად ორგანიზებული საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი. რაც უფრო ლოგიკური და მკაფიოა მისი სტრუქტურა, მით უფრო ადვილია მკითხველისათვის მისი გამოყენების ჩვევების დაუფლება. 4) ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პოპულარიზაცია განუწყვეტლად უნდა ხდებოდეს, იმ მიზნით, რომ მკითხველმა ბიბლიოთეკაში მუშაობისას სისტემატურად სრულყოფს ფონდების, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატისა და საინფორმაციო სამსახურის დამოუკიდებლად გამოყენების უნარი და ჩვევები. ამისათვის, გარდა სპეციალური ღონისძიებებისა, ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პროპაგანდა უნდა ხდებოდეს მკითხველებთან ნებისმიერი კონტაქტის დროს: ბიბლიოთეკაში ჩაწერისას, მომსახურების პროცესში და სხვა.

ბიბლიოგრაფიული სწავლება მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას. ეს გულისხმობს სხვადასხვა ფორმებისა და მეთოდების გამოყენებას ბიბლიოგრაფიული კულტურის ასამაღლებლად. ასე, მაგალითად, ბოლო წლებში ამ მიზნით ტარდება „ბიბლიოგრაფიის დღე“.

ბიბლიოგრაფიული სწავლების ეფექტურობის ამაღლებას ხელს უწყობს ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება. მაგნიტურ ფირზე წერენ ლექციებს და კონსულტაციებს, მაჩვენებლების მიმოხილვებს და მათზე საუბრებს, რომელთა გამოყენება შეიძლება მკითხველებთან მუშაობის დროს. მაგნიტოფონთან ერთად იყენებენ აგრეთვე გრამფირფიტებს, სლაიდებს, დიაპოზიტივებს და სასწავლო ფილმებს.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელება ზდება როგორც ბიბლიოთეკაში (სტაციონალურად) ასევე მის გარეთაც (გასვლით). ამ დროს ბიბლიოგრაფიული სწავლების სხვადასხვა ფორმას იყენებენ: 1. ინფორმაციის გადაცემის და II. აუდიტორიის მოცვის მიზნით.

ინფორმაციის გადაცემის შემდეგი სახეებია: 1. თვალსაჩინო (გამოფენები, პლაკატები, ალბომები, კედლის. გაზეთები, ბიულეტენები). 2. ზეპირი (ექსკურსიები, კონსულტაციები, მიმოხილვები, ლექციები, კონფერენციები, ზეპირი ჟურნალები, გაკვეთილები, სემინარები, რადიოგადაცემა, მაგნიტური ჩანაწერი, გრამჩანაწერი). 3. ბეჭდური (გზამკვლევები, სამახსოვროები, კონსულტაციები, სასწავლო და დამხმარე მეთოდური სახელმძღვანელოები, ინფორმაცია პერიოდულ პრესაში). 4. კომპლექსური ბიბლიოგრაფიის დღეები (კვირეულები და ერთთვიურები), ბიბლიოგრაფიული ცოდნის უნივერსიტეტი, ტელეგადაცემები, ტელეფილმები.

აუდიტორიის შემადგენლობის მიხედვით არის შემდეგი ფორმები: 1. ინდივიდუალური (კონსულტაციები), 2. მასობრივი და 3. ჯგუფური.

§ 2. ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მასობრივი ფორმა

ძირითადი მასობრივი ფორმაა: პლაკატები, გამოფენები, ბიბლიოგრაფიის დღეები, კვირეულები, ერთთვიურები, საყოველთაო ბიბლიოგრაფიული სწავლება, საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული ცოდნის უნივერსიტეტები, ბიბლიოგრაფიული სწავლების ბეჭდური საშუალებანი, მკითხველთა კონფერენციები.

პლაკატი — მნიშვნელოვანი დამხმარე საშუალებაა ბიბლიოგრაფიული ცოდნის თვალსაჩინო სწავლებაში. პლაკატის დახმარებით, თუ ის მკითხველისათვის მისაწვდომ ადგილზეა გაკრული, შეიძლება საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის, ბიბლიოგრაფიული ძიების, საინფორმაციო მომსახურების და სხვა საშუალებათა პროპაგანდა. საბიბლიოთეკო პლაკატები განსხვავდება თავისი დანიშნულებით. პლაკატი — გზამკვლევი აცნობს ბიბლიოთეკის სტრუქტურას, მიუთითებს იმ განყოფილებების ადგილსამყოფელზე რომლებიც მკითხველთა მომსახურებას ეწევიან (მათ შორის ბიბლიოგრაფიულ ქვედანაყოფებზედაც). ეს პლაკატი ასახავს საც-

ნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის შემადგენლობას და მისი მნიშვნელობას ლენის განლაგების თანმიმდევრობას. პლაკატი — სქემა მკითხველს აწვდის ცნობებს სხვადასხვა კატალოგებისა და კარტოთეკების შესახებ. ხოლო ბიბლიოთეკის საინფორმაციო საქმისთვის გასაცნობად აფორმებენ ე. წ. პლაკატ-შეტყობინებას. მისი ასლები შეიძლება გაიგზავნოს წარმოება-დაწესებულებებში. პლაკატის გამოყენება ხდება აგრეთვე სხვადასხვა ტიპის ბეჭდურ ერთეულთა ერთიანი წესებით აღწერილობის ნიმუშების გასაცნობად. პლაკატი აწვდის ცნობებს მკითხველს ბიბლიოთეკაში ამა თუ იმ დარგში, ან თემაზე არსებულ ბიბლიოგრაფიულ წყაროებზე.

ჩვეულებრივ პლაკატი შეიცავს ტექსტს და ილუსტრირებულ მასალას. ზოგიერთი პლაკატის (მაგ. „როგორ ვისარგებლოთ სისტემატური კატალოგით“ ან „როგორ ვისარგებლოთ ანბანური კატალოგით“) შექმნა შეიძლება საბიბლიოთეკო კოლექტორში, ხოლო სხვა სახის პლაკატებს ბიბლიოთეკები დამოუკიდებლად აფორმებენ თავისი საჭიროების მიხედვით.

გამოფენა რომელიც მიძღვნილია საცნობო და ბიბლიოგრაფიული გამოცემებისადმი, აცნობს მკითხველს ახალ საინფორმაციო გამოცემებს ან აქტუალური თემატიკის მქონე ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებს, გამოფენა შეიძლება იყოს მუდმივი (მასალის სისტემატური განახლებით. მაგ. „ახალი საცნობო-ბიბლიოგრაფიული გამოცემები“) ან დროებითი (მნიშვნელოვან მოვლენებსა და თარიღებთან დაკავშირებით). ეს გამოფენა შეიძლება მოეწყოს ცალკე ანდა წიგნების გამოფენასთან ერთად (ამ შემთხვევაში ბიბლიოთეკის ახალი წიგნების გამოფენაზე, გამოიყოფა ცალკე — „საინფორმაციო გამოცემები“).

გამოფენა შედევგანია, თუ მასში კარგადაა შერჩეული საინფორმაციო გამოცემები. არ შეიძლება გამოფენის გადატვირთვა, რადგან გამოფენილი მასალის სიმრავლე ფანტავს მკითხველის ყურადღებას და აძნელებს საჭირო გამოცემის მოძებნას სტენდზე. გამოფენის ეფექტურობას ხელს უწყობს ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების დაჯგუფება მათი შინაარსისა და დანიშნულების მიხედვით. გამოფენას და მის ცალკეულ ნაწილებს უნდა ჰქონდეს მკაფიო სახელწოდება ცნობარებს და ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებს კი ანოტაციები, რომელიც მკითხველს ეხმარება გაარკვიოს მათი დანიშნულება და გამოყენების შესაძლებლობა.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მასობრივ ფორმებში განეკუთვნება ბიბლიოგრაფიის დღე (კვირეული, დეკადა, ერთთვიური). ამ ღონისძიების ჩატარებისათვის საჭიროა გეგმის შედგენა, მოვალეობის განაწილება ბიბლიოთეკის სხვადასხვა განყოფილების თანამშრომლებზე, მათი ინტერესებისა და შესაძლებლობების მიხედვით. ამ ფორმას ის უპირატესობა აქვს, რომ შიიციავს ფართო აუდიტორიას და შეიძლება მრავალფეროვანი მეთოდებისა და საშუალებების გამოყენება ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში. ასე, მაგალითად, „ბიბლიოგრაფიის დღის“ ჩატარებისას ერთმანეთს ერწყმის ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების თვალსაჩინო და ბექდური ფორმები: მაჩვენებლების მიმოხილვა, მეთოდური საუბრები (როგორ ვადევნოთ თვალი ახალი ლიტერატურის გამოცემას“), ბიბლიოგრაფიის საფუძვლების შესწავლისადმი მიძღვნილი სემინარები, საინფორმაციო გამოცემათა გამოფენა და ა. შ.

ბიბლიოგრაფიულ სწავლების საშუალებებში, შედარებით ახალი ფორმაა საყოველთაო საბიბლიოთეკო ბიბლიოგრაფიული სწავლება. ეს არის ბიბლიოგრაფიული ცოდნის დიფერენციული გავრცელება, რომელიც ითვალისწინებს მკითხველთა ასაკს, განათლების დონეს და პროფესიულ ინტერესებს. ზოგი ბიბლიოთეკა ამ ფორმას იყენებს ახალგაზრდობის სწავლებაში. ჩვეულებრივ მასში მონაწილეობენ ბიბლიოთეკები, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ორგანოები, წიგნის მოყვარულთა საზოგადოება და სხვა. ამ ფორმის ჩასატარებლად საჭიროა სერიოზული მომზადება: უნდა მომზადდეს „დებულება“ და გავრცელდეს ფართო ინფორმაცია ამ ღონისძიების ჩატარებაზე, შედეგს უწყებათშორისი საკოორდინაციო გეგმა მომზადდეს მეთოდური მასალების კომპლექსი: სამახსოვროების სერია ინფორმაციული რესურსების შესახებ, რეკომენდაციები ბიბლიოთეკებისათვის, ბიბლიოგრაფიული სწავლების ყველაზე ეფექტური ფორმების გამოყენებისათვის (ასეთებია საბიბლიოთეკო — გაკვეთილები, საუბრები, კონსულტაციები და ა. შ.). საყოველთაო ბიბლიოგრაფიული სწავლებისათვის ზეპირი ყურნალის, ბიბლიოგრაფიული ვიქტორინის, თემატურ საღამოების მოწყობა და სხვა.

მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში უპირველესი მნიშვნელობა აქვს ბექდურ ნაწარმოებებს. მრავალფეროვან სახელმძღვანელო მასალას, რომელიც ბიბლიოგრაფიული ცოდნის პოპულარიზაციას ეწევა, გამოსცემენ დიდი ბიბლიოთეკები. დანიშნუ-

ლების მიხედვით მათი დაყოფა ასე შეიძლება: 1) საცნობარო-საფორმული სულტაციო; 2) მეთოდური და 3) საინფორმაციო. აქედან პირველი მკითხველს აწვდის ცნობებს ბიბლიოთეკის, მკითხველის უფლებამოვალეობის, ბიბლიოთეკის საინფორმაციო მომსახურების, საცნობარო-ბიბლიოგრაფიული აპარატისა და მისი გამოყენების შესახებ.

მეთოდური სახელმძღვანელოები განკუთვნილია როგორც ბიბლიოგრაფიული მეცადინეობისათვის, ასევე მკითხველთა დამოუკიდებელი მუშაობისათვის.

საინფორმაციო გამოცემებში შეიძლება გამოიყოს ცნობარი ბიბლიოთეკებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ორგანოების შესახებ (მაგ. „საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა“, „საქართველოს რესპუბლიკური წიგნის პალატა“ და სხვა).

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მასობრივი ფორმებია აგრეთვე ალბომი, კედლის გაზეთი, ბიულეტენი. ალბომები მეთოდური კონსულტაციების კომპლექსს წარმოადგენენ. შეიძლება გაფორმდეს ალბომი, რომელიც მხოლოდ ბიბლიოგრაფიული ძიების სხვადასხვა სახეებისადმი მიძღვნილი: ახალ ლიტერატურაზე თვალყურის დევნება, სხვადასხვა სიღრმის რეტროსპექტიული ძიება, ფაქტოგრაფიული ინფორმაციის ძიება.

მკითხველთა კონფერენცია ყველაზე ეფექტური ნაშუალებაა მკითხველისა და ბიბლიოთეკის ურთიერთკავშირის განსაზღვრისათვის. კონფერენცია ეხმარება ბიბლიოთეკას ბიბლიოგრაფიული და საინფორმაციო სამსახურის და რესურსების პოპულარიზაციასა და ანალიზში, მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული კულტურის შესწავლაში. მიზანშეწონილია ამ საქმეში მონაწილეობისათვის ცნობილ მეცნიერთა და სპეციალისტ-პრაქტიკოსთა მიწვევა. მათ შეუძლიათ მსჯელობა იმის თაობაზე, თუ რა როლი შეასრულა მათ პროფესიულ მოღვაწეობაში და თვითგანათლებაში ბიბლიოგრაფიამ. მეცნიერ-მუშაკთათვის შეიძლება სპეციალური კონფერენციის ჩატარება თქმაზე: „ბიბლიოგრაფიის როლი საქმეში ეროვნული კვლევის დასაძმარებლად“. უნივერსალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკები, რომლებიც ბიბლიოგრაფიული მოღვაწეობის რეგიონული ცენტრებია — ატარებენ კონფერენციებს თქმაზე: — ბიბლიოგრაფიის ამოცანები რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებში“, „ბიბლიოგრაფიის როლი ახალგაზრდობის პატრიოტულ აღზრდაში“ და ა. შ.

ჩამოთვლილი ფორმების ეფექტურობის მიუხედავად, ცილისტის მიაჩნია, რომ მკითხველებში ბიბლიოგრაფიული ცოდნის სისტემატური და თანმიმდევრული გავრცელებისათვის საჭიროა საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული უნივერსიტეტები. უფრო ხშირად ისინი სპეციალისტებისათვის იქმნება, რადგან სტატისტიკის მონაცემებით, უმაღლესი განათლების მქონე მკითხველთა 70% არ გააჩნია საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული ჩვევები.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელებაში პერსპექტიულია აგრეთვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა გამოყენება, როგორცაა: ტელევიზია, რადიო და პერიოდული პრესა. ამ შემთხვევაში მთავარია სისტემის შექმნა, რომელიც გვაცნობს დაინტერესებულ მკითხველს დიდი ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიულ პროდუქციას.

§ 8. ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების ჯგუფური ფორმები

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მასობრივ ფორმებთან ერთად, ბიბლიოთეკები ფართოდ იყენებენ ჯგუფურ და ინდივიდუალურ ფორმებსაც. ერთ-ერთი ასეთი ფორმა კონსულტაციები, რომელიც არის ჯგუფური და ინდივიდუალური.

ჯგუფური კონსულტაციები ტარდება იმ მკითხველებისათვის, რომელთაც სჭირდებათ რჩევა-დარიგება, როგორ გამოიყენონ ბიბლიოთეკის საინფორმაციო სამსახური, მისი საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი. მკითხველთა ჯგუფებისათვის შეიძლება თემატური ჯგუფური კონსულტაციების ჩატარება, მაგალითად, „ცნობარები ისტორიკოსის დასახმარებლად“, „ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები ქართული ლიტერატურის ისტორიაში“ და ა. შ.

ჯგუფური კონსულტაციების ჩატარება წინასწარ იგეგმება და ბიბლიოთეკარს ყოველთვის აქვს საშუალება, რომ წინასწარ მოემზადოს. საჭიროა აგრეთვე შეტყობინება კონსულტაციის თარიღის და დროის შესახებ. უმჯობესია თუ მოხერხდება კონსულტაციების დღეებისა და დროის თავიდანვე დადგენა.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მნიშვნელოვანი ფორმაა აგრეთვე ინდივიდუალური კონსულტაციები. მკითხველებთან უშუალო საუბრისას უფრო ადვილია მათი საინფორმაციო

მოთხოვნებისა და ბიბლიოგრაფიული ცოდნის დონის განთავსება ინდივიდუალური კონსულტაციის სირთულე იმაშია, რომ მკითხველთან საუბრისას წამოჭრილი საკითხებისათვის შეიძლება ბიბლიოგრაფი არ აღმოჩნდეს მზად, რადგან ინდივიდუალური კონსულტაცია ტარდება წინასწარი მომზადების გარეშე. ეს კიდევ ერთხელ აყენებს საკითხს ბიბლიოგრაფის კომპეტენტურობის, მისი მადალი ბიბლიოგრაფიული კულტურის აუცილებლობის შესახებ.

კარგი შედეგები აქვს მკითხველთა ბიბლიოგრაფიულ სწავლებას მათ შეკითხვებზე მუშაობის პროცესში. ამ დროს მკითხველი უშუალოდაა დაინტერესებული და ეს ქმნის დადებით განწყობას ინფორმაციის აღქმისათვის. ამიტომ საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც ბიბლიოგრაფიული სწავლების საბაზო ფორმა. ამ დროს ხდება მკითხველთა მიერ ბიბლიოგრაფიული ანბანის შეთვისება და ბიბლიოგრაფიული წყაროების დამოუკიდებლად გამოყენების ჩვევების განმტკიცება.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების ჯგუფურ ფორმებს განეკუთვნება აგრეთვე საცნობო და ბიბლიოგრაფიული გამოცემების, მათ შორის ახლად გამოცემული ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების მიმოხილვები, უფრო ხშირად მიმოხილვებს უკავშირებენ ახალი ლიტერატურის გამოფენებს. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლები შეიძლება მიმოხილული იქნეს თემატურად. ამ შემთხვევაში მათი შინაარსი განისაზღვრება სხვადასხვა ჯგუფის მკითხველთა ინტერესებით. შეიძლება მიმოხილვების ჩატარება მკითხველთა ცალკე ჯგუფებისათვის: ახალგაზრდა სპეციალისტთათვის (მასწავლებლების, საინჟინრო-ტექნიკური დარგის მუშაკების და სხვ.).

მიმოხილვის მომზადებისა და ჩატარების მეთოდოლოგია დამოკიდებულია მის მკითხველურ დანიშნულებაზე. თუ მიმოხილვა ტარდება თვითგანათლების მიზნით, მაშინ საკმარისია ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების რამდენიმე გამოცემა. ამ დროს მკითხველთან ვსაუბრობთ არა მარტო ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებზე და მათი გამოყენების საშუალებაზე, არამედ მასში აღნუსხული წიგნების შესახებაც. თუ მიმოხილვა სპეციალისტებისათვისაა განკუთვნილი, მაშინ შეიძლება მეტი მაჩვენებლების მიმოხილვა. შეიძლება

ჩატარდეს მათ შესახებ მოკლე საუბარი, მაგრამ აუცილებლად უნდა გაკეთდეს აქცენტი იმაზე, თუ რა როლი ენიჭება თითოეულ მაჩვენებელს დარგის ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემაში.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების ტრადიციული ფორმაა ექსკურსიები. სწორედ ამით იწყება საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების გაცნობა მკითხველებზე. ექსკურსიებზე ისინი ეცნობიან მთელს ბიბლიოთეკას, მის საცნობო-ბიბლიოგრაფიულ აპარატს, იმ განყოფილებებს, რომელთაც თავისი სპეციალიზებული ფონდები გააჩნიათ. თუ მკითხველები გამოთქვამენ სურვილს, მათთვის ბიბლიოთეკამ შეიძლება მოაწყოს ექსკურსიები სხვა ბიბლიოთეკებში და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ცენტრებში.

ამ ღონისძიების შედეგი იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორია მომზადებული იგი მეთოდურად. ამიტომ ექსკურსია იმპროვიზაციული კი არ უნდა იყოს, არამედ უნდა მომზადდეს მისი ჩატარების გეგმა, ექსკურსიის გამძღოლის ტექსტი და ზუსტი მარშრუტი. ექსკურსიის თავისებურებაა — მისი თვალსაჩინოება. ექსკურსიისათვის უნდა შეირჩეს ერთგვარი ინტერესების მქონე მკითხველები, რაც აამაღლებს მის ეფექტურობას.

ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელებას მკითხველთა შორის, ხელს უწყობს ლექციები, რომელიც ტარდება მასობრივი მკითხველებისა და სპეციალისტებისათვის.

ლექციების ჩატარება მიზანშეწონილია კვალიფიკაციის ასამაღლებელ კურსებზე, თათბირებზე, სემინარებზე, სხვადასხვა გაერთიანებულ შეხვედრებზე (ბიბლიოგრაფიის დღე, სპეციალისტის დღე და ა. შ.) ბიბლიოგრაფიული ცოდნის ღრმად შეთვისებას ხელს უწყობს ლექციების ციკლი.

უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტთა ბიბლიოგრაფიული სწავლება ხდება სპეციალურ კურსში „სპეციალობის შესავალი“, სადაც შეისწავლება „ინფორმატიკის საბიბლიოთეკო საქმის და ბიბლიოგრაფიის საფუძვლები“. მეცადინეობა ტარდება სასწავლო პროცესის შესატყვისად, რაც იწვევს დაინტერესებას სტუდენტ ახალგაზრდობაში.

სკოლაში საბიბლიოთეკო გაკვეთილების ჩატარებისას შეიძლება

ბიბლიოგრაფიული სწავლება დაფუძავშიროთ საუკეთესო საბავშვო წიგნების გაცნობას. მათ მიმოხილვას.

ახალგაზრდობის ბიბლიოგრაფიული სწავლება რომ უფრო საინტერესო იყოს, სასურველია ვიქტორინის ჩატარება ეროვნული ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდის, ბიბლიოგრაფიული პროდუქციის და კატალოგების სისტემის შესახებ.

თ ა ვ ი VI

ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა ბიბლიოგრაფიული სწავლება

§ 1. ზოგადი საკითხავი

პრაქტიკა ადასტურებს, რომ მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული კულტურა, უშუალოდ დამოკიდებულია ბიბლიოთეკართა კულტურაზე, იმაზე თუ როგორ ფლობენ ისინი ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ჩვევებს და ხერხებს, როგორ შეუძლიათ ბიბლიოთეკის ინფორმაციული და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის სამსახურის შესაძლებლობების წარმოჩენა მკითხველთა წინაშე.

ბიბლიოთეკართა ბიბლიოგრაფიული სწავლება, პირველ რიგში გულისხმობს მათი ზოგადი ბიბლიოგრაფიული კულტურის დონის ამაღლებას.

იმ განყოფილებების თანამშრომლების ბიბლიოგრაფიული მომზადება რომელთაც უშუალოდ არ ევალებათ ბიბლიოგრაფიული მომსახურება — ერთგვარი არაა, მათ სხვადასხვა თანამდებობები ჰქავიათ, მუშაობენ სხვადასხვა ტიპისა და პროფილის ბიბლიოთეკაში. ეს ყველაფერი კი ახდენს გავლენას მათ ბიბლიოგრაფიულ მომზადებაზე. ეს ეხება იმ ბიბლიოთეკარებს, რომელთაც არ გააჩნიათ სპეციალური საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული მომზადება.

დაკომპლექტების განყოფილების თანამშრომელი კარგად უნდა ერკვეოდეს იმ ბიბლიოგრაფიულ წყაროებში, რომელიც მას ყოველდღიურად სჭირდება. მან უნდა შეძლოს სამუშაო კარტოთეკის წარმოება.

დარგობრივი განყოფილების ბიბლიოთეკარი უნდა იცნობდეს

ამ დარგის საინფორმაციო სისტემას უნდა ფლობდეს დარგობრივი ბიბლიოგრაფიების და მკითხველთა მომსახურების ჩვევებს.

ბიბლიოგრაფიული მომზადება განსაკუთრებულად სჭირდებათ მომსახურების განყოფილების თანამშრომლებს. ისინი სხვა არაბიბლიოგრაფიული განყოფილებების თანამშრომლებთან შედარებით, მეტად არიან დაცავშირებული ბიბლიოგრაფიულ საქმიანობასთან. ასე, მაგალითად, აბონემენტის ბიბლიოთეკარები არა მარტო სარგებლობენ ბიბლიოგრაფიული მასალებით თავისი ფონდის შესწავლის პროცესში და მკითხველებთან მუშაობაში, არამედ მონაწილეობენ თავისი მკითხველებისათვის სარეკომენდაციო სიების, თემატური კარტოთეკის და კითხვის გეგმების შედგენაშიც.

ასევე სჭირდებათ ბიბლიოგრაფიული ცოდნა განყოფილების გამგეებს, თავის განყოფილებაში ყველა ბიბლიოგრაფიული პროცესის წარმატებით მართვისათვის.

§ 2. ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა ბიბლიოგრაფიული სწავლების ფორმატი და მეთოდები

ბიბლიოთეკართა ბიბლიოგრაფიული კულტურის ასამაღლებლად საჭიროა როგორც ბიბლიოგრაფიული სწავლების ორგანიზაცია, ასევე თვითგანათლება.

ბიბლიოგრაფიული სწავლების მოწყობა, ეს იგივე კვალიფიკაციის ამაღლებაა, რომლის დროსაც ხდება ბიბლიოთეკართა პროფესიული დაოსტატება, კულტურის, მცენიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევების და საბიბლიოთეკო საქმის მიღწევების საფუძველზე. სწავლება დიფერენციულია ბიბლიოთეკის ტიპის, თანამშრომელთა კადრების კვალიფიკაციის, კატეგორიის, პროფესიული მუშაობის სტაჟისა და მათ მიერ შესასრულებელი ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მიხედვით.

ბიბლიოთეკართა კვალიფიკაციის ამაღლება ხდება კვალიფიკაციის ასამაღლებელ ინსტიტუტებში, უმაღლეს კურსებზე, რომელსაც აწყობს კულტურის სამინისტრო, ეროვნული ბიბლიოთეკა, ცენტრალური დარგობრივი ბიბლიოთეკები, სხვადასხვა სამინისტროთა მეთოდური ცენტრები და სხვა.

ჩვენთან დამკვიდრებული სისტემა ბიბლიოთეკართა კვალიფიკაციის ამაღლებას ატარებს ხუთ წელიწადში ერთხელ. ამიტომ

ზრუნვა ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაზე უხდებათ ადგილობრივი კულტურის ხელმძღვანელობას, რომლებიც ატარებენ სემინარებს, პრაქტიკუმებს და ა. შ.

ბიბლიოგრაფიული სწავლების განსაკუთრებით გავრცელებული ფორმაა თემატური სემინარები, რომელიც დიფერენცირებულია ბიბლიოთეკის ტიპისა და ბიბლიოთეკართა საქმიანობის მიხედვით.

პრაქტიკუმი ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში უტარდებათ ახლად მიღებულ თანამშრომლებს და იმათ, ვისაც არა აქვს სპეციალური განათლება.

სტაჟირება ხდება იმ ბიბლიოთეკაში, სადაც ბიბლიოგრაფიული მუშაობა კარგადაა დაყენებული სტაჟიორისათვის საჭირო სახეებში. მისი სწავლების პროგრამა დგება სტაჟიორისა და მისი გამოგზავნილი ბიბლიოთეკის სურვილის შესაბამისად.

ბიბლიოგრაფიული სწავლების ეფექტურობა დამოკიდებულია აგრეთვე მოწინავე ბიბლიოგრაფთა გამოცდილების გაზიარებაზე.

ჩამოთვლილი ფორმების გარდა ბიბლიოგრაფიულ სწავლებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს — თვითგანათლებას. ბიბლიოთეკარი უნდა ეცნობოდეს სხვადასხვა ბიბლიოგრაფიულ მაჩვენებლებს, ბიბლიოგრაფიულ და საინფორმაციო ცენტრებს, რომლებიც გამოსცემენ ბიბლიოგრაფიულ წყაროებს. თვითგანათლებაზე მომუშავე ბიბლიოთეკარს, ინდივიდუალურ სამუშაო გეგმას უდგენს საცნობო-ბიბლიოგრაფიული განყოფილება.

თ ა ზ ი VII

ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მართვა

§ 1. ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დაგეგმვა

თანამედროვე უნივერსალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკები, რთული სისტემებია, რომელიც ვითარდება მთელი რიგი შინაგანი და გარეშე ფაქტორების გავლენის შედეგად. ამ რთულ სისტემაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია ბიბლიოგრაფიული სამსახური, რომ-

ლის მართვა მიზნად ისახავს დაგეგმვის, ორგანიზაციის, კონტროლის, აღრიცხვის და რეგულირების საფუძველზე, ამ საშახურის შედეგიან მუშაობას.

დაგეგმვის ორ სახეს არჩევენ: პერსპექტიულს და ოპერატიულს (მიმდინარეს). პერსპექტიული გეგმა ჩვეულებრივ დგება ხუთი წლით და ასახავს ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის განვითარების ტენდენციებს. მასში აისახება ძირითადი სამუშაოები საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენისა და ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სრულყოფის შესახებ და ა. შ.

ოპერატიული დაგეგმვა აუცილებელია ყველა ბიბლიოთეკისათვის. წლიურ გეგმაში აისახება ტექსტი, სადაც გადმოცემულია ბიბლიოთეკის ძირითადი ამოცანები წლის განმავლობაში, ყველა ქვედანაყოფის სამუშაოთა სია ციფრობრივი მონაცემებით და განმარტებითი ბარათი, რომელიც გეგმას დაერთვის. ბიბლიოგრაფიული მუშაობის გეგმა, ბიბლიოთეკის საერთო წლიური გეგმის სტრუქტურული ნაწილია.

სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკებში, ერთგვაროვნად არ ხდება ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის ასახვა. ეს ტენდენცია მეთოდოლოგიურად გამართლებულია, მაგრამ არის მონაცემები, რომელთა გარეშე არ შეიძლება დიდი ბიბლიოთეკების წლიური გეგმის შედგენა. ასე, მაგალითად, გეგმაში უნდა აისახოს:

1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ფორმირება (საცნობო და ბიბლიოგრაფიული გამოცემების ფონდის დაკომპლექტება, კატალოგებისა და კარტოთეკების შევსება, მათი რედაქტირება და ა. შ.).
2. ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება.
3. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლების შედგენა და მათი გამოყენება მკითხველებთან მუშაობაში.
4. მკითხველთა საბიბლიოთეკო-ბიბლიოგრაფიული სწავლება.
5. ბიბლიოთეკის სამეცნიერო-კვლევით მუშაობაში მონაწილეობა.
6. მეთოდოლოგიური დახმარება ბიბლიოთეკებზე ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციაში.
7. ბიბლიოგრაფიული სამსახურის მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლება და ა. შ.

წლიური გეგმის როლი უფრო იზრდება, როდესაც იყენებენ ბიბლიოგრაფიული პროცესების შესრულებაზე დასახარჯ დროის ნორმებს. ეს საშუალებას იძლევა, საკმაოდ ზუსტად განისაზღვროს

ბიბლიოგრაფიული პროცესების მოცულობა და მასზე დამსახურებულ დროს, დასაბუთებულ იქნეს აღრიცხვა და ანგარიშგება.

ამჟამად ნორმირებისათვის იყენებენ დადგენილ „ტიპიურ ნორმებს“. ნორმების მიხედვით დაგეგმვის დროს აუცილებელია სამუშაოს და მისი აღრიცხვის სწორი განსაზღვრა.

ბიბლიოთეკაში ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დაგეგმვის მეთოდიკა უპირველესად ითვალისწინებს 1. ამოცანების შესწავლას, რაც დასახული აქვს ბიბლიოთეკას, მომავალი წლისათვის. 2. გასული წლის გეგმის შესრულების მონაცემების შესწავლას. ამაში ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას დიდ დახმარებას უწევს ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვის წიგნის ანალიზი.

გეგმის ცალკეული სამუშაოს შესრულების ვადა განისაზღვრება მისი მოცულობით, სირთულით.

წლიური გეგმის პროექტის განხილვა ხდება ბიბლიოგრაფიული სამსახურის თანამშრომელთა მიერ, რომელსაც ამტკიცებს ბიბლიოთეკის დირექცია.

დამტკიცებული წლიური გეგმის საფუძველზე დგება ბიბლიოგრაფთა კვარტალური სამუშაო გეგმა. ამ დროს ითვალისწინებენ კვარტალის სეზონურ თავისებურებებს (მკითხველთა მოსვლას ბიბლიოთეკაში) და იმ საზოგადოებრივ პოლიტიკურ მოვლენებს, რომელთა წლიური დაგეგმვა შეუძლებელია. წლიური და კვარტალური გეგმების გარდა, ბიბლიოგრაფიული სამსახური ადგენს მიზნობრივ გეგმებს: სამეცნიერო კვლევის ჩატარებაზე, რეტროსპექტიული ბიბლიოგრაფიის შედგენაზე და ა. შ. შეიძლება ასევე ერთჯერადი ბიბლიოგრაფიული გეგმის შედგენა ისეთ წვრილმან საკითხებზე, რომელიც ვერ ჰპოვებს ასახვას წლიურ და კვარტალურ გეგმებში.

§ 2. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვა და ანგარიშგება

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დაგეგმვა ხელს უწყობს შრომის ორგანიზაციის სრულყოფას და ამავე დროს საშუალებას იძლევა, რომ დაწესდეს კონტროლი ყველა პროცესზე, ე. ი. განხორციელდეს აღრიცხვა და ანგარიშგება. თავის მხრივ ეს ეხმარება ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მართვას ბიბლიოთეკაში.

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვის მრავალი საშუალებაა. ბიბლიოგრაფის მიმდინარე მუშაობა აისახება ინდივიდუალურ დღიურებში და აგრეთვე განყოფილების ერთიან ჟურნალში, სადაც აღრიცხვა კეთდება გეგმაში აღნიშნული ძირითადი ნაწილების მიხედვით. ზოგიერთი ბიბლიოთეკა იყენებს სპეციალურ ფორმას — „აღრიცხვის ფურცელს“, სადაც ბიბლიოთეკის მუშაკი ყოველდღიურად ახდენს ბიბლიოგრაფიული პროცესების აღნუსხვას, შესრულებული სამუშაოს მოცულობისა და მასზე დახარჯული დროის ფიქსირებით. ასეთი პირველადი აღრიცხვა ხელს უწყობს ჩატარებული მუშაობის შეჯამებას და კვარტალური ანგარიშის შედგენას. აღრიცხვის უნიფიკაციისათვის საჭიროა არსებული ნორმატიული დოკუმენტების გამოყენება, სადაც განსაზღვრულია აღრიცხვის ერთეულები მკითხველთა მოთხოვნებზე და მასობრივ ლონისძიებებზე.

საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვას სპეციფიკური თავისებურებანი ახასიათებს. საჭიროა მისი წარმოება ერთიანი ფორმით, როგორც ბიბლიოგრაფიულ, ასევე ბიბლიოთეკის იმ განყოფილებებში, რომლებიც ეწევიან ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას. ერთიანი უნიფიცირებული აღრიცხვის შემოღება ხელს უწყობს სამუშაოს სწორ და დასაბუთებულ დაგეგმვას, შეკითხვების ნაკადის შესწავლას, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის სრულყოფას და ბიბლიოთეკის მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლებას.

აღრიცხვის ერთეულებია აგრეთვე მკითხველთა ბიბლიოგრაფიული და ფაქტოგრაფიული შეკითხვები და პასუხი მასზე, რომელიც შესრულებულია ცნობისა და კონსულტაციის სახით (მასში შედის უარებიც), აგრეთვე ის შეკითხვებიც, რომლებიც გადაეცა სხვა ბიბლიოთეკას. აღრიცხვის ერთეულია აგრეთვე მოთხოვნა (მკითხველის ზეპირი ან წერილობითი შეკითხვა) და პასუხი მასზე — ზეპირი ან წერილობითი ცნობა (თემატური). ის შეიცავს ცნობებს ბეჭდური ნაწარმოების შესახებ, ამა თუ იმ თემაზე, ან ერთ რომელიმე ბიბლიოგრაფიულ დაზუსტებულ ცნობას, ან ცნობას კონკრეტული გამოცემის ადვილსამყოფელის შესახებ (სამისამართო — ბიბლიოგრაფიული), ან ცნობას გამოვლენილი ფაქტის შესახებ (ფაქტოგრაფიული), ამრიგად შესრულებული ცნობების ჯამი კეთდება ყველა იმ გაცემული ცნობის შეკრების შემდეგ,

რომლებიც ბიბლიოთეკაში მიღებული სააღრიცხვო ფორმის
ხედვითაა რეგისტრირებული.

ერთჯერადი შეკითხვები, რომელიც შემოდის ბიბლიოთეკაში
სხვადასხვა არხით (უშუალოდ მკითხველისაგან, ტელეფონით, ფოს-
ტით, ტელეტაიპით) და მასზე გაცემული პასუხები ტარდება სპე-
ციალური აღრიცხვის წიგნში, ერთიანი ფორმით, ბიბლიოთეკის
ყველა სტრუქტურულ განაყოფებში (იხ. ქვემოთ).

თუ მკითხველის მოთხოვნის შესასრულებლად დიდი დროა სა-
ჭირო, მასზე ივსება სპეციალური ბლანკი (იხ. თემატური ცნობის
შესრულება), რომელიც კონტროლს უწევს შესრულების მეთოდი-
კას და ვადებს. აღრიცხვის წიგნი და მოთხოვნის ბლანკი მნიშვნე-
ლოვანი პირველადი სააღრიცხვო დოკუმენტებია, რომლის საფუ-
ძველზე ხდება საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების მდგო-
მარეობის ანალიზი და ანგარიშგება.

ცსს-თვის საჭიროა აგრეთვე აღრიცხვის ერთიანი უნიფიცირე-
ბული ფორმა, რომელიც მიახლოებულია რესპუბლიკის ბიბლიოთე-
კის სააღრიცხვო ფორმასთან. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას,
რომ ცენტრალიზაციამდე მასობრივ ბიბლიოთეკებში საცნობო-
ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვა არ იყო სავალდებულო
და ამდენად არც უნიფიცირებული, ამჟამად მისი შემოღება ცსს-ში
უნდა იქნეს მიჩნეული, როგორც წინ გადადგმული ნაბიჯი სისტე-
მაში საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების სრულყოფისათ-
ვის.

ცსს-ის მუშაობის პრაქტიკაში, მიუხედავად სახელმძღვანელო
მასალების არსებობისა და ცენტრალიზაციის წლებში დაგროვილი
გამოცდილებისა, შეინიშნება სხვადასხვაგვარი მიდგომა შესრულე-
ბული ცნობების აღრიცხვისადმი. ჯერ ერთი, ყველა ცსს-ში არაა
მოგვარებული იმ ცნობების აღრიცხვა, რომელსაც ასრულებს აბო-
ნენტი, სამკითხველო დარბაზი და სხვა. მეორე მხრივ თვით
ცსს-ის ბიბლიოგრაფები შესრულებული ცნობების აღრიცხვას
სხვადასხვაგვარად ახდენენ: ზოგი აღრიცხავს აბონენტზე გაცემულ
ყველა პასუხს, ზოგი უბრალო მითითებასაც კი. სხვები პირიქით —
მხოლოდ თემატურ ცნობებს აღნიშნავენ აღრიცხვის წიგნში, რო-
მელსაც დიდი დრო მოახმარეს და გამოიყენეს სათანადო წყარო-
ები. ამის შედეგად ერთჯერად პირობებში ცსს-ის ბიბლიოთეკების
შესრულებული ცნობების რიცხვი იძლევა განსხვავებას 300—500-

დან, რამდენიმე ათასამდე. ზოგჯერ ამის ახსნა შეიძლება იმით, რომ მასობრივი ბიბლიოთეკების თანამშრომელთა დიდ ნაწილს არ გააჩნია საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურების გამოცდილება. თუმცა ეს იმითაც შეიძლება აიხსნას, რომ ყველა შეკითხვა გათანაბრებულია ცნობათა კატეგორიასთან, რაც იწვევს სუბიექტურ გადაწყვეტას.

ცსს-ში, სახელმძღვანელო მასალების თანახმად, აღრიცხვის წიგნში უნდა მოხდეს ყველა ტიპის ცნობის ფიქსირება. სპეციალისტთა აზრით, ასეთი აღრიცხვა საშუალებას იძლევა, რომ ობიექტურად შეფასდეს ცსს-ის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება.

ცხადია, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვის სისტემის სწორად წარმოება, ეხმარება ბიბლიოთეკას გააანალიზოს თავიანი მონაცემები და სრულყოს საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი.

ანალიზისათვის საჭიროა სააღრიცხვო ფორმების ყველა მონაცემების კორექცია. ამის საშუალებას კი არ იძლევა არსებული აღრიცხვის ფორმები. ასე, მაგალითად, მთელ რიგ სპეციალისტებს მიაჩნიათ, რომ დამაზუსტებელი, საბიბლიოთეკო (მისამართის დამადასტურებელი) და ფაქტოგრაფიული ცნობა არ უნდა გატარდეს აღრიცხვის წიგნში, რადგან მის ჩაწერას შეეძლო დრო სჭირდება, ვიდრე მოძებნას. ზოგი ბიბლიოთეკა უფრო რაციონალურად უძღვება ამ საქმეს, აღრიცხავს მხოლოდ თემატურ ცნობებს, დანარჩენს აჯამებს და გამოჰყავს რაოდენობითი მაჩვენებელი.

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის სხვა ფორმების აღრიცხვა ხდება ნებისმიერად, მაგრამ აუცილებელია აღრიცხვის იმ ერთეულების გათვალისწინება, რომლებიც გეგმაშია შეტანილი.

მართვის მნიშვნელოვანი ნაწილია, გეგმის მონაცემებზე კონტროლის დაწესება. დიდ ბიბლიოთეკებში სისტემატურად განიხილება კონტროლის შედეგები. აქ კონტროლი დავალებული აქვს ბიბლიოგრაფიული განყოფილების გამგეს, ხოლო იქ, სადაც ეს განყოფილება არ არის, მეთოდური და ბიბლიოგრაფიული განყოფილების უფროს ბიბლიოგრაფს.

მართვის პროცესისათვის აუცილებელია ინფორმაცია ცალკეული განყოფილებების შესახებ. ამ მხრივ ძირითად ფორმას წარ-

მოადგენს თითოეული განყოფილების თანამშრომელთა ანგარიში, გეგმის შესრულების შესახებ.

კვარტალური და წლიური გეგმის შესრულების შედეგები ჯამდება ანგარიშებში, რომლებიც აღრიცხვის კონტროლის და ანგარიშგების საბოლოო საფეხურს წარმოადგენენ. ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ანგარიში დგება ბიბლიოგრაფთა კვარტალური ანგარიშების საფუძველზე.

ზოგიერთ სახელმძღვანელო დოკუმენტში არაა მითითება ბიბლიოგრაფიული მუშაობის მონაცემების შესახებ, ბიბლიოთეკის ანგარიშებში შეტანაზე. ეს ეხება, როგორც უნივერსალურ, ასევე სპეციალურ ბიბლიოთეკებსაც. ყოველივე ეს ნათლად მეტყველებს, რომ ჯერ კიდევ არ გააჩნიათ ბიბლიოთეკებს სრულყოფილი აღრიცხვის სისტემა. საჭიროა პერსპექტივაში დაგეგმვისა და ანგარიშგების უნიფიცირებული ფორმების შექმნა, რომელიც ბიბლიოგრაფიულ მუშაობასაც ერთიანი ფორმით ასახავს ყველა ბიბლიოთეკაში.

ეს, რა თქმა უნდა, ვერ შეცვლის თვით ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებაში სტატისტიკური მონაცემების წარმოების აუცილებლობას, რადგან იგი განყოფილების ფარგლებში ბიბლიოგრაფიული პროცესების რეგულირებისა და კონტროლის საშუალებას იძლევა.

გარდა სტატისტიკური მონაცემებისა, წლიურ ანგარიშს დართული აქვს ტექსტი, სადაც ყოველმხრივ ხასიათდება ბიბლიოგრაფიული მუშაობა.

ანგარიში ავლენს აგრეთვე, როგორც მიღწევებს, ასევე ხარვეზებს ბიბლიოგრაფიულ მუშაობაში. ცნობილია, რომ საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დახასიათებისათვის საკმარისი არაა მხოლოდ რაოდენობრივი მონაცემები. ამიტომ ანგარიშში უნდა აისახოს შესრულებული ცნობები დარგობრივად, როგორი უარები გასცა ბიბლიოგრაფიულმა განყოფილებამ, საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდის შევსების შინაარსი, ბიბლიოგრაფთა პროფესიული მომზადების დონე და ა. შ.

ანგარიშის დასკვნით ნაწილში მოცემულია ძირითადი შედეგები და წინადადებები ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული სამსახურის სრულყოფის შესახებ.

§ 8. ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მეთოდური ხელმძღვანელობა

მეთოდური ხელმძღვანელობა ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მართვის ერთ-ერთი ფორმაა.

მეთოდური ხელმძღვანელობის არსი მდგომარეობს ბიბლიოთეკებზე მეთოდური დახმარების გაწევაში დიდი ბიბლიოთეკების სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრების მიერ. განსაზღვრულია ეს ბიბლიოთეკებიც, ასე, მაგალითად: მასობრივ ბიბლიოთეკებს ხელმძღვანელობენ ეროვნული, ცენტრალური რაიონული და ცენტრალური საქალაქო ბიბლიოთეკები. მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა ხელმძღვანელობს აკადემიის სისტემაში შემავალი ინსტიტუტების ბიბლიოთეკებს, საბავშვო და სასკოლო ბიბლიოთეკებს — რესპუბლიკის ეროვნული საბავშვო ბიბლიოთეკა და ა. შ.

ამრიგად, მეთოდური ხელმძღვანელობის სისტემა იერარქიულია.

როდესაც საუბარია უშუალო, მეთოდურ ზეგავლენაზე, უპირველესად იგულისხმება მეთოდური ცენტრის საქმიანობა მასზე დაქვემდებარებული ბიბლიოთეკების ქსელის მუშაობის ანალიზზე, მეთოდური ხელმძღვანელობის საფუძველზე ხდება რეკომენდაციების დამუშავება გამოვლენილი ხარვეზების შესახებ. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის ანალიზის ძირითადი წყაროა წლიური ანგარიში, რომელსაც წარუდგენს ბიბლიოთეკა შესატყვის მეთოდურ ცენტრს. ანალიზის შედეგი, წერილობით გადაეცემა ბიბლიოთეკის დირექციას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ანგარიშის სტატისტიკური ნაწილი მხოლოდ უმაღლესი სკოლების ბიბლიოთეკების ანგარიშებშია წარმოდგენილი საკმაოდ დეტალურად. ეს მაჩვენებლები ადასტურებენ ბიბლიოთეკების მრავალმხრივ ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას. რაც შეეხება სხვა ტიპის ბიბლიოთეკების ანგარიშებს, მათში ძალიან მცირეა მასალა ბიბლიოგრაფიული პროცესების შესახებ.

ცნობების მიღების მეორე საშუალება არის უშუალო გაცნობა ქსელის ბიბლიოგრაფიული მუშაობისა. მისი უპირატესობა ისაა, რომ უშუალოდ შეიძლება გაეცნოს შემმოწმებელი ბიბლიოთეკების მუშაობას ადგილზე. ასეთი შემოწმება ხორციელდება ბიბლი-

ოთეკის გეგმიური შემოწმების დროს, მაგრამ შეიძლება ბისმიერი შესაძლებლობის გამოყენებაც (ბიბლიოთეკაში მისვლა, სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე დასწრება და ა. შ.).

გეგმიური შემოწმება შეიძლება იყოს ზოგადი (როდესაც მოწმდება ბიბლიოთეკის მუშაობის ყველა უბანი) ან ნაწილობრივი (მოიცავს ცალკეულ უბნებს, ამოწმებს ამა თუ იმ დებულების რეალიზაციას, მართვის ორგანოთა და მეთოდური ცენტრების რეკომენდაციების დანერგვას პრაქტიკაში და ა. შ.). ორივე შემთხვევაში უნდა შემუშავდეს შეკითხვები, რომელსაც კომისიის წევრებმა განსაკუთრებით უნდა მიაქციონ ყურადღება, ბიბლიოთეკის მუშაობის შემოწმებისას. შემოწმების შედეგებზე, ჩვეულებრივ, იწერება აქტი — წერილობითი დასკვნები, სადაც მოცემულია შენიშვნები და წინადადებები გამოვლენილი ხარვეზების გასასწორებლად. მეთოდური ცენტრის მუშაკი, ბიბლიოთეკაში მისვლის დროს ამოწმებს კომისიის რეკომენდაციებისა და წინადადებების რეალიზაციას.

შემოწმების შედეგებს იყენებენ მართვის ორგანოები, ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული მუშაობის გასაუმჯობესებლად.

სამუშაოზე, არც ისე ხშირია მეთოდური ცენტრის მუშაკების მიერ ბიბლიოთეკების მუშაობის შესწავლის ფაქტები. გეგმიური შემოწმება იშვიათად ტარდება, რადგან უნდა შეიქმნას კომისია, არა მარტო მეთოდური ცენტრის, არამედ აგრეთვე სხვა ბიბლიოთეკების თანამშრომლებისაგან. ამ პერიოდში კომისიის წევრები უნდა მოსწყდნენ მათ უშუალო საქმეს. გარდა ამისა შემოწმებაზე მცირე თანხები გამოიყოფა, მივლინების ხარჯების სახით. ეს ფაქტი ერთხელ კიდევ მოწმობს, რომ საჭიროა ბიბლიოთეკის საგეგმო-საანგარიშო დოკუმენტაციის უნიფიკაცია.

გარდა დასახელებული სამუშაოსი, მეთოდური ცენტრები ხელს უწყობენ მეთოდური მასალების დანერგვას ბიბლიოთეკებში.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ცსს-ისათვის მეთოდურ მასალებს გამოსცემს ეროვნული ბიბლიოთეკა. მათი დახმარებით ხდება ყველა ტიპის ბიბლიოთეკაში ნორმატივებისა და ნორმების დანერგვა, რომელიც აუცილებელია ყველა ტიპის, ან რომელიმე განსაზღვრული ტიპის ბიბლიოთეკისათვის. სხვა ღონისძიებათა შორის უნდა ითქვას აგრეთვე იმ რეკომენდაციების შესახებ, რომელიც წარმოადგენს მეცნიერული კვლევის შედეგებს. ყველაფერი ეს თავის

შხრივ მოწმობს, რომ მეთოდური ხელმძღვანელობა, ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მართვის დამოუკიდებელი ნაწილია.

ბიბლიოთეკის ანგარიშებთან ერთად, მართვის ფორმალურ წყაროს განეკუთვნება ე. წ. პირველადი და მეორადი დოკუმენტები, როგორცაა სტატიები პერიოდულ პრესაში, მათი მთავარი დადებითი მხარეა მისაწვდომობა. ამ მასალის გამოვლენაზე, პირველ რიგში, მუშაობენ თვით ბიბლიოთეკები. ისინი სწავლობენ ბიბლიოთეკების მუშაობის მოწინავე გამოცდილებას და აკეთებენ დასკვნებს მათი დანერგვის შესახებ, კონკრეტულ ბიბლიოთეკაში.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

თ ა ვ ი I. ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორგანიზაციის ზოგადი საკითხები ბიბლიოთეკაში	3
1. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ორგანიზაციული სტრუქტურა	3
2. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული განყოფილების ძირითადი ფუნქციები	7
3. ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მომხმარებლები და მათი ინფორმაციული მოთხოვნილებები	10
თ ა ვ ი II. ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატი.	13
1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული აპარატის ორგანიზაციის ზოგადი საკითხები, შემადგენლობა და ამოცანები	13
§ 1. ბიბლიოთეკის საცნობო-ბიბლიოგრაფიული ფონდი	17
§ 2. შესრულებული ცნობების ფონდი	30
§ 3. ბიბლიოთეკის კატალოგებისა და კარტოთეკების სისტემა	32
თ ა ვ ი III. ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ბიბლიოთეკაში	41
1. საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მომსახურება ბიბლიოთეკაში	41
§ 1. თემატური ცნობების შესრულება	44
§ 2. ბიბლიოგრაფიული კონსულტაცია	46
§ 3. დამატებითი ცნობების შესრულება	47
§ 4. სამისამართო ცნობების შესრულება	48
§ 5. ფაქტოგრაფიული ცნობების შესრულება	48
2. ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება ბიბლიოთეკაში	50
§ 1. დიფერენციული და მასობრივი ბიბლიოგრაფიული ინფორმირება	51
თ ა ვ ი IV. ბიბლიოგრაფირების ორგანიზაცია და მეთოდთა (ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის მეთოდთა).	61
§ 1. ზოგადი საკითხები	61
§ 2. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის მოსამზადებელი ეტაპი	62
§ 3. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის ძირითადი ეტაპი	66
§ 4. ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებლის შედგენის დასკვნითი ეტაპი	74
თ ა ვ ი V. ბიბლიოგრაფიული კულტურის ფორმირება და ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელება ბიბლიოთეკის მკითხველებში	79
§ 1. ზოგადი საკითხები	79

§ 2. ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების მასობრივი ფორმები	87
§ 3. ბიბლიოგრაფიული ცოდნის გავრცელების ჭგუფური ფორმები	87
თ ა ვ ი VI. ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა ბიბლიოგრაფიული სწავლება	90
§ 1. ზოგადი საკითხები	90
§ 2. ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა ბიბლიოგრაფიული სწავლების ფორმები და მეთოდები	91
თ ა ვ ი VII. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მართვა	92
§ 1. ბიბლიოგრაფიული მუშაობის დაგეგმვა.	92
§ 2. ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული მუშაობის აღრიცხვა და ანგარიშგება.	94
§ 3. ბიბლიოგრაფიული საქმიანობის მეთოდური ხელშეწყობა ¹	99

¹ სალექციო კურსში ავტორებს შორის თავები განაწილდა შემდეგნაირად: თავები I, III (2), V, VI, VII დაწერა ქ. ფოფხაძემ, ხოლო თავები II, III (1), IV დაწერა ა. ოთაროვას მიერ.

21/1